

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912. Första kammaren. Nr 23.

Lördagen den 13 april, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Larsson* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående beredande af medel till aflönande af öfvertaliga befattningshafvare vid navigationsskolorna efter ingången af år 1913;

2:o) angående användande af allmänna besparingar å rikstatens femte hufvudtitel till aflönande af en extra marin-ingenjör m. m.;

3:o) angående täckande af öfverbetalning å den för Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs fästning afsedda delen af extra ordinarie anslagen till nybyggnader för kustartilleriets förläggning m. m.; och

4:o) angående användande af besparingar å vissa extra ordinarie anslag till anskaffning af krigsfartygsmateriel för täckande af brister i andra dylika anslag.

Upplästes två från Andra kammaren ankomna protokollsutdrag, nr 237 och 238, utvisande, att nämnda kammare antagit Första kammarens inbjudning om tillsättande af två särskilda utskott, det ena för behandling af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetarskydd m. m. och det andra för behandling af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ett centralt ämbetsverk för sociala ärenden, socialstyrelsen, m. m.

Herr talmannen yttrade, att han efter öfverenskommelse med Andra kammarens talman finge föreslå, det Första kam-

Första kammarens protokoll 1912. Nr 23. 1

maren ville besluta att företaga vid sammanträde, som komme att hållas onsdagen den 17 i denna månad, val af ledamöter och vid sammanträde påföljande dag val af suppleanter i de två särskilda utskott, kamrarna beslutit tillsätta.

Detta förslag antogs.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande bankoutskottets den 2 och 10 i denna månad bordlagda utlåtande nr 13, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1 och 2.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. höjning
af pensioner
m. m. från
Vadstena
krigsmans-
huskassa och
flottans pen-
sionskassa.*

Punkten 3.

Frågan om förbättrade underhåll och pensioner till arméns och flottans manskap hade varit föremål för utskottets behandling på grund af fyra inom Andra kammaren väckta motioner, nämligen nr 57 af herr *Vahlquist*, nr 60 af herr *Bogren*, nr 124 af herr *Nilsson* i Linnås jämte tre andra af kammarens ledamöter samt nr 158 af herr *Liljedahl*.

Herr *Vahlquist* hade hemställt, »att Riksdagen ville besluta, 1. att hvarje från Vadstena krigsmanshuskassa nu och framdeles utgående, enligt gällande föreskrift bestämdt underhåll (gratiale) skall ökas med 50 kronor årligen, under villkor att sådant tilllägg icke må åtnjutas af annan än den, som uppnått 50 års ålder; dock att underhållstagare, som på grund af kroppsskada eller liknande anledning fått sig tillerkänt underhåll från nämnda kassa, må äfven före 50 års ålder, enligt Kungl. Maj:ts särskilda medgifvande, komma i åtnjutande af ifrågavarande underhållsförhöjning, samt att till bestridande af kostnaden härför öka anslaget till förhöjning i gratialen åt afskedadt indelt manskap med 532,000 kronor samt i riksstaten uppföra detta anslag under benämning: 'förhöjning i gratialen åt afskedadt manskap'; 2. att hvarje pension, som till belopp ej öfverstigande 180 kronor från statsverket genom flottans pensionskassa utgår till marinens eller lotsverkets redan afskedade manskap eller kommer att utgå till marinens hädanefter afskedade manskap, må höjas med 50 kronor årligen, dock att sådant tilllägg ej må utgå med högre belopp, än att detsamma och pensionen tillhopa icke öfverstiga

200 kronor; att tillägget icke får åtnjutas af den, som erhåller pensionsbidrag från lotsverkets medel, och ej heller af annan än den, som uppnått 50 års ålder, därest icke beträffande underhållstagare, som på grund af kroppsskada eller liknande anledning fått sig tillerkänt underhåll från nämnda kassa, Kungl. Maj:t medgifver honom att tidigare komma i åtnjutande af ifrågavarande förmån; samt att till bestridande af kostnaden härför höja det å ordinarie stat under tionde hufvudtiteln uppförda förslagsanslag 'till pensionering af flottans och lotsverkets gemenskap' med 46,200 kronor.»

Ang. höjning af pensioner m. m. från Vadstena krigsmanshuskassa och flottans pensionskassa.
(Forts.)

I herr *Bogrens* omförmälda motion hade föreslagits, »att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t snarast möjligt utreda och för Riksdagen framlägga förslag om förbättrade pensionsvillkor för arméns indelta manskap».

Herr *Nilsson* och hans medmotionärer hemställde, att, i syfte att hvarje från Vadstena krigsmanshuskassa nu och framdeles utgående, enligt gällande föreskrift bestämda underhåll skulle ökas med 50 kronor årligen, »Riksdagen måtte besluta, att anslaget till förhöjning af gratialen åt manskap af indelta armén måtte höjas med härför erforderligt belopp».

Herr *Liljedahl* hemställde i sin motion, det Riksdagen ville besluta: att ingå till Kungl. Maj:t med en skrifvelse, att Kungl. Maj:t täcktes snarast framlägga förslag till förbättrad pensionering enligt i motionen angifna grunder för sådant indelt manskap, som sedan den nya härordningens tillämpning varit inkalladt till en tjänstgöring, som med minst dubbla antalet dagar, räknadt i medeltal per år, öfverstege det dagantal, som bildar infanteriets repetitionsöfningar.

Utskottet hade i nu förevarande punkt på åberopade skäl hemställt, att Riksdagen, i anledning af förevarande motioner, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och i så fall under hvilka villkor en höjning af de till afskedadt manskap vid armén och flottan från Vadstena krigsmanshuskassa och flottans pensionskassa utgående underhåll och pensioner måtte anses böra äga rum, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag, hvar till utredningen måtte gifva anledning.

Reservation hade afgifvits af herr *Vahlquist*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till af honom i hans motion gjord hemställan.

Ang. höjning
af pensioner
m. m. från
Vadstena
krigsmans-
huskassa och
flottans pen-
sionskassa.
(Forts.)

Herr Hallberg: I den nu föredragna punkten behandlar utskottet fyra särskilda motioner, afseende höjning af pensionerna för uttjänt krigsmanskap. Utskottet har icke ansett sig kunna tillstyrka någon af dessa motioner, utan hemställt om en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, huruvida och under hvilka villkor en höjning skulle kunna äga rum. Ja, det, som anses kunna uppskjutas, plägar man hänvisa till en utredning, men nu vågar jag ifrågasätta, huruvida denna sak verkligen tål uppskof. Dessa gamla krigsmän gå all världens väg år efter år, och ju längre man skjuter upp saken, ju färre komma i åtnjutande af en välbehöflig förhöjning. Jag vet för öfrigt icke, hvad det är som skall utredas, ty en utredning för den plan, som innefattas i herr Vahlquists förslag, föreligger redan alldeles fullständig. Den gjordes år 1909, och på den utredningen baserades Riksdagens då fattade beslut om höjning. Felet var endast, att den höjning, som då skedde, gjordes med 25 kronor i stället för, som äfven då var föreslaget, 50 kronor. Denna utredning är än ytterligare fullständigad år 1911, enligt hvad handlingar, fogade vid herr Vahlquists förslag, gifva vid handen.

Nu säger utskottet, att det finner motionerna behjärtansvärda, men att, eftersom olika meningar äro rådande i fråga om lämpligaste sättet att åstadkomma en förhöjning, utskottet icke vågar sig på att föreslå en omedelbar höjning, helst denna höjning skulle medföra icke oväsentliga utgifter för statskassan. Jag vet icke, om detta skäl är fullt bärigt. Att det råder olika meningar hos tre eller fyra motionärer, kan väl icke i och för sig vara afgörande. Ser man för öfrigt på dessa motionärers meningar, divergera de just icke så värst mycket. Herrar Vahlquists och Nilssons motioner gå ut på precis detsamma med den skillnaden, att herr Nilsson inskränkt sitt yrkande till att afse endast indelt manskap af armén. Det är ju möjligt, att det är genom ett förbiseende, som han uteslutit de andra grupperna. Herr Bogrens hemställan går ut på en skrifvelse till Kungl. Maj:t. Herr Liljedahls motion är verkligen afvikande och innefattar förslag till en subtil indelning af pensionerna.

Men, som jag nyss sade, jag tycker, att dessa olika meningar icke böra vara ägnade att stjälpas herr Vahlquists förslag, som jag finner vara fullt acceptabelt. Ingen torde förneka, att det är en mycket sorglig syn att se dessa gamla krigsmän på ålderns dagar fara illa och i bästa fall hänvisas till fattigvården. Den höjning, som föreslås i herr Vahlquists motion, sträcker sig dock icke längre än därtill, att pensionerna för dessa krigsmän icke skulle öfverstiga 200 kronor, och detta är ju ett ganska måttligt pensionsbelopp.

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa om afslag å ut-

skottets förslag under denna punkt och bifall till den vid den- *Ang. höjning*
 samma fogade reservation af herr Vahlquist, som innefattar *af pensioner*
 bifall till den af honom väckta motionen. *m. m. från*
Vadstena

Herr von Stapelmohr: Det är en mycket behjärtansvärd fråga, som kammaren nu har att pröfva, frågan om höjning af gratialen åt gamla soldater. Utskottet har också ställt sig sympatiskt mot de motioner, som i detta afseende äro väckta, men dessa motioner hafva gått i olika riktningar, hvilket visar, att åsikterna om, huru man på bästa sätt skall lösa frågan om höjning af pensionerna, äro mycket växlande. För närvarande utgå från Vadstena krigsmanshusfond gratial åt indelt manskap och åt manskap vid förutvarande värfvade regementen. Gratialen äro indelade i fyra klasser, och enligt 1881 års reglemente skulle pensionerna utgå med respektive 72, 48, 24 och 15 kronor. År 1900 höjdes beloppen i tredje och fjärde klasserna till respektive 36 och 24 kronor. Äfven sedan har en ganska afsevärd förbättring vidtagits, nämligen år 1909, då Riksdagen på framställning af Kungl. Majt beslöt, att alla gratial skulle höjas med 25 kronor. Vidare äga gratialisterna att undfå understöd från invalidhusfonden, men dessa understöd äro till antalet begränsade och utdelas i tur och ordning till sökande.

Nog kan det tyckas, att de understöd, som gamla soldater och båtsmän få, äro ganska svaga i förhållande till de nuvarande lefnadskostnaderna och penningvärdets fall. Därför har också herr Vahlquist hemställt om att höja alla gratial med ytterligare 50 kronor för enhvar. Man kan väl ändå säga, hvilka sympatier man än må hafva för en höjning, att det är nog så raskt att redan tre år efter det Riksdagen fattat beslut om ökning af gratialen med 25 kronor höja dem ytterligare med 50 kronor. Det är icke en så liten sak frågan här gäller. Den ifrågasatta höjningen skulle enligt den utredning, som blifvit gjord af sakkunnige, medföra anslagshöjningar med icke mindre än tillhoppa 578,200 kronor. Denna höjning skulle i väsentlig grad belasta budgeten, och det blefve ganska svårt att få något att uppbära den belastningen med, i år åtminstone, då vid budgetförslagets uppgörande hänsyn icke tagits därtill. Man kan väl också sätta i fråga, huruvida icke till minskande af det statsfinansiella trycket det kan vara skäl att ordna så med en eventuell höjning, att den kommer att utfalla från en annan åldersgräns än den år 1909 bestämda höjningen. Den senare skulle inträda vid 50 år, men vid denna tid hafva väl de afskedade ganska mycken arbetskraft kvar, som de kunna använda för att förskaffa sig bidrag till sitt uppehälle.

Af dessa skäl har jag ej anledning till annat än att yrka bifall till utskottets hemställan.

krigsmans-
huskassa och
flottans pen-
sionskassa.

(Forts.)

Ang. höjning
af pensioner
m. m. från
Vadstena
krigsmans-
huskassa och
flottans pen-
sionskassa.
(Forts.)

Herr Ericsson, Aaby: Jag anser det lönlöst att yrka bifall till reservationen, som jag eljest helst skulle velat, utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Men då jag ser herr statsrådet och chefen för landförsvarsdepartementet här närvarande, vågar jag uttala den förhoppning, att den här begärda utredningen måtte sättas i gång så snart som möjligt, och att dess resultat sedermera ofördröjligen eller så fort ske kan måtte komma på Riksdagens bord. Ty här, om någonsin, ligger det fara i dröjsmål, ity att, som vi veta, de gamla pensionerade soldaterna äro en utdöende stam.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Vahlquist vid punkten afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 4—6.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8—17.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Ang. under-
stöd åt stall-
förmannen G.
A. Karlsson.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom Första kammaren, nr 73, af friherre *J. Beck-Friis* och herr *G. Tamm* och den andra inom Andra kammaren, nr 159, af herr *K. Martin*, hade hemställts, att Riksdagen måtte besluta, att stallförmannen vid krigsskolan å Karlberg Gustaf Alrik Karlsson måtte från och med månaden näst efter den, i hvilken han erhöle entledigande från sin befattning vid skolan, under sin återstående lifstid uppbära ett årligt understöd af 600 kronor å allmänna indragningsstaten.

Utskottet hade i föreliggande punkt på anförda grunder

hemställt, att Riksdagen i anledning af förevarande motioner, måtte medgifva, att stallförmannen vid krigsskolan å Karlberg Gustaf Alrik Karlsson måtte, utöfver honom af 1911 års Riksdag beviljad pension till belopp af 400 kronor, från och med månaden näst efter den, i hvilken han erhöle entledigande från sin befattning vid skolan, under sin återstående lifstid uppbära årligen ytterligare 200 kronor å allmänna indragningsstaten.

Ang. understöd åt stallförmannen G. A. Karlsson.
(Forts.)

Reservation hade afgifvits af herrar *von Stapelmohr*, *Swartz*, *Hedenstierna* och *Svensson* i Skyllberg, hvilka ansett, att utskottet bort afstyrka bifall till motionen.

Herr von Stapelmohr: I den här punkten hafva utskottets ledamöter icke varit eniga, utan har jag jämte ett par andra anmält reservation mot det slut, hvartill utskottet kommit. Vid sistlidet års riksdag framlade Kungl. Maj:t proposition om ett understöd åt stallförmannen vid krigsskolan å Karlberg Gustaf Alrik Karlsson af 400 kronor. Detta belopp var föreslaget från arméförvaltningens civila departement, hvilket därvid tagit hänsyn till de understöd och pensioner, som lämnats till befattningshafvare med motsvarande anställning som den, Karlsson innehade. Särskildt fäste sig arméförvaltningen vid den pension, som Riksdagen år 1909 beviljade drängen vid krigsskolan Fält-Lindberg till belopp af 400 kronor. Fält-Lindberg hade uppnått 66 lefnadsår och hade en tjänstetid af 37 år.

Nu hafva ett par ledamöter af Första kammaren jämte en ledamot af Andra kammaren i lika lydande motioner föreslagit, att understödet åt Karlsson måtte höjas från det af 1911 års Riksdag beviljade beloppet 400 kronor till 600 kronor, och såsom skäl därför hafva de anfört hufvudsakligen, att Karlsson hade förmansanställning och högre lön och därför också borde komma i åtnjutande af högre pension än Fält-Lindberg. Vid beviljande af pensioner tages emellertid hänsyn icke allenast till lönebeloppet, utan äfven till ålder och tjänstetid. Fält-Lindberg hade en lön af 875 kronor, medan Karlsson såsom förman har en lön af 985 kronor 50 öre om året. Om pensionsbeloppen skulle sättas i samma förhållande till hvarandra som lönerna, skulle Karlsson fått en ökning i sin pension af 50 kronor och således uppnått ett pensionsbelopp af 450 kronor. Nu är emellertid förhållandet, att, då arméförvaltningen afgaf sitt yttrande i denna sak, arméförvaltningen just tog i betraktande den omständigheten, att Karlsson ägde förmansanställning, men arméförvaltningen ansåg denna omständighet icke vara af den beskaffenhet, att den borde föranleda till höjning, därför att Karlsson var 6 à 7 år yngre än Fält-Lindberg och vid sådant förhållande ännu kunde anses hafva åtskillig arbetskraft i behåll. Jag har därför

icke funnit tillräckliga skäl förebragta för en rubbning af Riksdagens beslut år 1911.

Ang. understöd åt stallförmanen G. A. Karlsson.
(Forts.)

Mig synes också, att stora betänkligheter finnas mot att på det sätt, som är ifrågasatt, utan starka skäl rubba fastställda pensionsbelopp, ty det drager med sig, att andra understöds- eller pensionstagare äfven komma fram med anspråk att varda tillgodosedda på lika sätt eller få sina pensioner höjda i samma mån. För utdelande af pensioner och understöd af ifrågavarande slag finnas ej några vissa fastslagna normer, utan man får följa de belopp, som förut af Riksdagen beviljats. Skulle nu dessa svaga stödjepunkter undanryckas de förberedande och bestämmande myndigheterna, komme ju dessa i saknad af hvarje hållbar måttstock för pensionernas tilldelande, och detta skulle naturligtvis leda till godtyckligheter och ojämnheter, som komme att alstra missnöje.

Af dessa skäl, herr talman, anhåller jag om afslag å utskottets betänkande.

Herr Holmquist: Såsom det framgick af den siste talarens anförande, var det hufvudsakligen rent formella betänkligheter, som föranledde hans afståndstagande från utskottets utlåtande. Han nämnde, att det skulle vara en farlig konsekvens att upprifva ett af Riksdagen så sent fattadt beslut och nu bestämma ett annat pensionsbelopp. Men, herr talman, då man genomläser handlingarna i detta ärende, tror jag, att man kan säga, att Riksdagens föregående beslut grundar sig på en väsentlig missuppfattning angående de faktiska förhållandena.

Chefen för krigsskolan, som haft den ifrågavarande befattningshafvaren Karlsson under sin närmaste tillsyn och kände hans tjänsteställning och betydelse för krigsskolans arbetsförhållanden, tillstyrkte en pension på icke mindre än 800 kronor. När ärendet kom till arméförvaltningen, var det efter min åskådning, som missuppfattningen började. Arméförvaltningen jämförde stallförmanen Karlsson med en pensionerad dräng vid krigsskolan Fält-Lindberg och kom till den uppfattningen, att dessa båda personer borde komma i åtnjutande af enahanda pensionsbelopp. Den uppfattningen gick sedermera hela linjen utefter. Kungl. Maj:t och Riksdagen biträdde den sålunda gifna åskådningen och fattade sina beslut i enlighet därmed.

Nu har emellertid i två behjärtansvärda motioner saken åter väckts till lif. Det är gifvet — och utskottet har ju däråt gifvit ett bestämdt uttryck — att det är med mycken tvekan man bör gå in på en saklig ompröfning af en af Riksdagen så nyligen afgjord pensionsfråga som denna, men det är ju så, att man i denna värld ej kommer så rasande långt med principer. Är det så, att de faktiska förhållandena fordra en bestämd änd-

ring, bör man väl sätta hänsynen därtill i första rummet och något maka på sina principer.

Den person, om hvilket det här är fråga, har varit 40 år i statens tjänst, har uppnått 61 års ålder och är en utarbetad man. Han har haft under sig ett stall på 30 hästar och en hel del annan materiel af ganska betydande värde, och han har skött sig på det mest plikttrogna sätt. Under sådana förhållanden vågar jag anse, att hvad han under sin långa tjänstetid skänkt det allmänna är af långt större värde än hvad det allmänna fått af Fält-Lindberg.

Under sådana förhållanden har jag trott, att öfvervägande skäl skulle tala för en ändring af Riksdagens beslut och bifall till motionerna. Det är särskildt två praktiska skäl, som tala härför. Det ena är, att stallförmannen Karlsson därigenom sättes i tillfälle att afgå från sin tjänst, som han nu har mycket svårt att sköta. Det andra är, att staten därigenom beredes tillfälle att, utan att slunga bort en trogen tjänare, kunna få stallförmansbefattningen på ändamålsenligare sätt skött. På dessa skäl tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Swartz: Om de utaf den siste talaren här framdragna förhållandena icke hade varit till fullo kända af alla de myndigheter, som behandlat den föreliggande frågan i fjol, eller utaf Riksdagen, när den fattade sitt beslut, skulle man icke så mycket kunnat undra öfver det slut, hvartill han kommit. Men nu är förhållandet det, att det finnes absolut ingenting i detta ärende, som icke då var fullständigt bekant och utöfvade sin inverkan på det beslut, som Riksdagen fattade.

Från chefen för krigsskolan hade här begärts en pension af 800 kronor. Sedan kommo arméförvaltningens civila departement, statskontoret och Kungl. Maj:t och nedsatte beloppet till 400 kronor, i enlighet hvarmed äfven Riksdagen fattade sitt beslut. Och hvarför detta? Det var ingalunda på grund af någon obekantskap med något som helst af de förhållanden, hvilka den siste talaren eller utskottet framhållit, utan det var just efter ett lämpligt afvägande af dessa förhållanden, som beslutet fattades.

Jag för min del har den uppfattningen — och den har jag fått bestyrkt under den tid jag uti en annan ställning hade att svara för budgetsfrågor — att man får icke så lätt handskas med principer, som den siste talaren tyckes vilja göra. Han sade, att med principer kommer man ej långt här i världen. Visserligen kommer man med principlöshet mycket långt, men man kommer lätt för långt för att på den vägen sköta en budget.

Nu var det så, att det gjordes en jämförelse med Fält-Lindberg, som hade fått 400 kronor i pension. Han hade 65 lefnadsår och 37 tjänstår, under det att Karlsson hade 60 lef-

*Ang. under-
stöd åt stall-
förmannen G.
A. Karlsson.
(Forts.)*

Ang. under-
stöd åt stall-
förmannen G.
A. Karlsson.
(Forts.)

nadsår, men 39 tjänstår. Af myndigheterna anfördes just den omständigheten, att Karlssons förmansställning och hans ansvarsfulla tjänst med däraf följande högre lön var ägnad att utjämna skillnaden i lefnadsålder emellan dessa båda, hvilken skillnad, därest icke den andra olikheten förefunnes, ofelbart bort betinga en lägre pension för Karlsson än för Fält-Lindberg. Den sista omständigheten fick tjäna till att jämna ut förhållandena, så att Karlsson fick de 400 kronorna. Dessa omständigheter äro alltså här tagna i betraktande. Nu vill man taga dem i betraktande ännu en gång och säger, att eftersom Karlsson hade detta stora ansvar, så bör han också hafva 600 kronor. Mig förefaller det ganska svårt att på det sättet kunna komma till någon reda uti dessa mycket ömtåliga och svåra pensionsförhållanden.

Jag tror därför, att det är af stor vikt, att man söker tillämpa principer så långt som möjligt i afseende å dessa frågor, och när man i fjol fastslog en princip uti denna speciella fråga, synes det mig vara väl tidigt att i år kasta den helt och hållet öfver ända. Det enda, som tillkommit sedan i fjol, är, att Karlsson förklarar sig icke kunnat afgå på en pension af 400 kronor. Men, mina herrar, är det verkligen ett skäl för Riksdagen att — därför att en person, som af Riksdagen blifvit tilldelad en pension, förklarar, att »får jag icke mera, kan jag icke gå» — falla undan för en dylik framställning? För min del fruktar jag för konsekvenserna af ett sådant tillvägagående. Under alla förhållanden instämmer jag med dem, som yrkat afslag på utskottets hemställan.

Herr Neiglick: Den föregående ärade talaren gjorde liksom den förste talaren sitt afslagsyrkande beroende på att man af principiella skäl ej borde biträda utskottets hemställan, och han menade, att om Kungl. Maj:t kommit till ett visst resultat och något särskildt nytt ej tillkommit, skulle man på enskild motion ej kunna göra någon ändring. Jag medgifver, att ett dylikt resonemang alltid har ett visst berättigande, men jag tror icke det får betyda så mycket, att man blott på grund därutaf får afvisa en motion utan att taga hänsyn till föreliggande förhållanden, sådana de i verkligheten gestaltat sig. Och jag tror, att om kammaren noga väger sakförhållandena enligt motiveeringen till motionen, måste kammaren komma till samma slut, som utskottet gjort.

Den förste talaren har framhållit, att man skall taga sig till vara för godtycklighet och ojämnhet i afseende å pensionsförhållanden, och jag för min del underskrifver jämväl detta, men det är just fördenskull som jag biträdt denna motivering och utskottets hemställan. Lefnadsår och tjänstår väga tämligen lika för dessa personer, mellan hvilka man uppdragit en parallell. Fält-Lindbergs lön var 875 kronor, den andres, Karlssons, 985

kronor. Men Karlsson har därutöfver naturaförmåner, fritt hus- rum, bränsle och lyse, så att det hela för honom beräknats till 1.300 kronor. Nu vågar jag ej säga, om icke äfven Fält-Lindberg åtnjuter dylika förmåner, men såvidt jag kan se af handlingarna, gjorde han det icke; och så ha vi skillnaden i afseende å ansvaret. Det är väl dock så, att de viktigaste faktorerna vid bestämmandet af pensionsbelopp äro dels åtnjutna löneförmåner och dels det ansvar, som är förenadt med tjänsten, och då kan jag icke finna annat än ganska rimligt att bevilja en högre pension för denne Karlsson.

Ang. understöd åt stallförmannen G. A. Karlsson.
(Forts.)

Nu invänder man, att frågan kommit upp genom enskild motion, men jag frågar, på hvilken annan väg den skulle kunna komma fram. Man kan väl icke begära, att arméförvaltningen skulle afgifva ett annat yttrande nu i år än i fjol.

Jag tror, att beloppet är ganska väl afvägdt, och jag kan exempelvis nämna, att vi om en stund komma att behandla en pension för en vaktmästare vid centralanstalten för jordbruksförsök, för hvilken Kungl. Maj:t föreslår en pension af 620 kronor, samt en pension för en vaktmästare vid Alnarp, för hvilken föreslagits ett belopp af 800 kronor. Vore det då så orimligt, om denne gamle trogne tjänare Karlsson också tillerkändes en pension af åtminstone 600 kronor?

Jag skall också be att få framhålla en sak, som af en medlem i utskottet från denna kammare antyddes och som utskottet äfven berört i motiveringen, att nämligen denne man af Kungl. Maj:t tillerkänts medalj för nit och redlighet i rikets tjänst. Af den utskottsledamot, på hvilken jag syftar, framhölls, huruvida icke en sådan man borde kunna hoppas på en högre pension än 400 kronor.

Jag vågar tro och hoppas, att kammaren ej skall hysa några betänkligheter vid att bifalla utskottets hemställan, hvartill jag för min del anhåller att få yrka bifall.

Friherre Beck-Friis, Johan: Herr talman, mina herrar! Det var nog med ganska stor tvekan, som jag vågade framlägga motionen i fråga, ty jag insåg ju, att de, som i utskottet skulle komma att behandla densamma, skulle mena, att det alltid har sina betänkligheter att ändra ett förut af Riksdagen fattadt beslut. Men då jag detta oaktadt bestämde mig för att vara med om motionens framläggande, var det uteslutande på grund af att vi motionärer ansågo detta fall vara särskildt behjärtansvärdt.

Först när bankoutskottets betänkande sistlidet år utkom, hade chefen för krigsskolan observerat den afsevärda prutning, som Kungl. Maj:t gjort i hans förslag rörande denne Karlsson, och han vände sig då till mig med förfrågan, huruvida det kunde göras något för att få pensionen förhöjd. Då kunde naturligtvis ingenting göras åt den saken.

Ang. understöd åt stallförmannen G. A. Karlsson.
(Forts.)

Emellertid, om man nu tänker på, att det här gäller en person, hvilken tjänat staten i 40 år och på ett sådant sätt, att hans förmän kunnat gifva honom de mest ampla vitsord, och att han blifvit tilldelad ej mindre än två utmärkelsetecken, så måste väl det af förra årets Riksdag beslutade beloppet af 400 kronor förefalla som en synnerligen låg pensionssumma.

Vi veta t. ex., att Stockholms stad icke utdelar någon pension under 500 kronor, och om man tänker på den pensionsstat, som Riksdagen för några år sedan fastställde för statens järnvägar, tror jag, att denne man, om han varit banvakt eller något dylikt, säkert skulle erhållit minst 900 kronor. Låt nu vara, att Karlsson, som aldrig varit på ordinarie stat, icke heller varit i tillfälle att bidraga med afgifter till sin egen pensionering; men om man också tager hänsyn till detta, torde det i allt fall icke vara för mycket, om honom tilldelas en pension på 600 kronor. Utskottet har ju också sagt, att utskottet varit mycket tveksamt, om det skulle vara med om att tillstyrka motionen, men under de synnerligen ömmande omständigheter, som förelågo, och ur billighetssynpunkt enade man sig om att tillstyrka bifall till densamma.

Jag säger ingenting om de ledamöter, som reserverat sig. Äfven jag finner bäst, att, när man har de betänkligheter, som de här redogjort för, de äfven inom Riksdagen framhållas, men däremot anser jag, att Riksdagen, därest Riksdagen verkligen är öfvertygad liksom utskottet och motionärerna om att här föreligger ett särskildt ömmande förhållande, äfven bör lämna sitt bifall till en motion så berättigad som den, hvarom här är fråga. Det föreligger ännu en omständighet, som bör tagas hänsyn till, den nämligen, att Karlsson ännu icke tillträdit sin pension — den är således ännu icke formellt utanordnad till honom.

På grund af hvad jag nu sökt framhålla vågar jag hoppas, att kammaren måtte vilja bifalla utskottets hemställan, till hvilket jag, herr talman, anhåller att få yrka bifall.

Herr von Stapelmohr: Talaren på kopparbergsbänken yttrade, att Riksdagens föregående beslut rörande pension åt Karlsson grundade sig på missuppfattning utaf faktiska förhållanden. Jag förstår icke hvad han härmed menar, ty i afseende på denna hade tagits hänsyn till såväl hans väl vitsordade arbete som hans tjänsteställning såsom förman äfvensom till hans lefnadsålder och ålder i tjänsten m. m. samt till hvad personer i motsvarande tjänsteställning fått af Riksdagen sig tilldeladt i pensioner.

Vidare yttrade talaren, att det var tvenne faktiska skäl, som talade för att Karlsson skulle få den högre pension, hvarom utskottet uttalat sig. Det ena skulle vara, att Karlsson har svårt att afgå, därför att han skulle ha svårt att reda sig på en så

obetydlig pension som 400 kronor. Jag har inhämtat upplysning, huru härmed förhåller sig. Karlsson står verkligen kvar i tjänsten ännu, men det är därför att det ansetts vara lämpligt, att han stannade kvar, tills de hästar, som indragits från vederbörande truppförband för krigsskoleelevernas undervisning i ridning, efter undervisningskursens slut vid Karlberg sändas åter till truppförbanden. Sedan skall han lämna tjänsten, och till hösten, då hästar ånyo indragas till Karlberg, skall ny förman anställas.

Ang. understöd åt stallförmannen G. A. Karlsson.
(Forta.)

Vidare sades det, att staten skulle ha svårt att drifva bort en trogen tjänare, om han finge en så obetydlig pension som 400 kronor, och därför borde pensionen höjas. Ja, men om det resonemanget är tillämpligt här, så är det lika tillämpligt i de många andra fall, då betydligt lägre pensioner tilldelas tjänst-innehafvare, än den staten här beviljat Karlsson.

En följande talare yttrade, att Karlsson borde hafva en högre pension, än han fått sig tillmätt, och högre än den, som tilldelats Fält-Lindberg, därför att Karlsson varit i åtnjutande af naturaförmåner, bestående i fria husrum och bränsle. Enligt hvad jag inhämtat, har Fält-Lindberg haft enahanda förmåner. Karlsson har vidare fått medaljer, sade talaren, och detta skulle vara ett skäl för högre pension. Medalj har också Fält-Lindberg erhållit för långvarig och trogen tjänst och för sitt välförhållande.

En senare talare yttrade, att man borde taga hänsyn till andra pensioner, som lämnats åt motsvarande befattningshafvare, och kom då till det resultat, att 400 kronor skulle vara för lågt. Beloppet är dock ganska afsevärdt högre än många andra pensioner för personer i ungefär motsvarande tjänsteställning. Sålunda har staten t. ex. i fråga om förmän vid järnvägsbyggnader lämnat pensioner på 300 kronor åt hvar och en. Dessa befattningar vid järnvägarna äro säkerligen lika mycket krävande som befattningen såsom förman i stallet vid Karlberg.

Herr Wickman: Det går alltid så förunderligt till. Då det gäller att bevilja pensioner på tusentals kronor, på sätt förekommit vid föregående punkter i detta utlåtande, finnes icke någon reservation anförd. Men då det gäller en fattig arbetare, som i 40 år tjänat staten och tjänat den på ett sådant sätt, att staten ansett sig skyldig att gifva honom särskilda nådevedermälen; då han hunnit därhän, att krafterna börja tryta och att åt honom skulle beredas någon möjlighet att kunna existera till döddagar, hvarvid frågan blott gäller några hundratal kronor, då göres det alla både möjliga och omöjliga svårigheter och invändningar. Här synes i detta fall, som uti många andra, huru kammaren fattat sin ställning gentemot dessa små i samhället. Man hänger på dem några vedermälen och säger: »När magen skriker, titta då på edra nådevedermälen».

Ang. under-
stöd åt stall-
förmannen G.
A. Karlsson.
(Forts.)

Jag kan icke underlåta att säga detta, när jag hört herrar reservanter komma med alla både möjliga och omöjliga skäl emot den föreslagna obetydliga förhöjningen utaf Karlssons pension. Jag ber att få på det allra lifigaste yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarade sig finna den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Swartz* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad bankoutskottet hemställt i punkten 18 af sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 100;

Nej — 38.

Punkterna 19 och 20.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Ang. pension
åt f. d. distink-
tionskorpra-
len *Johan*
Hallin.

I en inom Andra kammaren af herr *H. Carlson* i Herrljunga väckt motion, nr 19, hade hemställts, »att Riksdagen ville medgifva och besluta, att förre distinktionskorpralen *Johan Hallin* måtte få från allmänna indragningsstaten under sin återstående lifstid åtnjuta pension till så stort belopp, att densamma jämte honom tillkommande gratial från Vadstena krigsmanshuskassa uppgår till 300 kronor per år».

Utskottet hade i denna punkt på angifna grunder hemställt, att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte medgifva, att åt förre distinktionskorpralen Johan Hallin från Eggvena församling måtte från och med innevarande år å allmänna indragningsstaten under hans återstående listid utgå en årlig pension till så stort belopp, att densamma jämte Hallin tillkommande underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa uppginge till tvåhundra kronor.

*Ang. pension
åt f. d. distink-
tionskorpra-
len Johan
Hallin.
(Forts.)*

Reservation hade afgifvits af herrar *von Stapelmohr, Swartz* och *Neiglick*, hvilka ansett, att utskottet bort afstyrka bifall till motionen.

Herr Swartz: Här är återigen en pensionsfråga af principiell innebörd, och jag vågar, då innebörden härvidlag är af väsentligt större omfattning än hvad den kunde vara i den nyss afgjorda frågan, påkalla kammarens uppmärksamhet för föreliggande ärende och den reservation, som blifvit fogad vid punkten.

Förre distinktionskorpralen Hallin bröt sitt ena ben under tjänsteresa den 4 juli 1908. Den 1 oktober 1910 fick han afsked efter att hafva tjänstgjort 34 år. Han erhöll då gratial från Vadstena krigsmanshuskassa i tredje klassen med 85 kronor om året. Villkoren för beviljande af gratial i denna klass äro, att vederbörande skall hafva tjänstgjort 20 år eller dessförinnan lidit någon mindre skada, som nedsatt hans arbetsförmåga. Om det var på grund af ettdera af dessa villkor eller båda, som Hallin fick gratial i tredje klassen, vet jag icke. Han begärde förhöjning, och efter vederbörandes hörande meddelade Kungl. Maj:t så sent som den 24 november i fjol honom rätt att uppflyttas i andra klassen med 97 kronor och räkna sig till godo denna förhöjning från den 1 oktober 1910. För erhållande af gratial i andra klassen gäller förutom det, att vederbörande skall hafva tjänat längre än 20 år, att han skall i tjänsten hafva ådragit sig skada, hvarigenom han förlorat bruket af en eller flera lemmar eller blifvit sjuk, så att han blott i ringa mån kan med arbete bidraga till sitt uppehälle. Detta är just förhållandet med Hallin, som brutit sitt ben och därigenom blifvit, efter hvad läkarintyg gifver vid handen, oförmögen till arbete och, enligt hvad kommunalnämndsordförande intygat, fått sin arbetsförmåga nedsatt. Det är inga andra än de, som just ha dessa grunder att åberopa, som få hänföras till andra klassen, och således är det den omständigheten, att Hallin har i tjänsten ådragit sig denna skada, som medfört, att han fått understöd i andra klassen.

Nu åberopar utskottet såsom enda anledning, hvarför utskottet här vill föreslå ett med mer än dubbla beloppet ökad understöd till Hallin, just den omständigheten, att han i

Ang. pension
af f. d. distink-
tionskorpra-
len Johan
Hallin.
(Forts.)

tjänsten ådragit sig denna skada. Detta är, synes mig, ett fullkomligt oriktigt motiv, ty på grund af det motivet har han fått sitt nuvarande understöd, och på grund af det motivet skulle alla andra, som på grund af skada i tjänsten ha understöd i andra klassen, med lika skäl kunna anhålla om att få sina understöd höjda till 200 kronor om året, som utskottet föreslagit, eller till 300 kronor, som motionären påyrkat. Nyss har kammaren för sin del beslutat, i anledning af herr Vahlquists motion, att ingå till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, huruvida och i sådant fall under hvilka villkor en höjning af de till afskedadt manskap vid armén och flottan från Vadstena krigsmanshuskassa och flottans pensionskassa utgående underhåll och pensioner må anses böra äga rum. Om man bifaller det nu föreliggande förslaget, synes det mig alldeles klart, att man föregripit utredningen med afseende på alla sådana understödstagare, som höra till andra klassen på grund af en i tjänsten ådragen skada. Jag kan icke säga, huru många de äro, men af utredningen, som gjorts af de år 1908 tillsatta sakkunniga, tror jag, att bortåt 3,000 understödstagare finnas i andra klassen. Huru många af dessa, som dit hänförts på grund af skada i tjänsten, vet jag icke. Att antalet är stort synes mig utan tvifvel ovedersägligt. Nu har man begärt en utredning om nya grunder för utgående af gratialen från Vadstena krigsmanshuskassa; det synes mig då, att man från utredningen undantager en stor del af dem, som hänförts till andra klassen, om man bifaller det föreliggande förslaget.

Jag och mina medreservanter hafva icke kunnat gå med på detta. Herrarna få icke tro, att det rör sig om småsaker härvidlag. Det förslag, som utgjort grunden för den begärda utredningen, nämligen herr Vahlquists motion, går ut på en ökning af 50 kronor af gratialen i hvarje klass, och denna ökning med 50 kronor skulle innebära en förhöjning på bortåt 600,000 kronor om året. Vore det fråga om 50 kronor i detta fall, skulle understödet stanna vid 147 kronor; nu föreslås 200 kronor, alltså mer än 100 kronors ökning. Nu skulle man åt denne man, som hänförts till andra klassen och icke alls skiljer sig från många andra dit hänförda, på detta sätt gifva ett högre understöd än hvad som, i händelse herr Vahlquists motion godtages, skulle tillfalla understödstagarna i första klassen, till hvilken hänföras de, som förlorat armar och ben eller blifvit sinnesrubbede uti tjänsten. De skulle icke få mera än 171 kronor. Det förryckande, som blir en följd af ett bifall till föreliggande motion, har gjort, att jag och mina medreservanter icke kunnat förena oss i utskottets hemställan, utan ansett, att jämväl denna sak bort inbegripas i den af kamrarna beslutade utredningen.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen och afslag å utskottets hemställan.

Herr Holmquist: Jag vill först och främst gifva mitt erkännande åt den konsekvens, som den föregående högt ärade talaren ådagalade, men utan att på något sätt vilja bestrida, att man bör följa konsekvenslinjer vid behandlingen af frågor af förevarande beskaffenhet, vågar jag dock påstå, att i det föredragna ärendet finnas speciella skäl, som tala för en annan uppfattning än den, för hvilken han gjorde sig till tolk. Såsom motionären erinrat, förekom vid 1911 års riksdag till behandling en framställning om pension åt f. d. soldaten Anders Johan Lund från Djupsundet. Under den debatt, som i medkammaren förekom vid behandlingen af detta ärende, nämndes från ett håll, att det fanns 11,000 sådana soldater i vårt land, och att det vore en farlig konsekvens att åt den mannen, hvarom då var fråga, gifva ett pensionsbelopp, som jämte det understöd han åtnjöt från gratialfonden uppgick till 300 kronor. En landtman i kammaren invände då, att om 11,000 svenska soldater, som tjänat ärligt och troget under 25 år, hade 10 barn hvar och vore i betryckta ekonomiska förhållanden, begärde högre pension, skulle han tillstyrka sådan åt hvarenda en.

I föreliggande fall är det icke fråga om en sådan soldat, som nyss nämnts, utan det är fråga om en distinktionskorpral, som tjänat 34 år med de bästa vitsord, under tjänsten förlorat ena benet och nu är fullkomligt urståndsatt att bärga sig på det belopp, som staten skänkt honom. Han äfventyrar sålunda att falla den allmänna fattigvården till last. Under sådana förhållanden tror jag, att denna kammare skall våga, utan att göra sig skyldig till alltför stort afsteg från konsekvenslinjerna, skänka honom det belopp, som utskottet här föreslagit, nämligen 103 kronor utöfver hvad han åtnjuter från Vadstena krigsmanskassa.

På dessa skäl yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Kobb: Jag vill endast säga några ord såsom tillägg till hvad herr Holmquist yttrade. Jag tror icke, att de konsekvenser, som herr Swartz framdrog, äro så farliga. Gällde det att höja pensionerna till alla dessa 11,000 gamla soldater, vore det riktigt att först göra en utredning, men i det föreliggande fallet, då det rör sig endast om en höjning för en af dessa, som skadats i tjänsten, tror jag, att en utredning är obehöflig. Jag har icke någon statistik öfver antalet soldater, som blifvit skadade i tjänsten, men jag kan åberopa erfarenhet från ett närliggande område, på hvilket jag har sakkunskap, nämligen från statens järnvägar. Jag har varit med om att uträkna deras pensionskostnad, och det visade sig då, att den del af kostnaden, som belöpte på sådana tjänstemän, som blifvit skadade under arbetet, var helt obetydlig; den uppgick knappast till 4 % af hela kostnaden. Af den anledningen tror jag icke, att

Ang. pension åt f. d. distinktionskorpralen Johan Hallin. det är skäl att här frukta för några farliga konsekvenser, och jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkandens propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 22—51.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang. pension åt läraren vid musikkonservatoriet J. F. Book.

Punkten 52.

I anslutning till hvad Kungl. Maj:t i punkten 33 under tionde hufvudtiteln i statsverkspropositionen därom föreslagit, hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte medgifva, att biträdande läraren i violinspelning vid musikkonservatoriet, professorn Johan Fridolf Book måtte från och med månaden näst efter den, under hvilken han frånträdt eller frånträdde sin ifrågavarande befattning vid musikkonservatoriet, under sin återstående listtid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension till belopp af tvåhundra-trettio kronor.

Reservation hade afgifvits af herrar *Holmquist, Söderberg* i Stockholm, *Juhlin, Kristensson, Vahlquist* och *Leander*, hvilka ansett, att utskottets yttrande i denna punkt bort hafva följande lydelse:

»Då Book för erhållande af full pension å kamrerarbefattningen vid musikaliska akademien fått tillgodoräkna sig icke mindre än 17 år af sin tjänstetid såsom biträdande lärare vid musikkonservatoriet, och då han, förutom sin statspension, åtnjuter pension från statsunderstödda kassor, har utskottet ansett sig böra hemställa, att Kungl. Maj:ts förslag i förevarande punkt 33 under tionde hufvudtiteln icke måtte vinna Riksdagens bifall.»

Herr Holmquist: Herr talman, mina herrar! Då jag i den föredragna punkten intagit en från utskottets afvikande ståndpunkt, vill jag med några ord motivera min ställning.

Professor Book har, enligt hvad handlingarna utvisa, haft två skilda tjänster, nämligen en kamrerarbefattning vid musikaliska akademien, en normalt aflönad tjänst, och en biträdande lärarbefattning vid musikkonservatoriet med ett obetydligt arvode på 1,050 kronor om året. Då Book sökte afsked med pension från kamrerartjänsten, innehade han såsom kamrerare endast 18

tjänstår af föreskrifna 35; han lånade då från biträdande lärarbefattningen 17 tjänstår för att nå upp till 35. På den grund tillerkändes honom en statspension af 2,780 kronor.

Nu finnes emellertid ett föregående fall, nämligen professor Arborelius', hvilket är i Kungl. Maj:ts proposition närmare angifvet. Professor Arborelius räknade vid afskedstagandet från professuren endast ett mindre antal tjänstår såsom professor; han lånade med anledning däraf en del år från en af honom innehafd öfverlärarbefattning vid tekniska skolan i Stockholm och erhöll med denna hjälp pension såsom professor. Sedermera sökte Arborelius pension på grund af återstående, icke redan använda tjänstår vid öfverlärarbefattningen och erhöll jämväl en mindre afkortad pension såsom öfverlärare.

Men, herr talman, det är dock en skillnad mellan dessa båda fall. För det första hade professor Arborelius två tjänster, som i ekonomiskt hänseende voro tämligen likställda; för det andra framgick af handlingarna i ärendet, att hans öfverlärarbefattning vid tekniska skolan hade varit så ansträngande för hans syn, att han under utöfningen af befattningen ådragit sig en svårartad ögonsjukdom. Jag tror, att dessa båda omständigheter kunna hafva haft inflytande på fallet Arborelius. Men fallen äro bestämdt olika jämväl i ett annat afseende. Om jag går till fallet Book, så finner jag, att professor Book utöfver sin statspension på 2,780 kronor har pension från hofkapellets pensionsinrättning på 1,200 kronor, från dramatiska och musikaliska artisternas pensionsförening på 400 kronor och från artisternas och litteratörernas pensionsförening på 300 kronor. Professor Book uppbär sålunda pensioner till sammanlagt 4,680 kronor. Nu kan man säga, att staten ingenting har att skaffa med att professor Book varit nog förtänksam att genom egna uppoffringar skaffa sig särskilda pensioner från dessa kassor, men jag vill fästa uppmärksamheten på, att åtminstone en af dessa kassor, nämligen hofkapellets pensionsinrättning, åtnjuter statsbidrag. Vid sådant förhållande anser jag, att man har rätt att taga någon hänsyn till det därifrån utgående beloppet å 1,200 kronor.

Ehuru jag med största jämnmod ser, hvilket beslut kammaren än kommer att fatta i frågan, anser jag dock, att professor Book bör vara nöjd med den pension, som staten har gifvit honom. Jag tror, att man kan säga, att staten varit, om icke generös, så åtminstone icke njugg. Därför tillåter jag mig att yrka afslag på utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts förslag.

Herr von Stapelmohr: Denna pensionsfråga gäller en gammal man, professor Book, som uppnått en ålder af 76 år, men det oaktadt kvarstår såsom biträdande lärare i violinspelning vid musikkonservatoriet; däremot har han, såsom föregående talare

*Ang. pension
åt läraren
vid musik-
konservatoriet
J. F. Book.
(Forts.)*

Ang. pension
åt läraren
vid musik-
konservatoriet
J. F. Book.

(Forts.)

nämnt, erhållit pension såsom kamrerare vid Musikaliska akademien till belopp af 2,780 kronor. Vid beräkning af denna pension fick Book af sin tjänstetid som biträdande lärare i violinspelning tillgodoräkna sig 17 år, så att tjänståren uppgingo till 35, hvilket antal är det i pensionslagen af år 1907 bestämda för kamrerare vid Musikaliska akademien. Book har emellertid i 41 år varit lärare i violinspelning, och det kan därför tyckas vara ganska hårdt, om han skulle lämna sin tjänst utan att få pension af staten äfven för den befattningen. Tjänsten har icke varit synnerligen omfattande — det är sant — ity att densamma i regel endast tagit sju timmar i veckan i anspråk. Under de första åren var aflöningen också ganska liten, men sedan den nya organisationen och lönestaten träd i kraft för Musikaliska akademien, höjdes den till 150 kronor för veckotimma per år, och den har alltså sedan dess utgjort 1,050 kronor om året. Om nu Book haft för sin tjänst lön å stat fastställd af Konung och Riksdag, skulle han ägt uppbära pension, motsvarande ett pensionsunderlag af 700 kronor med den reducering, som uppkommer till följd af att han förut har pension såsom kamrerare vid Musikaliska akademien. Book har emellertid såsom lärare i violinspelning fullgjort det arbete, som staten behöft för undervisningen, och arbetets värde bör väl mätas efter dess vikt och betydelse för undervisningen och icke allenast efter den form, lön eller arfvode, i hvilken ersättning för arbetet utgår. Billigheten synes därför bjuda, att Book kommer i åtnjutande af den pensionsförmån, som skulle tillfallit honom, om hans aflöning varit uppförd på ordinarie stat. Så har Riksdagen förut handlat i flerfaldiga fall, och utskottet har därför ansett sig böra konsekvent följa Riksdagens beslut i sådana fall.

Nu har en ärad talare på kopparbergsbanken yrkat afslag och bland annat framhållit, att Book uppbär pension från enskilda pensionskassor. Detta är mycket riktigt. Han har nämligen från artisternas och litteratörernas pensionsförening 300 kronor, från dramatiska och musikiska artisternas pensionsförening 400 kronor samt från hofkapellets pensionsinrättning 1,200 kronor. Hvad de två första kassorna beträffar, äro de tydligen af helt privat natur, och man behöfver därför icke taga hänsyn till de pensioner, som därifrån utgå, då det är fråga om, huruvida Book skall kunna få pension på grund af det arbete, han nedlagt i statens tjänst. Något annorlunda ställer det sig, såsom den ärade talaren också upplyste om, med pensionen från hofkapellets pensionsinrättning. Denna pensionsinrättning uppbär ett anslag af statsverket å 3,000 kronor om året. Före år 1862 erlade enskilda skådespelare med flera för sina föreställningar vissa afgifter till hofkapellet, och antagligen var detta en ersättning för det biträde, hofkapellet lämnade vid föreställningarna. År 1862 indrogos dessa förmåner, och i stället fick

hofkapellet ett statsanslag af 3,000 kronor för år. Jag antager, att bidragets karaktär icke ändrats, utan att bidraget fortfarande får anses såsom vederlag för fullgjorda prestationer. Hofkapellet pensionsinrättning har naturligtvis större inkomster än detta anslag. Detta utgör endast en mindre del, och de hufvudsakliga inkomsterna bestå i afgifter från delägare och gåfvor m. m. De myndigheter, som yttrat sig i frågan, nämligen Musikaliska akademien och statskontoret, hafva icke ansett, att hofkapellets pensionsinrättning är en inrättning af så allmän natur, att Books pension därifrån bör inverka på frågan, om Book må få pension äfven af statsverket såsom lärare i violinspelning. Kungl. Maj:t har icke heller funnit, att pensionsrätten är af dylik beskaffenhet, och vid sådant förhållande har icke utskottet tillmätt någon särskild betydelse åt den omständigheten, att Book, såsom nämnts, varit nog förtänksam att inbetala afgifter till enskilda pensionskassor för att få stöd på sin ålderdom.

*Ang. pension
åt läraren
vid musik-
konservatoriet
J. F. Book.
(Forts.)*

Herr talman, jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talman yttrade, att beträffande föreliggande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kamraren skulle afslå såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 53—69.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 70.

Lades till handlingarna.

Herr statsrådet *Berg* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående inköp af mark och uppförande af nya byggnader för folkskoleseminariet i Uppsala.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Ang. ändring
i förordningen
om tjugu-
årig häfd
m. m.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 2 och 10 innevarande april bordlagda utlåtande nr 33, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd och lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom, dels ock en i anledning af denna proposition väckt motion.

Genom en den 16 februari 1912 dagtecknad proposition, nr 44, hvilken blifvit till lagutskottet hänvisad, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit Riksdagen att antaga förslag till dels lag, innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd, dels ock lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom, båda förslagen så lydande, som bilagor vid propositionen utvisade.

I sammanhang med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehafvt en i anledning af densamma inom Första kammaren af friherre *Herman Fleming* väckt motion, nr 93, däri motionären, med instämmande af herr *Knut Larson*, hemställt, att Kungl. Maj:ts berörda proposition icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Utskottet hade i detta utlåtande på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med afslag å den i ämnet väckta, här ofvan omnämnda motionen, måtte godkänna ofvan omnämnda förslag till

1) lag, innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd; och

2) lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

Mot utskottets utlåtande i hvad det angick Kungl. Maj:ts förslag till lag, innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd, hade reservation afgifvits af herrar *Håkanson*, *Gustaf Andersson* och *af Ekenstam*, hvilka hemställt, att förevarande proposition, i hvad den afsåge ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguårig häfd, icke måtte af Riksdagen bifallas.

Herr statsrådet Sandström: Herr talman, mina herrar! *Ang. ändring i förordningen om tjuguarig häfd m. m.*
 Då jag tagit mig friheten att öppna debatten i denna viktiga fråga, har det skett af två orsaker.

För det första hafva de framställningar i fråga om innebörden och verkningarna af föreliggande förslag, som framkommit i pressen, varit behäftade med åtskilliga missuppfattningar, hvarför det kan vara nyttigt att någorlunda klargöra saken från början, och för det andra har jag trott det vara lämpligt att redan från början angifva regeringens ställning till det tilläggsförslag till detta lagförslag, som i en reservation blifvit framställt.

Den fråga, som man allra först har att taga ställning till vid bedömandet af detta lagförslag, är den, huruvida öfver hufvud taget de rättegångar, genom hvilka kronan söker återvinna den egendom, som under tidernas lopp genom inkräktande eller annorledes blifvit henne afhänd, äro riktiga och moraliskt befogade eller icke. Det kan tyckas vara en själfklar sak, att statsmakterna hafva icke blott rättighet, utan äfven skyldighet att skydda kronans egendom. Men såväl i tryck som på annat sätt hafva uttalanden framkommit, däri man sökt göra en annan mening gällande. Man har resonerat som så, att under de förhållanden, som nu råda, en stor mängd egendomar, på hvilka kronan gör anspråk, befinna sig i händerna på enskilda personer, hvilka förvärfvat dem i god tro och å dem erhållit lagfart. Detta har i väsentlig mån berott på fel af statsmyndigheterna, fel af domstolarna vid lagfarts beviljande eller på felaktigt förfarande af andra statens organ, och det är då icke mer än rätt och billigt, att staten drabbas af den förlust, som därigenom uppkommer, och icke de enskilda. Det är gifvet, att, om man har denna uppfattning, att kronans återvinningsprocesser, de må vara än så juridiskt befogade, dock i alla fall sakna moralisk rätt, man också har sin ställning gifven till detta förslag, som ju i främsta rummet afser att underlätta och möjliggöra återvinningsprocesser. Den, som har en sådan uppfattning, måste anse, att detta förslag är icke blott onödigt, utan äfven skadligt. Emellertid tror jag, att anhängarna af denna uppfattning inom Riksdagen äro synnerligen få. Jag är tvärtom öfvertygad om, att ledamöterna af Riksdagen och af denna kammare äro fullt ense med regeringen om, att skyddandet af kronans egendom är en af statsmakternas primära och mest ovillkorliga skyldigheter, en skyldighet, som icke tillåter någon dagtingan. Man kan beklaga den ställning, hvori industrien och enskilda jordägare befinna sig, men man kan icke hjälpa dem på det sätt, att man låter kronan gå miste om sin egendom, utan man får söka att lindra de enskildes olägenheter på annat sätt.

Det visar sig också, att den föregående regeringen synnerligen klart uppfattat sin plikt i det afseende, hvarom här är

(Forts.)

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.

(Forts.)

fråga. Därom vittna de återvinningsprocesser till vattenfall, som denna regering stämt in. I många fall har detta skett under synnerligen ömmande omständigheter, och det typiska fallet har varit, att, då ett vattenfall skulle bebyggas, kronans stämning kommit såsom ett bref på posten. Jag säger naturligtvis icke detta för att klandra den föregående regeringen, ty den har därvid handlat i enlighet med sin klara plikt, men jag säger det för att understryka, huru klart den föregående regeringen, som ju ingen vill beskylla för bristande hjärta för industriens och industriidkarnas intressen, känt sin plikt i förevarande afseende. Och jag vill erinra om, att när under förra årets remissdebatt i Första kammaren väcktes på tal den oro, som uppstått inom industrien genom dessa återvinningsprocesser, svarade den dåvarande civilministern, att det i alla fall vore klart, att kronan icke hade något annat att göra än att söka återvinna den egendom, hvarpå kronan gör anspråk. Och här emot höjdes icke en enda röst i denna kammare. Jag tror alltså, att vi lugnt kunna utgå från, såsom något, hvarom full visshet råder, att statsmakternas gemensamma plikt är att se till, att kronans egendom bevaras. I enlighet med denna uppfattning har också regeringen träffat sina anordningar; den förra regeringens utredningar ha fullföljts och utvidgats, kammarkollegii arbetskrafter hafva förstärkts i och för dessa utredningar, och ytterligare återvinningsprocesser hafva anställts. Därvid har det emellertid, såsom herrarna veta, befunnits, att utredningsarbetet kräft sådan tid, att kronan riskerar, att under utredningens fortgång det ena efter det andra af de fång af egendom, där man afser att undersöka, huruvida egendomen kan återvinnas till kronan genom rättegång, vinner laga kraft mot kronan på grund af häfd. Utredningen beträffande dessa fastigheter blir sålunda utan mening och ändamål. Det oförnuftiga uti att bedrifva en omfattande och dyrbar utredning i och för grundläggande af rättegångar, som den ena efter den andra blifva ändamålslösa, ligger ju i öppen dag.

Man har sökt förebygga dessa kronans förluster genom att föranstalta en särskildt snabb utredning rörande häfdetidernas utgång och så successivt instämma klandertalan i den mån sådant erfordras för häfdens afbrytande. Detta försök har emellertid misslyckats. Genom Konungens befallningshafvande har utarbetats en förteckning å vattenfallsfastigheter och tiden för lagfarternas därå, som hvilat på primäruppgifter från länsmännen, men denna förteckning har befunnits till den grad ofullständig och otillförlitlig, att man icke kan hafva någon säker ledning af den. Skall man få en tillförlitlig utredning rörande häfdetidernas utlöpande, får man göra undersökningar såväl på ort och ställe som i landtmäterikontoren och häradsrätternas arkiv, och en sådan undersökning måste verkställas af därtill särskildt

kvalificerade personer. Den kostar mycket penningar och tager lång tid, och under tiden går egendomen bort från kronan genom häfd. Och äfven sedan man erhållit en tillförlitlig häfdeutredning, skulle i alla fall den olägenheten kvarstå, att rättegång måste instämmas för häfdens afbrytande utan afbidan därå, att utredningen om själfva *befogenheten* af kronans anspråk icke medhunnits. Man nödgas på detta sätt ofta anställa rättegång på otillräcklig utredning. Häraf skulle afsevärda olägenheter följa, icke blott för kronan, utan äfven för dem, som blifva trakasserade af rättegångar utan tillräcklig anledning. Det har sålunda visat sig, att detta försök att särskildt utreda häfden icke ledt till målet.

Det återstår då en enda utväg, och det är den, som Kungl. Maj:t nu föreslagit, nämligen att förlänga häfdetiden, så att kronan får rådrum att bevara sin talan. Vill man skydda kronans rätt, måste man gå denna väg, ty någon annan finnes icke. Jag vore tacksam för att få en anvisning på någon annan väg, men någon sådan anvisning har hittills icke gifvits och *kan* nog icke gifvas.

När man nu skall bedöma denna utväg, gäller det naturligtvis i första rummet att afgöra, huruvida en förlängning af häfdetiden är juridiskt försvarbar eller om den skulle, såsom blifvit ifrågasatt, innebära kränkning af förvärfvade rättigheter. Jag tror, att denna fråga kan anses vara klargjord, sedan lagrådet nu enhälligt tillstyrkt förslaget. Ty hade lagförslaget inneburit någon rättskränkning eller eljest varit juridiskt ohållbart, så hade det gifvetvis icke vunnit lagrådets godkännande. Hela frågan är i själfva verket en *praktisk* fråga och bör ses ur *praktiska* synpunkter.

Af de invändningar, som framställts mot Kungl. Maj:ts förslag, ber jag att först få beröra den, som går ut på, att kronan genom detta lagförslag skulle beredas en oberättigad undantagsställning framför enskilda personer i fråga om häfd. Och naturligtvis är det i och för sig riktigt, att det är en undantagsställning, låt vara af blott öfvergående natur, som genom förslaget skulle beredas kronan. Men man har förbisett, att kronan redan nu i fråga om häfdens verkningar står i en bestämd undantagsställning, i en annan ställning än enskilda personer, och detta i två afseenden.

När år 1881 häfden utsträcktes att gälla äfven mot kronan, var det hufvudsak, som nya lagberedningen härför anförde, det, att kronan säkerligen ägde lika stor förmåga som enskilda personer, om icke större, att utöfva verksam uppsikt öfver sin egendom, och därför fanns det ingen anledning att undantaga kronan från häfden. Vi veta alla, att detta antagande hittills icke hållit streck. Kronan har genom sina myndigheter icke kunnat utöfva tillräcklig tillsyn öfver kronans egendom, hvarför denna i stor omfattning kommit i enskildas händer utan laga fång. Det

*Ang. ändring
i förordningen
om tjugug-
drig häfd
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.

(Forts.)

är detta, som har framkallat den situation, i hvilken vi för närvarande stå. Själftva hufvudgrunden för utsträckningen mot kronan af häfden hvilade således på ett oriktigt antagande.

Äfven i ett annat afseende föreligger här en olikhet. Häfd innebär ett af praktiska skäl i rättssäkerhetens intresse gifvet stadgande, att efter viss tid ett fång blir orubbligt, äfven om det är det ena eller det andra felet med detsamma. Det regelmässiga är ju, att fånget är både materiellt och formellt riktigt. Därnäst vanligt är, att fånget varit materiellt riktigt, men behäftadt med någon formell brist, t. ex. något fel beträffande fullmakt eller vittnen. Äfven i detta fall uppstår ingen rättsförlust därigenom att fånget vinner orubblighet. Men så sker, när fånget varit äfven materiellt oriktigt, alltså afser en fastighet, som ägaren hvarken afsett att afhända sig eller erhållit någon valuta för. Och detta är förhållandet med de fastigheter, hvarom här är fråga. Det afses icke med kronans återvinningsprocesser att återvinna någon egendom, som kronan har afsett att afhända sig, utan det afses uteslutande att återvinna antingen egendom, som kronan icke haft för afsikt att afhända sig, utan som har inkräktats af enskilda personer, eller som kronan har afhändt sig på villkor, hvilka sedan hafva brustit. Ett frånhändande genom häfd från kronan af denna egendom skulle således för kronan innebära en verklig rättsförlust. Det skulle innebära, att det rättsinstitut, som vi kalla häfd, blefve i stor skala ett medel i den materiella orättens tjänst, och det tänker jag vi alla äro ense om icke är lämpligt.

Förhållandet är således det, att kronan redan nu står i en ofördelaktig undantagsställning med afseende å häfdens verkningar. Genom oförmåga att värja sin egendom har kronan kommit att riskera betydande förluster. Detta kan icke botas på annat sätt, än att man gör ett temporärt undantag i fråga om häfdetidens verkan gentemot kronan. Det ena undantaget betingar det andra.

Hufvudinvändningen emot förslaget ligger icke heller här, utan den ligger på andra punkter. Det är egentligen två invändningar, som hafva framställts. Den ena går ut på, att genom förslagets antagande skulle rättssäkerheten ökas och fastighetskrediten försämrast. Den andra invändningen går ut på, att suspensionen af häfden skulle vara *onödig* för tryggande af kronans rätt.

Om jag till en början tar upp den första invändningen, ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att den rättssäkerhet, som man säger sig befara, beklagligtvis föreligger redan nu; och det är helt naturligt, att den måste föreligga. Blotta det förhållandet, att det finns en mycket stor mängd egendom, hvilka med sannolikhet tillhöra kronan, men som efter lagfart befinna sig i

enskilda personers händer, och att det sedan flera år tillbaka pågår ett energiskt sträfvande att återtaga dessa från de obehöriga innehafvarna, innebär ett osäkerhetstillstånd, som går ut öfver all före detta kronojord. Det kommer att föranleda till den ena rättegången efter den andra. Vare sig lagförslaget antages eller icke, kommer den ena domen efter den andra att falla, som förklarar inteckningarna ogiltiga och fången ogiltiga. Det förefinnes sålunda ett mycket beklagligt osäkerhetstillstånd, som tyvärr, därest man vill, att egendomen skall återvinnas åt kronan, icke kan undvikas.

Då är frågan den, huruvida detta osäkerhetstillstånd blir i någon väsentlig grad förstärkt därigenom, att häfdetiderna förlängas. På den frågan tror jag, att man kan svara: nej, det blir det icke. Huruvida häfdetiden är något längre eller kortare, spelar ganska liten roll för rättssäkerheten i och för sig. Man riskerar i båda fallen stämning, om fången äro tveifvelaktiga. Lättast får man den saken klar för sig, att häfdetidens längd i och för sig har relativt ringa betydelse för rättssäkerheten, om man betänker, att från år 1805 till år 1881 häfden icke alls gällde mot kronan, och icke hörde man talas om någon rättsosäkerhet af den anledningen. I Finland gäller icke heller häfd mot kronan; och ej heller där har försports någon rättsosäkerhet eller minskad fastighetskredit af sådan anledning.

Lagförslaget afser nu, att de fång, som lagfarits från 1892 till 1902, skola med hänsyn till häfdetidens utlöpande likställas med de fång, som lagfarits efter 1902, det vill säga vinna orubblighet först 1922. Hvad innebär nu detta från rättssäkerhetens och fastighetskreditens synpunkt?

Låt oss taga ett exempel! Ett fång har fått lagfart år 1896; det skulle således, om lagförslaget afslås, blifva orubbligt, vinna häfd år 1916, men enligt lagförslaget skulle det vinna häfd först den 1 maj år 1922. Under tiden år 1912 till år 1916 är vederbörande fastighetsinnehafvare och inteckningsägare i båda fallen i samma osäkra ställning; det är ingen skillnad. Vill han under nämnda tid sälja fastigheten, måste spekulanten noga granska hans fång, vare sig detta kommer att vinna klanderfrihet 1916 eller först 1922. Ty klander är lika möjligt i båda fallen. Och vill han belåna en inteckning, är förhållandet detsamma. Inteckningen har ej mer värde för banken, om den har utsikt att vinna orubblighet 1916, än om den kan vinna sådan först 1922. Om inteckningen skall godkännas eller icke, beror på fångets säkerhet, som granskas af banken. Rättssäkerheten och krediten blir därför i det stora hela densamma, vare sig förslaget antages eller faller.

Men nu resonerar man som så, att hela denna suspension af häfdelagen i alla fall blir en »fanfar», som kommer att verka skrämmande på alla, som hafva med detta slags fastigheter att

*Ang. ändring
i förordning
om tjuguarig häfd
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)

göra, och att all f. d. kronoegendom kommer att blifva misstänkt. Ja, är icke all f. d. kronojord redan nu — och med skäl — misstänkt? I fråga om hvarenda innehafvare af före detta kronojord gäller väl, att vill han sälja, så ber man att få se på fånget, ty det hotar alltid en stämning från kronan, om fånget ej är klart; och vill han belåna en inteckning, är det på samma sätt. Däri blir ingen ändring.

Och »fanfarer» i fråga om kronans återvinningsprocesser hafva vi sannerligen haft tillräckligt. En sådan finga vi, när den förra regeringen gaf uppdrag om att undersöka kronans rätt och eventuellt lämna rättegångsanmälningar beträffande alla strömfall i Dalälven, Indalsälven samt Ume och Lule älfvar. Visst var *det* en fanfar, ägnad att skrämma! När sedermera advokatfiskalsämbetet i kammarkollegium fick i uppdrag att undersöka kronans rätt till alla strömfall i de norrländska vattendragen, så låg ju äfven däri en ganska kraftig fanfar. Genom suspensionen af häfden torde därför — förutsatt, att man icke lägger in en annan betydelse i den, än den har — kronojorden icke kunna göras mera misstänkt, än den redan är.

Men om sålunda rättssäkerheten blir väsentligen densamma, så kommer däremot lagens antagande säkerligen att i ett annat afseende verka direkt lugnande: det är därigenom, att antalet af kronans återvinningsprocesser kan genom den högst väsentligt reduceras. Kronan får då till en början rådrum att inskränka sig till prejudikatsprocesserna. Och hvad det betyder, det kan man måhända lättast få klart för sig, om man betänker, att under de senaste tre veckorna kammarkollegium har nödgats instämma, särskildt beträffande de under bruken skatteköpta hemmanen, icke mindre än 16 processer för att afbryta häfdetiden; och all anledning finnes att antaga, att det kommer att fortgå i samma tempo, därest häfden icke suspenderas. Beträffande dessa under bruken skatteköpta hemman skulle verkan af lagens antagande sannolikt blifva, att ett mycket stort antal rättegångar kunde göras onödiga och utbytas mot en eller ett par prejudikatsprocesser.

Genom det föreliggande förslaget beredes för öfrigt icke blott rådrum att på nu angifvet sätt inskränka rättegångarnas antal, utan det blir dessutom möjlighet för kronan att träffa billiga uppgörelser, det blir möjlighet att i ömmande fall, där kronans intresse är ringa, anordna ett eftergifvande af kronans rätt, såsom nu plägar ske t. ex. vid efterskänkande af kronans rätt till danaarf. Ty för allt detta behöfs tid. Men blir det så, att häfden fortfarande ligger med sina fatalier öfver kammarkollegium, så gifves det icke tid för uppgörelse och förlikning, utan det kommer stämning på stämning. Jag tror därför, att äfven från jordinnehafvares sida det utan tvifvel är att föredraga, att lagförslaget blir antaget.

Nu har man emellertid velat göra gällande, att den föreslagna suspensionen är *onödig* för bevarande af kronans rätt; denna kan bevaras lika bra ändå, menar man. Jag skulle önska, att de hade rätt, som drifva den satsen, men den innebär tyvärr ett misstag. Jag vill i detta sammanhang först erinra om kammarkollegii utlåtande den 5 maj 1911. Det utlåtandet innehåller, att suspension eller upphäfvande af häfden gentemot kronan skulle för kronans återvinningsprocesser vara af *avgörande* betydelse. 1911 års lagutskott åberopade detta uttalande och instämde däri till fullo. I själfva verket är det nog också på det sättet. De fall, då häfden har betydelse för kronans anspråk på afhänd egendom, äro ganska många. Det gäller först och främst de fall, då kronans anspråk går ut på själfva hemmanet, som är lagfaret. Så är händelsen t. ex. med alla under bruken skatteköpta hemman. Det gäller vidare alla de fall, där kronans anspråk icke går ut på själfva hemmanet, utan på ett vattenfall eller jordområde, som blifvit inkräktadt och tillagdt hemmanet samt sedermera vid ny lagfart för hemmanet uttryckligen inbegripet i lagfarten. Det gäller för det tredje, där inkräktad kronomark eller inkräktadt vattenfall kommit med i ägostyckning. Det gäller vidare, då inkräktad kronomark eller vattenfall frän-sålts såsom afsöndring, hvilket i fråga om vattenfall ingalunda är ovanligt. Det gäller yttermera sådana fall, som inträffat i Jämtland, att vid afvittring afsatt kronomark har oriktigt fördelats på byamännen mot ökeskatt. — Det gäller äfven i många andra liknande fall.

Hur många dessa fall äro, därom finns ännu ingen utredning. Men allting talar för, att deras antal är betydande, såsom kammarkollegium ju också uppger. Och hyser man några tvifvel, huruvida häfden betyder något för kronans återvinningsstalan, behöfver man bara erinra sig, att af hittills instämde rättegångar icke mindre än 29 stycken instämts för att afbryta häfd.

Sedan jag nu berört de invändningar mot förslaget, som efter min tanke äro obefogade, skall jag be att få taga upp ett par anmärkningar, som, såvidt jag kan se, hafva fog för sig. Det är nämligen så, att i ett par afseenden vederbörande jordägares ställning verkligen blir försämrad genom häfdeförlängningen. Detta blir fallet såväl med sådana innehafvare af kronojord, hvilkas fång är alldeles säkert och klart — och det är fallet med de allra flestas — som också med dem, hvilkas fång är tvistigt. Den, som har en kronoegendom, hvilken blifvit första gången lagfaren år 1896, och som har klar åtkomst, vinner enligt gällande lag orubblighet för fångtet år 1916. Enligt det föreliggande lagförslaget skulle han vinna det först år 1922. Till år 1916 spelar detta ingen roll för honom, ty ända till denna tid är, såsom jag förut påvisat, hans fång misstänkt, och han måste i förekommande fall visa, att det är klart. Men efter

*Ang. ändring
i förordningen
om tjuguarig häfd
m. m.*

(Forts.)

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)

1916 inträder en skillnad. Enligt nu gällande bestämmelser behöfver han då endast visa, att häfd inträdt. Enligt förslaget åter skulle han nödgas att ända till 1922 visa sitt fångs giltighet, när han ville sälja sin fastighet eller anlita den för upptagande af lån. Detta är onekligen en olägenhet, om ock måhända ej af så stor betydelse.

Den åter, hvars fång är tvistigt, försättes genom lagändringen i det förändrade läge, att den återvinningsprocess, han har att vänta från kronan, vare sig förslaget antages eller icke, i senare fallet måste anställas vid en tidigare tidpunkt. Om han erhållit lagfart 1896, måste kronan stämma sist 1916. Antages lagen, kan kronan uppskjuta rättegången till 1922. Detta är naturligen icke utan betydelse för jordägaren, som kan hafva intresse af att rättegången äger rum så snart som möjligt, enär han då kan hafva lättare att af sin fångesman uttaga ersättning än vid en senare tidpunkt.

Dessa båda församringar af jordinnehafvarens läge äro emellertid lyckligtvis icke oskiljaktigt förenade med häfdetidens förlängning, utan botas fullständigt genom antagandet af det tillägg, som ett par reservanter, herrar Stårner och Pettersson i Södertälje, hafva föreslagit. Därigenom berättigas innehafvare af f. d. kronojord att hos kammarkollegium erhålla besked, huruvida anledning till klander finnes eller ej. Är fånget klart, får han besked härom, och häfdeförlängningen får icke tillämplighet på hans egendom. Är fånget tvistigt, lämnas besked här om, med den påföljd, att jordinnehafvaren icke behöfver afvakta kronans klandertalan, utan kan själf instämma saken. Sistnämnda rättighet bör emellertid icke tillkomma jordinnehafvaren, förrän nu gällande häfdetid af 20 år utgått. Eljest kommer han, till förfång för kronan, i afsevärdt bättre ställning, än han för närvarande har, och kammarkollegium skulle riskera att blifva på en gång öfverhopadt af processer, så att den sista villan blefve värre än den första. Med denna modifikation ber jag emellertid att uttryckligen få förklara, att det föreslagna tillägget synes mig vara en acceptabel utveckling af regeringens förslag, hvilken, såvidt jag kan se, bryter udden af alla befogade invändningar från industriidkares och andra rättsägares sida.

Vare sig nu detta lagförslag blir antaget eller icke, är det en sak, som är klar i alla händelser, nämligen att industriidkares och vederbörande jordägares ställning är i hvarje fall mycket prekär, och att något måste göras för att hjälpa dem. Den första åtgärden är att se till, att återvinningsrättegångarna få möjligast snabba förlöpp. Åtgärder i detta syfte äro redan träffade. Nedre justitierevisionens instruktion har blifvit omarbetad, så att dessa rättegångar kunna gå igenom högsta domstolen med extra fördragning och förtursrätt. Hofrätternas arbetsordning är under omarbetande i samma syfte.

Men detta räcker icke långt. Det gäller också att kunna gå jordinnehafvarna till mötes genom billiga förlikningar och uppgörelser, genom upplåtande af vattenfallsrätt på billiga villkor etc. Här gäller likväl, som sagdt, att det behöfs rådrum och tid. För att man skall få tillfälle till detta, fordras, att kronan får det rådrum, som här begärts. Gifves icke det, blir afvecklingen genom det ständiga trycket af fatalier i hög grad försvårad och föga rådrum öfrigt till uppgörelse och förlikning.

Då jag för min del har den bestämda uppfattningen, att ett afslag på hvad som här är föreslaget kommer att medföra följder, som äro synnerligen menliga, skulle jag mycket beklaga ett sådant afslag, och i hvarje fall vill jag säga, att regeringen måste på det allra bestämdaste fritaga sig från ansvar för dessa följder.

En följd, som är alldeles klar, är, att kronan kommer att gå förlustig en afsevärd del af sin egendom, och det är ett ansvar, som är föga angenämt att bära för den, som har ställning såsom förvaltare af kronans egendom.

En annan påföljd, om hvilken delade meningar synas råda, men om hvilken jag är fullkomligt öfvertygad, är, att detta återvinande af kronans egendom, som jag tänker alla äro ense om, måste bedrifvas på för industri och jordägare mera betungande och brutalt sätt, om rådrum vägras, än om det medgifves.

Vid behandlingen i pressen af denna sak har framhållits, att här ju icke är fråga om reduktion, utan om återvinning med lagliga medel. Och detta är fullkomligt riktigt. Men det vill jag säga, att *vill* man uppmuntra reduktionstanken, vet jag intet bättre sätt till det än att vägra kronan rådrum att med lagliga medel återvinna sin egendom. Jag förstår och uppskattar mycket väl den oro, som kronans återvinningssträfvanden väckt i industriella kretsar, men jag fruktar, att det kommer att vålla *mera* oro inom *vidare* kretsar, om den stora allmänheten skulle få den uppfattning, att kronans egendom icke är fullt säker i statsmakternas vård.

Herr Trygger: Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet inledde sitt uttalande därmed, att han var öfvertygad, att Riksdagen vore ense med Kungl. Maj:ts regering där om, att skyddandet af kronans egendom är en fråga af principiellt stor vikt och — han tillade — kanske en af de allra viktigaste för statsmakterna. För min del är jag öfvertygad om, att herr statsrådet riktigt uppfattat situationen så till vida, att vi alla äro genomträngda af den åsikten, att kronans rätt och egendom bör skyddas. Emellertid, detta är någonting, som, såvidt jag förstår, icke blir afgörande för det förslag, som här föreligger, ty det torde icke vara obekant för herrarna, att häfden själf enligt svensk rättsuppfattning är ett laga fång och

Ang. ändring
i förordningen
om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
drig häfd
m. m.

(Forts.)

följaktligen ett laga fång med samma giltighet mot kronan som mot andra. Således, om kronans egendom faller för häfden, faller kronans egendom för ett nytt laga fång icke mindre, än om kronan eljest genom dylikt fång blifvit af med sin egendom. Att så är förhållandet torde vara tämligen tydligt, om vi tänka på hvad som gäller om lös egendom. I fråga om lös egendom är ju bekant, att den, som i god tro förvärfvar besittning af en lös sak, han blifver, oberoende af hvem som förut var ägare, berättigad att behålla saken, såvida han icke af den förre ägaren får lösen. Det visar sig här, att redan den goda tron jämte besittningen är tillräcklig för att utgöra ett fång, som upphäfver, åtminstone partiellt, den gamla äganderätten. Vid förvärf af fastighet har man icke begränsat sig till besittningstagande i god tro för att upphäfva den gamla äganderätten, utan man har fordrat något ytterligare, besittning under viss tid — numera tjugu år — och utan att klander under tiden gjorts gällande af den förre ägaren.

Således, jag tror, att om man fäster uppmärksamheten vid häfdens betydelse icke blott såsom ett medel att skydda lagligt förvärf, där det finnes ett laga fång förut, utan att äfven själf utgöra ett laga fång, faller åtskilligt af hvad herr statsrådet gjorde gällande emot dem, som icke kunna vara med om den nu föreslagna lagstiftningen.

Häfden är till i rättssäkerhetens intresse, alldeles på samma sätt som det rättsbildande i den goda tron vid förvärf af lös egendom stadgats i rättssäkerhetens intresse.

Statsrådet gjorde vidare gällande, att det vore icke så fullt riktigt, att rättssäkerheten tillgodosåges genom häfden, ty såvidt jag uppfattade honom rätt, sade han, att rättssäkerheten blefve icke mindre, ifall vi förlängde häfdetiden, ifall vi suspenderade häfdelagen, och han fann bevis för det förhållandet däri, att i sådana länder, där häfd icke gällde mot kronan, var rättssäkerheten icke rubbad.

Jag förvånar mig öfver, att, om man har den uppfattningen, att häfden icke betyder någonting för rättssäkerheten, man icke då med en gång upphäfver hela häfdeinstitutet. Det skulle varit det mest konsekventa, men det har man icke gjort. Man har begränsat sig till att suspendera häfdelagen på viss tid. Orsaken härtill är väl den, att, trots att man förklarar motsatsen, man känner med sig, att häfden dock behöfs för rättssäkerheten.

Statsrådet påpekade, som jag nyss sade, att det finnes länder, där icke häfd gäller mot kronan, och detta har varit fallet hos oss också. I våra gamla landskapslagar gällde visserligen häfden mot kronan, och det var den urgamla, svenska ståndpunkten, men sedermera, under inflytande af mer eller mindre riktig uppfattning af främmande rätt, förändrades hela saken, till dess häfden glömdes bort i 1734 års lag för att delvis återupptagas

i 1805 års förordning. År 1881 gick man helt tillbaka till den gamla svenska uppfattningen, att häfd gäller mot alla. Men hvad är nu orsaken till att rättssäkerhet fanns hos oss äfven under tider, när häfd icke gällde mot kronan, eller att häfden icke gäller mot kronan i länder, där man icke kan tala om rättsosäkerhet i särskildt hög grad? Det är därför, att kronan har hållit sig lugn. Den har icke börjat röra i alla möjliga gamla fång, hundratals år gamla, utan har hållit sig stilla. Därför har folket sjunkit in i en viss tillförsikt, att allt är riktigt, som det är, och trott, att hvad som under far och farfars tid ansetts såsom rätt och riktigt också *är* riktigt. Men börjar man i dessa länder att gå till väga som för närvarande i Sverige, är det min öfvertygelse, att man skall få tydligt se, att häfden är af vikt för rättssäkerheten, och att således häfdens frånvaro rubbar denna säkerhet i högst väsentlig grad.

Lagutskottet har emellertid tillstyrkt i sitt betänkande den kungl. propositionen. Detta lagutskottets utlåtande utmärker sig lika mycket förmedelst korthet som den kungl. propositionen utmärker sig genom vidlyftighet, och jag har verkligen undrat hvad det kan bero på, att Kungl. Maj:t varit så vidlyftig i sin proposition, men ju mera jag läst motiveringen till densamma, har jag fått klart för mig, att man har varit mycket vidlyftig därför, att man icke hade tid att vara kort.

Det finnes onekligen åtskilliga riktiga tankar i den kungl. propositionen. Man kan ur densamma plocka ut sentenser, som skulle kunna, isolerade, göra en viss lycka. Där finnas sanningar, som hvar och en med stor tillfredsställelse skulle vilja underskrifva. Men det är dock att märka, att äfven där sådana sanningar äro uttalade, nå de icke alltid sakens kärna. Det säges sålunda i den kungl. propositionen, att ett slumpvis anhängiggörande af klanderprocesser från kronans sida är *olägligt*, icke mindre för kronan, som måhända tillika kunde genom sina processer utsättas för skadeståndsanspråk, än äfven naturligtvis för de enskilda. Dylika massprocesser förklaras äfven ur det allmänna rättstillståndets synpunkt vara olämpliga. »Det synes», tillägger justitieministern, »vara i hög grad önskvärdt, att sådant må kunna undvikas och kronans återvinningstalan begränsas till de fall, i hvilka skälig anledning till rättegång förefinnes.» Detta är justitieministerns egna ord.

Jag kan icke hjälpa, att jag tycker, att statsrådet har varit bra färglös i detta sitt uttalande. Det är väl ej blott önskvärdt, utan det är väl *nödvändigt*, att kronan ej anställer oskäliga rättegångar. Såvidt jag vet, har ännu icke proklamerats — åtminstone icke förut —, att åsidosättandet af lagens uttryckliga bestämmelser skulle kunna vara en riktig princip för statens handlande. I rättegångsbalken heter det följande: »Missbrukar den, som å Konungens och kronans vägnar talar, rättegång till

*Ang. ändring
i förordningen
om tjuugu-
årig häfd
m. m.*

(Forts.)

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)

andras förfång och skada, stånde till laga ansvar och varde dömd efter omständigheterna». Herr statsrådet torde det icke heller vara obekant, hurusom fullmäktig, som förledt någon till en oskäligen rättegång, enligt 1734 års lag blir utsatt för en ganska allvarlig näpst. Men förhåller sig saken på det sättet, att det är stridande mot svensk rätt att anställa rättegång slumpvis och jämväl i sådana fall, då ej skäligen anledning till rättegång finnes, är således ett dylikt processande enligt svensk rätt en processuell förbrytelse, då duger det tydligen icke, att rättvisans högste vårdare förklarar, att för att kronan icke skall anhängiggöra slumpvis klanderprocesser i fråga om fast egendom erfordras, såsom hans egna ord lyda, »att kronan genom undanröjande af risken för häfd erhåller rådrum att pröfva grunderna för talan i de särskilda fallen». En dylik förklaring — att staten således uppställer en lagförändring till sin fördel såsom villkor för att staten icke skall bryta rättegångsbalkens föreskrift — innebär, såvidt jag kan förstå, att man icke vidare gör anspråk på att vara en rättsstat. Emellertid, vi skola icke tro, att denna förklaring, så egendomlig den än är, har förfelat att göra ett mycket starkt intryck på åtskilliga vederbörande. Man har liksom en känning på åtskilliga håll, att kronan skulle kunna vara i stånd till att, när dess egna intressen förmenas stå på spel, sätta sig öfver lagens föreskrift. Sålunda har statsrådet åberopat ett utlåtande af lagrådet, som icke har satt sig emot det kungl. förslaget. Två ledamöter af lagrådet — det är ju fyra, som deltagit — säga visserligen, att de icke hafva funnit justitieministerns skäl vägande, långt därifrån, men de hafva gripits af fruktan inför justitieministerns ord, att ifall icke häfdelagen kommer till stånd, skulle här blifva ett massprocessande, ett anhängiggörande från kronans sida af rättegångar, äfven där icke laga skäl för kronans talan i de särskilda fallen kunde anses föreligga. Och att nämnda omständighet, detta hot om massprocessande, ett slumpvis processande från statens sida, äfven för lagutskottet har varit synnerligen afgörande, finner man däraf, att lagutskottet i sitt lilla torftiga betänkande uttryckligen åberopat detta och endast detta skäl såsom afgörande för att häfdelagen borde suspenderas på sätt Kungl. Maj:t har föreslagit.

För min del är jag, trots justitieministerns uttalande, icke det minsta rädd för detta hot. Jag fruktar icke för att här skall blifva ett slumpvis processande från statens sida, ty jag är öfvertygad om, att våra svenska ämbetsmän icke komma att lämna sin medverkan till att anhängiggöra process i sådana fall, där de sakna laga skäl för kronans talan.

Då man ytterligare har velat motivera den kungl. propositionen, har man gjort gällande, att det finnes inga principiella hinder för att gifva kronan en företrädesställning framför enskilda,

och så till vida är detta ju riktigt, som man kan peka på den historiska utvecklingen, hurusom hos oss kronan under vissa perioder verkligen har haft en ställning, som varit mera gynnad än de enskildes. Men det finnes en annan princip, mot hvilken lagförslaget strider, och den är, att man bör undvika en lex in casu, en lagstiftning för ett särskildt speciellt fall.

I förevarande fråga med afseende på häfden har ju den svenska lagstiftaren öfvergifvit ståndpunkten om statens företrädesställning och gått tillbaka till den gamla rättsuppfattningen. Då bör man väl bibehålla denna rättsståndpunkt, som man antagit så nyligen som år 1881, och man får väl icke kasta den samma öfver bord, så snart det gäller *statens privata* intressen. Justitieministern, det vet jag alltför väl — och det kan man se af hans motivering i den kungl. propositionen liksom af hans yttrande här i dag — anser emellertid icke, att här är fråga om statens *privata* intressen, utan anser, att här gäller frågan »allmänna» intressen. Han säger: »Det afgörande för den nu upptagna lagstiftningsfrågan synes mig vara, om och i hvad mån väsentligt och öfvervägande gagn kan beredas det *allmänna* genom förändring i bestämmelserna om häfden». Ännu tydligare om möjligt uttalas denna tanke med följande ord: »Härvid må erinras om, att, när egendom genom häfd frånvinnes kronan, det *allmänna intresse*, som härigenom blir lidande, ställer sig i motsats till det *allmänna intresse*, som tillgodoses genom häfden».

Nu tillåter jag mig att vända mig till de närvarande juristerna, ja, äfven till de frånvarande, i fall de få höra hvad jag här säger. Jag vill vädja till dem, åtminstone till dem bland dessa jurister, hvilka sysslat med frågan om skillnaden mellan offentlig och privat rätt, allmänt intresse och privat intresse, huruvida det kan vara riktigt att säga, att kronans intresse att bevara sin jordegendom är ett »allmänt» intresse i samma mening som man säger, att det är ett allmänt intresse för kronan att genom häfden tillgodose rättssäkerheten inom samhället. Jag kan för egen del icke frågå den uppfattningen, att den, som anser, att statens jordägareintresse är ett publikt, offentligt, allmänt intresse och icke ett privat intresse, i själfva verket har lämnat den rättsuppfattning, hvarpå vårt nuvarande samhälle stöder sig och öfvergått till den socialistiska uppfattningen, hvilken just utmärkes däraf, att den förklarar, att så snart någonting är i statens intresse, föreligger ett allmänt intresse, för hvilket alla enskilda intressen måste vika. Jag tror visserligen ingalunda, att justitieministern hyllar den socialistiska rättsåskådningen. Jag håller fastmera före, att han icke gör det, men hvad han har skrifvit i sin motivering har då mera omedvetet kommit fram ur en främmande källa. Hvilken denna är, är ej svårt att spåra. Mina herrar: hvem är det, som är far till detta Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag, hvem är den rätta upphofs-

Ang. ändring
i förordningen
om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)

mannen till detsamma, hvem har kastat fram tanken att öfvergifva den gamla svenska rättsuppfattningen, sedan vi ändtligen kommit tillbaka till den, och öfvergå till att ställa staten äfven i dess privata intressen framför den enskilde? Jo, den mannen har ett namn, som är vidt bekant, det är herr Lindhagen. Det är herr Lindhagens motion i fjol, som varit uppslaget till det nu föreliggande förslaget, och Kungl. Maj:t har med beredvillighet, jag hoppas visserligen utan framgång, upptagit herr Lindhagens vid 1911 års riksdag framställda förslag.

Innan man i den kungl. propositionen närmare gått in på de särskilda skälen utöfver dem jag nu anfört för förslaget, har man vändt sig mot mitt yttrande i remissdebatten, att häfdens upphäfvande äfven i sådana fall, då häfdetiden enligt nu gällande lagstiftning börjat löpa, skulle kunna anses såsom i viss mån ett ingrepp i bestående rätt. Justitieministern har mot mig åberopat såsom auktoritet bland annat lagrådet. Det är särskildt en ledamot i lagrådet, som haft ett yttrande, som jag tror, att det skulle vara lämpligt, om kammaren fick taga del af. Han säger: »Före häfdetidens utgång gifver häfdelagstiftningen åt besittaren ingen rätt till egendomen gentemot dennas bättre ägare, lika litet som lagstiftningen angående fordringspreskription gifver gäldenär före preskriptionstidens utgång någon rätt att blifva kvitt sin skuld utan att betala».

Jag har stor aktning för den ärade lagrådsmedlemmen, min för detta kamrat i domstolen, men jag måste i alla fall beklaga, att för honom fastighetshäfdens och fordringspreskriptionen på detta sätt sammanlöpa. Jag trodde, att det var en öfvervunnen ståndpunkt bland praktiska jurister, liksom det länge varit det för vetenskapen, att på det sättet jämnställa häfdens med preskriptionen. Vi skola komma ihåg, hur frågan ligger i de båda fallen. Hvad hafva vi vid häfdens? Jo, besittning af fastigheten. Vi hafva därjämte en besittning, förvärfvad i god tro. Innehafvaren har kommit i besittning af fastigheten i tanke, att han är ägare till den. Han har fått lagfart. Sådan är situationen där. I fordringspreskriptionen är det alldeles likgiltigt, om gäldenären är i god tro eller icke. Han kanske från skuldens första dag sitter och önskar, att borgenären icke skall kräfva honom, och afvaktar den dag, då preskriptionen inträder. Det finns intet fog för gäldenärens förändrade ställning förrän i det ögonblick, då preskriptionstiden gått till ända. Men i fråga om häfdens har besittaren förvärfvat egendomen i god tro kanske af den, hvars fångesmän suttit på fastigheten i hundra år och trott sig vara ägare. Häfdens har emellertid icke börjat löpa förrän på senare tider, därför att häfd mot kronan började löpa först med 1881 års lag. Är det icke för en naturlig rättsuppfattning klart, att den nuvarande godtrosinnehafvaren har en rätt, ett embryo till äganderätt, en besittningsrätt i god tro, i tro att det är en ägande-

rätt. För hvar dag, som går, växer denna rättssituation sig starkare, undor det att den gamle ägaren icke har en aning om, att han har någon rätt till fastigheten. För hvar dag, som går, minskas denna senares intresse i denna fastighet, och slutligen är hans rätt helt och hållet förlorad. Jag kan icke frigöra mig från den uppfattningen, att det är ett kränkande af en rättssituation, ifall man, såsom här är föreslaget, låter en ny lagstiftning om häfd äfven tillämpas med afseende å sådana fall, där häfden enligt tidigare lagstiftning redan börjat löpa. Och detta är icke endast min enskilda uppfattning, utan densamma har gjort sig gällande när 1881 års lag kom till. Samma ståndpunkt har ock nya lagberedningen intagit i sitt förslag till jordabalk.

Går jag nu öfver till de skäl af mera praktisk natur, som anförts för den föreslagna lagen, måste man onekligen erkänna, när man läser motiveringen vid den kungl. propositionen, att det kräfvades ett drygt arbete för att vederbörande skola komma till rätta med de frågor, som föreligga, när det gäller att återvinna kronans egendom. Men jag har den bestämda uppfattningen — utan att på något sätt vilja klandra dessa personer — att de, som hafva uppsatt dessa skrivelser fram och tillbaka, hvilka justitieministern här lagt fram för oss, icke haft fullt juridiskt klart hvad frågan i själfva verket gäller. Man saknar den juridiska insikt, som är så nödvändig för att kunna komma till rätta med sådana frågor som den föreliggande. Det är då tydligt, att när ingen myndighet vill blifva ansvarig för att kronan gör någon förlust, utan hvar och en vill kasta bördan på den andre, alltihop måste utmynna i en enda önskan: Uppskof! Låt oss få tid att studera Sveriges rätt, de papper och fakta, som kunna föreligga, detta blir alla myndigheternas gemensamma begäran. Jag tror emellertid, att ifall Kungl. Maj:t anställer några riktigt skickliga jurister, advokater eller andra framstående män och ställer dem till förfogande för vederhörande, skall man lösa föreliggande spörsmål inom en ganska kort tid, utan att behöfva tillgripa så våldsamma medel som häfdelagens suspension.

Statsrådet gjorde här gällande, och han har ock gjort det i den kungl. propositionen, att den viktigaste uppgift, som häfdelagens suspension skulle äga, är, att man skall blifva i tillfälle att rädda kronans så värderika vattenfall. Ja, det få vi väl vara ense om, och det är det, som gjort det största intrycket på allmänheten, att man bör vara rädd för att kronan genom försummelse skall förlora de stora värden, som ligga i vattenfallen, för så vidt kronan verkligen har rätt till dessa vattenfall. Emellertid, vi måste komma ihåg, att i regeln betyder häfden rakt ingenting för denna fråga. Det är i allmänhet likgiltigt, om fastigheten är häfdad och således förvärfvaren har fått orubblighet på sitt fång eller häfden suspenderats. Häfden har icke

*Ang. ändring
i förordningen
om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)

någon afgörande betydelse för äganderätten till vattenfall annat än i undantagsfall, ty äfven om jag t. ex. har lagfart på ett halft mantal det eller det och i skifteshandlingarna eller andra handlingar är omtaladt, att till ifrågavarande fastighet hör ett visst vattenfall, så, trots det att häfdetiden gått till ända, är det ändå en öppen fråga, huruvida detta vattenfall tillhör fastigheten eller icke. Således, det står alltjämt fritt för kronan att processa om den saken. Herrarna veta ju, att när det är fråga om hvad som innefattas under en viss fastighet, gäller icke *viss tids häfd*, den häfd, som vi här tala om, utan där gäller blott *urminnes häfd*. Undantagsvis kan det emellertid inträffa, att häfd kan afskåra talan om ett vattenfall. Justitieministern har särskildt åberopat det fall, att det skett en afsöndring och lagfart gifvits på denna afsöndring. Ja, men att ens för dessa undantagsfall upphäfva häfdelagen, tror jag icke vara nödigt. Man torde hos vederbörande myndighet hafva reda på, hvilka vattenfall det är, som äro af särskild betydelse, och då går det an att undersöka, huru det är med dessa vattenfall, hur det förhåller sig med lagfarten, hur lång tid man har på sig för att anhängiggöra talan. Visar det sig då, att man har anledning befara, att vattenfallet genom häfd skall förvärfvas af den, som fått lagfart å detsamma, kan man påskynda processen och därmed söka vinna vattenfallet tillbaka till kronan.

Jag vill tillägga, att när man skall undersöka de fall, där kronan bör anhängiggöra process, behöfver man visst icke taga alltsammans på en gång, utan man kan fördela undersökningarna. Således för de processer man vill anhängiggöra nästa år, 1913, behöfver man bara undersöka lagfarter t. ex. till och med 1894, där icke häfd redan inträdt. Detta bör väl icke vara så synnerligen svårt. Om man uppdelar arbetet, så att man för hvarje år riktar undersökningarna på sådana lagfarter, där häfden är nära att fullbordas, kan man på det sättet lyckas anhängiggöra inom vederbörlig tid processer med laga skäl och behöfver icke anhängiggöra någon process utan laga skäl.

Justitieministern har i dag åberopat hvad han ock för öfrigt nämnt i den kungl. propositionen, att ett särskildt skäl, hvarför kronan borde hafva en undantagsställning i fråga om häfd, skulle vara, att när det är fråga om häfd af egendom, som gått emellan enskilda, föreläge endast en formell brist i fånget, men i fråga om kronan vore det till finnandes en materiell brist. Således, om häfden där skulle vara gällande, komme den icke blott att verka, att en formell brist botades, utan den skulle förvandla det materiellt oriktiga till materiellt riktigt. Statsrådet tillät sig till och med förklara, att i alla de fall, då egendom frångått kronan, och där det kan blifva tal om att vinna tillbaka densamma, skulle det vara fråga om dylika materiella brister. Jag tror för min del, att detta uttalande är felaktigt.

Om herr statsrådet ännu en gång läste motiveringen till den kungl. propositionen, torde han finna, att åtminstone advokatfiskalen i kammarkollegium, som har den största utredningen om hand, gjort gällande en annan åsikt. Advokatfiskalen säger, att han »tillåte sig fästa kollegiets uppmärksamhet på den omtändigheten att, såvidt framginge af ämbetets diaries, ämbetet endast undantagsvis erhållit del af Kungl. Maj:ts befallningshafvandes skatteomföringsbeslut, meddelade innan kungörelsen den 26 september 1879 angående sättet för bevakande af kronans talan i fråga om krononybyggens omförande från krono- till skattetitel träd i kraft, hvilka beslut följaktligen icke vore att anse såsom mot kronan laga kraftvunna». Tvifvelaktigt hvad härmed afses. Möjligen afses 1848 års kungl. kungörelse angående ändring i hittills gällande stadganden i afseende på ordningen och sättet för vinnande af skattemannarätt till hemman och lägenheter af krononatur. Där stadgas, när ett hemman öfverförts från krono till skatte, att Konungens befallningshafvande skulle gifva utslag, och detta utslag skulle anmälas hos kammarkollegium, och först när detta skett »komme», såsom det heter, »Vår befallningshafvandes resolution, som emot den för sådana vanliga lösen bör utfärdas, men charteras såsom för skattebref nu är föreskrifvet, att utgöra den handling, hvarmed skattemannarätten bestyrkes.» Advokatfiskalen synes hafva upptäckt, att man icke brytt sig om att i enlighet med gifna stadganden skicka in till kammarkollegium Konungens befallningshafvandes utslag, hvarigenom man omfört hemman från krono till skatte, och advokatfiskalen har ansett sig skyldig fästa upmärksamheten på, att vi här hafva en väg, på hvilken kronan kan återvinna hemman, som den gått förlustig. Han torde mena, att om ett vattenfall vid en öfverföring från krono till skatte mot bestämmelserna sålts, skall man söka få detta rättadt genom att åberopa ofvannämnda formella brist vid skatteköpets verkställande. Jag vill fråga herrarna, om man kan tänka sig ett mera uppenbart fall, där kronan endast på grund af formella brister skulle söka återvinna egendom, som den enskilde förvärfvat. För min del får jag säga, att jag icke vill tro, att dylika processer komma att lyckas. Jag tror, att advokatfiskalen icke får rätt, men han har genom detta yttrande vederlagt statsrådets tro, att vid kronans återvinning det endast vore fråga om materiella brister, och påvisat att fiskalen i kammarkollegium anser sig pliktig processa äfven på grund af formella brister vid fång, hvarigenom kronan förlorat en tidigare rätt.

Justitieministern har vidare gjort gällande, att i själfva verket en massa processer undergräfvat rättssäkerheten ojämförligt mera än en suspension af häfdelagen. Om man skall processa slumpvis, blir antalet processer synnerligen stort — härom har jag yttrat mig i det föregående — men äfven om så skulle ske,

*Ang. ändring
i förordningen
om tjugudrig häfd
m. m.*

(Forts.)

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)

vågar jag för min del alldeles bestämdt påstå, att rättssäkerheten blir mera äfventyrad i händelse man framskjuter häfdetiden, suspenderar häfdelagen, än ifall man skulle anhängiggöra en massa processer. Jag vädjar till hvar och en och frågar, hvilketdera som är att föredraga, att få en process på halsen och veta med sig själf, att nu gäller det för mig att försvara min egendom, eller att framskjuta häfdetiden. Då man sitter å sin fastighet, har man hittills vetat, att när man förvärfvat egendomen i god tro och fått lagfart å densamma, man för hvarje år och dag som går kommer närmare den tidpunkt, när häfden afklipper hvarje klander. Är detta icke mycket bättre, är det icke en mycket fördelaktigare ställning att veta, att för hvarje dag som går mitt fång blir säkrare, än att häfden icke får löpa och sålunda all den ovisshet, som förut funnits, fortfarande finnes kvar? Äfven om häfdelagens förkastande i dag skulle hafva till följd, att kronan komme att anhängiggöra ett stort antal processer, är detta enligt min mening vida att föredraga framför att genom häfdelagens suspension osäkerheten skulle bli kronisk.

Justitieministern har i stort sedt fasthållit vid Kungl. Maj:ts förslag men dock funnit något berättigadt i den reservation från denna kammare, som föreligger, och förklarar sig, såvidt jag fattat honom rätt, villig att acceptera ett tillägg till Kungl. Maj:ts förslag af det innehåll, som denna reservation framställt med några modifikationer.

Kanske herrarna, trots det att jag hållit på så länge, tillåta mig att först redogöra för hvad reservationen gäller och sedan undersöka, huruvida det vore möjligt att, såsom justitieministern gjort, acceptera densamma, om man nu verkligen skulle ställa sig på Kungl. Maj:ts förslag.

Reservanterna hafva för att, såsom de tro, mildra olägenheterna af häfdelagens suspension föreslagit, att den, som känner sig obehagligt berörd af denna lags suspension, skulle äga gå till kammarkollegium och säga: var så god och säg mig, om det finnes anledning till klander mot mitt fång från kronans sida. Ifall kammarkollegium då sade ja, skulle Kungl. Maj:ts bestämmelser i fråga om häfden tillämpas på detta fång, det vill säga häfdelagen skulle suspenderas på sätt Kungl. Maj:t föreslagit. Om återigen kammarkollegium sade nej, skulle innehafvaren af fastigheten få rätt till provokatorisk talan. Han skulle icke behöfva afvakta kronans talan utan själf kunna anhängiggöra rättegång mot kronan och säga: ni är icke ägare till denna fastighet, utan det är jag. Så är det som reservanterna föreslagit.

Hvad då först beträffar, att man i nämnda fall skulle få rätt att vända sig till kammarkollegium, torde hvar och en förstå, att om kammarkollegium äfven skulle få denna börda att gifva svar till sådana, som äro ovissa om sin äganderätt eller

möjligen endast vilja pröfva kammarkollegii skarpsinne, skulle kammarkollegium icke få tid öfver att pröfva, när kollegiet borde för kronans räkning anhängiggöra processer af eget initiativ. Detta kan icke vara lämpligt. Mina herrar, från Kungl. Maj:ts och kammarkollegii sida har det förklarats: vi hafva så förfärligt mycket att göra, att vi behöfva tio år extra för att fullgöra våra skyldigheter i fråga om kronans fastigheter. Att trots detta kammarkollegium skulle få detta extra göra att svara på mer eller mindre dumma frågor, om jag så må uttrycka mig, af särskilda jordbesittare, huruvida det finnes anledning till klander mot deras äganderätt från kronans sida, det är föga rimligt. Men jag går ännu längre. Jag anmärkte mot den kungliga propositionen, att den icke är riktig, därför att den kränker enskildas rätt. Jag vill nu anmärka mot reservationen, att den kränker statens rätt. Tycka herrarna att det är riktigt, att kammarkollegium skall i hvarje särskildt fall sitta och afgöra, huruvida häfden i Sveriges land skall vara den, som nu är stadgad med afscende på fastigheter, eller den Kungl. Maj:t föreslagit? Följden af reservationen blefve, att om kammarkollegium säger, att det icke finnes anledning till klander, gälla de gamla bestämmelserna, men om kammarkollegium säger, att det finnes dylik anledning, träda de nya bestämmelserna i kraft. Detta är en oformlighet af den art, att man svårigen kan tänka sig något mindre formenligt. Vi måste se till — jag vill icke begära att det skall vara någon elegans i vår juridik, men det bör väl vara sammanhang i våra beslut. Vi kunna icke låta kammarkollegium sitta med vågen i hand och afgöra, om den ena eller andra rättsgrund-satsen skall tillämpas eller icke.

Härtill kommer nu, att om vi öfverlåta afgörandet till kammarkollegium, och kollegium säger, att det finnes anledning till klander, så skulle enligt reservanternas förslag — och Kungl. Maj:t har ju accepterat detta — fastighetsägaren få rättighet att anställa provokatorisk rättegång. Mina herrar, tror ni, att han har någon nytta af en dylik talan? Tro herrarna, att han vågar anställa en sådan talan? Nej, en omtänksam karl komme nog att akta sig härför, och hvarför? Jo, helt enkelt därför, att han enligt nu gällande bestämmelser därigenom skulle förlora rätten till hemulstalan. Den svenska lagens bestämmelser om hemul synas vara knutna till det faktum, att mot mig såsom nuvarande besittare af en fastighet af förment rättsägare klandertalan gjorts gällande. Detta framgår både af jordabalken och lagfartslagen och har icke, såvidt jag vet, med framgång bestridits. Således, denne man, som begagnat sig af den utomordentliga utväg, som reservanterna anvisat och Kungl. Maj:t. accepterat, nämligen att anställa provokatorisk talan, huruvida han vore ägare af fastigheten eller icke, skulle förlora sin rätt till hemul, det vill säga rätten att, ifall fastigheten går förlorad för honom, gå till sin

*Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjuugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring
i förordningen
om tjugudrig häfd
m. m.
(Forts.)

fångesman och få ersättning för hvad han förlorat. Ingen förständig karl lär vilja utsätta sig för någonting sådant. Mina herrar, i grund och botten är också detta alldeles riktigt, att hemulstalan i dylikt fall går förlorad. Ty innehafvaren af fastigheten kan genom sin ängslighet afbryta häfden, när den eljest skulle löpt ut och fullbordats, och detta kunna icke hemulsmännen stå i ansvar för.

Jag har haft åtskilligt att anmärka mot Kungl. Maj:ts förslag och kan för min del omöjligen gå med på detsamma. Det är dock åtminstone konsekvent, det finnes tanke och reda i detsamma, och det låter förena sig med åtskilliga bestämmelser, som vi för närvarande ha, men reservationen duger rakt icke.

Då sålunda intet af de förslag, som föreligga, enligt min mening kan antagas, hvarken Kungl. Maj:ts förslag oförändradt eller med de ifrågasatta tilläggen, återstår för mig intet annat än att yrka afslag på det hela. En ledamot i lagrådet har visserligen sagt, »att det under de i vårt land rådande sociala förhållanden i hög grad är af behovet påkalladt, för att icke säga nödvändigt, att söka åt kronan bevara dess fasta egendom eller åtminstone förhindra, att densamma allenast på grund af häfd i betydande utsträckning går för kronan förlorad». Jag ger denne lagrådsledamot rätt däri, att man måste söka åt kronan bevara dess egendom, men icke blott den fasta utan äfven den lösa och icke blott under vissa utan under *alla* sociala förhållanden, men jag kan icke tänka mig annat än att detta bör ske med iakttagande af *samma* lag som gäller statens egna medborgare och icke förmedelst ett under missbruk af lagstiftningsmakten genomfördt godtycke. Ännu mindre kan jag inse, att kronans värdighet eller kronans rättsställning inom vårt samhälle skulle mera inkräktas, om kronans egendom upphörde genom häfd, än om det skedde genom något annat laga fång. Däremot håller jag före, att det såväl inom som utom vårt land skulle väcka ett berättigadt misstroende mot svenska staten och Sveriges folk, om vi genom en lex in casu satte svenska staten öfver lagen och därmed beröfvade vårt samhälle den hittills så högt skattade fördelen att räknas som en rättsstat.

Till sist några ord från rent praktisk synpunkt. Det måste för dem, som mera allvarligt se på förhållandena i vårt land, förefalla egendomligt, att samtidigt som man hör klagan öfver, att medel saknas för att fylla de viktiga kraf, som värnandet af landets själfständighet och vår tids mångfaldiga sociala önskemål ställa på staten och samhället, se med hvilken entusiasm vissa kretsar omfatta hvarje förslag, som är ägnadt att skapa osäkerhet och förvirring på det ekonomiska området. Det är, som om man riktigt njöte af att vår industri, vårt jordbruk och vår ekonomiska verksamhet i allmänhet finge så stora svårigheter som möjligt, när de skola föra sin hårda kamp, icke

blott mot tekniska och andra svårigheter, utan jämväl mot den utländska konkurrensen. Vissa politiska kretsar å ena sidan, jobberiet, det förklädda kanske mer än det öppna, å den andra torde i våra dagar vara de krafter, som, ofta understödda af den okritiska hopen, visa sig mest fientliga mot den svenska ekonomiska verksamheten och mot de representanter för densamma, som söka skapa de värden, hvari svenska staten och svenska folket skola få medel till sitt oberoende, välstånd och bildning.

*Ang. ändring
i förordning
om tjugu-
årig häfd
m. m.*

(Forts.)

Herr talman, jag ber att få yrka afslag å utskottets betänkande i den föredragna punkten.

Herr statsrådet Sandström: Herr talman! Nog visste jag ganska väl på förhand, att det är mycket svårt att i ett sådant ämne som detta skriva en proposition så tydligt, att man undgår alla misstolkningar. Men icke tänkte jag mig, att den föreliggande propositionen skulle gifva anledning till så fruktansvärda missförstånd, som den siste ärade talaren gjort sig skyldig till. Han talade om ett par uttryck, som användts i den kungl. propositionen, och genom hvilka det allmänna intresset af rätts-säkerheten, å den ena sidan, ställes mot det allmänna intresset att åt kronan bevara de stora egendomsvärden, hvarom här är fråga, å den andra, och häraf drog han den slutsatsen, att man ansett kronans rätt till egendomen tillhöra den publika rätten. Någoting sådant är naturligtvis hvarken sagdt eller menadt, och antagligen är herr Trygger den enda, som uppfattat uttrycken på detta sätt. Däremot är det menadt, att om kronan går förlustig egendom af mycket stor omfattning, detta äfven har sin *allmänna* betydelse. Att man låter kronan köpa skogar och vattenfall beror just på det allmänna intresse, som är för-enadt med dessa förvärf, och då torde det ock kunna sägas hafva allmän betydelse, om kronan *förlorar* desamma. Af den kungl. propositionen framgår tillräckligt klart, att det här är fråga om att skydda kronans privaträttsliga intressen, och det är ägnadt att förvåna, att man, när man vill skydda kronans privata egendom, möter så starkt motstånd just från det håll, där den privata äganderätten eljest brukar hållas så högt. Därför att det är kronans egendom det gäller, bör det väl icke mindre intressera oss, som äro satta att förvalta denna egendom, att söka skydda densamma. Det låter ju mycket vackert att säga, att när kronan genom häfd förlorar sin egendom, denna af innehafvaren förvärfvas genom ett »laga fång». Men detta hindrar icke, att sakens verkliga innebörd är, att kronan går i obehörig mistning af välförvärfvad egendom i följd af sin oförmåga att skydda den.

Vidare har herr Trygger ridit upp på äfven ett par andra uttryck i den kungl. propositionen. Då det där talas om faran för att, om icke kronan beredes rådrum för anställande af rätte-

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjuvu-
drag häfd
m. m.

(Forts.)

gångar, kronan utan tvifvel i många fall kommer att anställa rättegång utan att förut tillräckligt hafva kunnat utreda grunden för och befogenheten af sitt anspråk, tolkar herr Trygger detta så, att kronan skulle komma att anställa rättegångar utan skäl, så, att kronan skulle komma att ådraga vederbörande tjänsteman ansvar. Tämmligen tydligt är, att så icke är meningen. Ju mindre tid kronan får på sig för beredande af sina rättegångar, desto mera summarisk måste den utredning blifva, som föregår instämmandet, och desto större risken, att talan anställs på otillräcklig grund. Men detta är gifvetvis något annat än att föra oskäligen rättegång i lagens mening. Och då herr Trygger uttalar som sin öfvertygelse, att några dylika rättegångar utan på förhand verkställd utredning om krafvet befogenhet icke komma att anställas, så motsäges detta alldeles af erfarenheten. Redan hafva 29 rättegångar måst anställas af kammarkollegium för häfdetidens brytande och på mycket summarisk utredning. Jag har själf som advokat haft att göra med ett dylikt fall. Kronan hade instämt en vattenfallsägare utan att i stämningen ens uppgifva grunden för sitt anspråk på fallet. Min första fråga vid rätten till kronans ombud var, på hvilken grund kronan stödde sin talan. Svaret blef, att detta ännu ej kunde uppgifvas, enär rättegången måste brådstörtadt instämmas för häfdens afbrytande. För att utreda kronans talan begärde ombudet ett års uppskof. Häradsrätten beviljade blott några månader och förelade kronan att vid nästa rättegångstillfälle uppgifva grunden för sin talan.

Så går det till och så måste det gå till, när kammarkollegium ställes inför risken att genom häfd förlora kronans rätt.

När herr Trygger vidare såsom exempel på, att kronan söker återvinna afhämd egendom, blott på grund af formella brister vid aflåtelsen, åberopade de skatteomföringar, hvilka omnämnas i den kungl. propositionen, så beror detta på ett missförstånd. Dessa omföringar hafva visserligen det formella felet, att de icke blifvit ingifna till advokatfiskalsämbetet, men de hafva också ett *materiellt* fel, nämligen att därvid mot lagens föreskrifter i upplåtelsen inbegripits äfven vattenfall. Det är vattenfall, som kronan aldrig afsett att afhända sig. Och det är icke på hemmanets utan på vattenfallets återfående, som kronans talan riktar sig, när den nu söker få rättelse i skatteomföringen.

Slutligen ber jag att få uttala min förvåning öfver den uppfattning herr Trygger gaf uttryck åt, nämligen att dessa processer, äfven om det skulle gå så, som jag befarar, att ett mycket stort antal sådana skulle komma att anställas utan tillräcklig utredning, för vederbörande jordägare och vattenfallsägare vore att föredraga framför en utveckling i lugn och ro. Jag tror, att om den ärade talaren haft någon erfarenhet af fastighetsprocessers verkan i praktiska lifvet, han skulle haft en annan uppfattning. Innehafvarna af f. d. kronojord kunna ha det svårt

nog för sin fastighetskredit i dessa tider, äfven om de icke blifva instämnda. Men så snart detta skett, blir det långt värre. Deras in-teckningar bli ej längre belåningsbara och deras fastighetslån uppsagda.

*Ang. ändring
i förordning-
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)*

Friherre Fleming: Herr talman, mina herrar! Jag skall lika litet här som i motionen ingå på den juridiska sidan af saken. Jag skall i stället försöka hålla mig till den praktiska sidan, liksom äfven justitieministern till stor del gjorde i sitt första anförande, och jag är i den lyckliga ställningen att härvidlag i mycket kunna instämma med honom, d. v. s. i allt hvad som rör de olägenheter, som lagförslaget kommer att medföra. Däremot har jag ingalunda kommit till samma resultat med afseende å behovet och fördelarna af detsamma. Utgår man ifrån — hvilket icke bestridts — att något direkt juridiskt hinder icke förefinnes, blir frågan i stort sedt en lämplighetsfråga, men, såsom en talare förra året här yttrade, om något legaliter *kan* ske, är det icke sagdt, att det *bör* ske, och jag tror, att de i förevarande fall föreslagna åtgärderna icke böra komma till stånd. Jag vill ingalunda förmena kronan att återvinna, hvad den rätteligen tillhör, men jag anser det vara mot vanlig rättsuppfattning stridande, att kronan försöker återtaga en undantagsrätt, som den så nyligen som år 1881 i grundlagsenlig ordning afhändt sig. Jag tror med säkerhet, att lagen kommer att mycket djupt ingripa i det ekonomiska förhållandet för många enskilda medlemmar. Jag tror, att den är för bevarande af kronans rätt fullkomligt obehöflig.

Justitieministern erkände i sitt anförande, att otvifvelaktigt stora olägenheter komma att uppstå såväl för enskilda som för industrien, men jag anser i stället, att olägenheterna af denna lag icke komma att blifva så stora för industrien, som i de flesta fall för enskilda personer. Jag har i min motion framdragit en del exempel på, huru lagen skulle komma att beröra enskilda jordägare, och jag skall be att få nämna några ytterligare siffror i den vägen. Den utredning, som jag därvidlag haft att tillgå, är naturligtvis icke på långt när avslutad. Det är naturligt, att då kammarkollegium anser sig behöfva tio år för en sådan utredning, kan man icke på några månader avsluta densamma, men en del belysande siffror ur densamma kan jag anföra. Jag har där gått igenom icke mindre än 1,291 i kammarkollegii förteckningar upptagna hemmans- och brukningsdelar. Det finns naturligtvis flera, men det är 1,291 stycken, som jag genomgått, och däraf äro 382 stycken i bruks och bolags besittning samt 909 på enskild hand. De förenämnda 382 hemmans- och brukningsdelarna besittas af 52 bruk och bolag, och de allra flesta af dem äro ännu i drift, hvadan någon återvinningstalan mot dem icke kan förekomma. Endast i yt-

Ang. ändring i förordningen om tjuguarig häfd m. m.

(Forts.)

terst få undantagsfall, då fastigheterna hafva bytt om ägare, är det som återvinningstalan kan framställas. Det är rena undantag, och det behöfs för utredning däraf sannnerligen inga tio år. Möjligheterna äro naturligtvis mycket större för återvinning beträffande de öfriga 909 hemmans- och brukningsdelarna, som besittas af enskilda, då i allmänhet det ursprungliga donationsvillkoret, »att fastigheten skall vara oskiljaktigt förenad med bruket», genom försäljning blifvit brutet, och det är ju på den grund, som kronan i de flesta fall ämnar föra talan.

Beträffande dessa 909 fastigheter har jag icke kunnat utreda, huru många som kunna åberopa häfd, men det är tydligt, att om man jämför dessa 909 enskilda ägare med nyssnämnda 52 bruk och bolag och dessutom besinnar, att till dessa 909 stycken kommer ytterligare en massa enskilda personer på grund af upplåtelse af jord till egnahemsområden, hvaremot de 52 bruken och bolagen ännu äro i sin fulla rätt, så att högst få återvinningsprocesser mot dem nu kunna förekomma, så är det tydligt, säger jag, att kronans talan kommer att i mycket öfvervägande grad riktas emot enskilda och oftast mot mindre bemedlade, som i god tro nedlagt sina besparingar i det ifrågarärande fastighetsförvärfvet.

Jag kommer då till den frågan, om det är så stora värden, som riskeras, om lagförslaget icke godkännes eller häfdelagen icke suspenderas. Ser man på de af mig anförda siffrorna, kunna de nog på många verka öfverväldigande, men ser man närmare på saken, så komma dessa värden att högst väsentligt reduceras.

Till en början bör man besinna, att det föreliggande lagförslaget endast berör lagfarter, som skett mellan år 1892 och 1902. Redan detta minskar antalet rätt väsentligt. Nu har jag ibland de i utredningen upptagna hemmanen och lägenheterna haft tillfälle att undersöka 372 stycken, där anteckning finnes, när häfdetiden utlöper. Och det visar sig, att af dessa 372 stycken icke mindre än 216 kunna åberopa häfd, hvaremot häfden icke förekommer i 156 fall. Sälunda, af dessa fall, som jag kunnat undersöka, skulle häfden förekomma för 58 %, men icke föreligga för 42 %. Det förefaller redan utaf detta, som om massprocessernas antal rätt väsentligt skulle kunna inskränkas. Detta är emellertid ännu tydligare, om man undersöker, i huru många fall häfden utlöper under den närmaste tiden. Justitieministern sade, att kammarkollegium dagligen anhängiggör processer, för att icke häfdetiden skall utlöpa. Jag kan icke bestrida detta, men jag undrar, om det verkligen skulle behövas, om kammarkollegium först undersökte lagfartstiderna, ty i dessa 372 fall, där jag sett anteckning om lagfartstiden och af hvilka 156 icke kunna åberopa sig af häfden, utlöper häfdetiden icke mer än för 3 stycken innevarande år och för 11 stycken nästa år, det vill säga af samtliga undersökta fall 0,8 % för i år

och 3 % för nästa år eller, om jag bara fäster mig vid de fall, då häfden icke inträdt, ungefär 3 % i år och 7 % nästa år.

Jag har förgäfvets sökt få motsvarande siffror beträffande kronans vattenrättsanspråk. Det har icke lyckats mig att få dem, men alla, som haft att göra med vattenrättsprocesser, ha samstämmigt försäkrat mig, att det skall vara i ytterst få fall, som häfdelagens suspension har någon inverkan på dessa processer. Detta visar alldeles tydligt för mig, att de massprocesser, hvarmed det hotats, i själfva verket icke äro behöfliga, utan kammarkollegium bör kunna med mera lugn, än hvad som nu förespås, behandla dessa saker.

Om man sålunda med stöd af de anförda siffrorna har kunnat ådagalägga, att de ekonomiskt skadliga verkningarna af lagförslaget, om det antages, skulle, i stort sedt, komma att träffa enskilda personer och i allmänhet mindre bemedlade sådana samt att lagen för bevarande af kronans rätt är obehöflig, så framställer sig den frågan: hvad är Kungl. Maj:ts innersta mening med att framlägga detta förslag nu?

Ser man på propositionen och isynnerhet på justitieministerns motivering, så finner man, där såväl som hos lagrådet, framförda ytterst stora betänkligheter mot lagen. Man letar förgäfvets efter verkliga skäl, som kunna motivera, att ett sådant *nödläge* föreligger, som skulle göra detta förslag nödvändigt. Lagutskottet har mycket knapphändigt behandlat det, såsom förut blifvit anfördt, och har nästan uteslutande ställt sig på samma ståndpunkt som Kungl. Maj:t. Följden har blifvit, att äfven i detta betänkande framskymta stora betänkligheter.

Utskottet tröstar sig med, att olägenheterna för den enskilde knappast blifva mindre, om den föreslagna inskränkingen i häfdeinstitutets verkan icke kommer till stånd. I det uttrycket ligger ju ett erkännande, att olägenheter komma att följa genom förslagets antagande.

Samma farhåga finner man i justitieministerns eget uttalande, då han säger, att »den enskildes förlust kan icke antagas i allmänhet blifva större än i andra fall, då från honom vinnes egendom, som han, kanske i god tro, länge besuttit».

Ja, detta sista uttalande kan ju låta mycket bra, men det ställer sig nog annorlunda i praktiken. Jag tror, att man kan säga, att lagen, om den antages, *i hvarje fall kommer att verka ekonomiskt ofördelaktigt*.

Ser man först på det fall, *där kronan icke har någon juridisk rätt*, så synes det mig tydligt, såsom af den föregående talaren framhölls, att ett afgörande ju förr dess hellre är för besittningsinnehafvaren af största värde. Det är alldeles tydligt, hvilket äfven af justitieministern erkändes, att en större olägenhet uppkommer, om man en längre tid skall gå och vänta processen, än om den snarast möjligt blir afgjord. I detta sam-

Ang. ändring
i förordningen
om tjugu-
årig häfd
m. m.

(Forts.)

Ang. ändring i förordningen om tjuguarig häfd m. m. manhang ber jag att få påpeka en omständighet, som hittills icke blifvit berörd, och det är, att suspenderingen af häfdelagen kan blifva till skada äfven för sådana, som utan åberopande af tjuguarig häfd ha *juridisk rätt* till sin fastighet, ty om en person icke behöfver åberopa tjuguarig häfd för sitt rättsanspråk, utan han har rätt ändå, men han blir misstänkt under denna tid, så blir följderna af lagen uteslutande till skada. För dem, som *däremot icke hafva någon juridisk rätt* och där kronan möjligen skulle hafva rätten, blir denna förlängning af häfdetiden till skada, ty, såsom förut framhållits, hvarje år, som går, kan för den, som möjligen förlorar sin egendom, förminska utsikten till ersättning genom *hemulstalan* mot säljaren. Jag kan sålunda icke finna någon annan reell fördel af lagen, än att det skulle vara bekvämt för kammarkollegium att ha god tid på sig.

(Forts.)

Nu sade justitieministern, att ett skäl skulle vara, att »lagens störtande» skulle gifva näring åt den verkliga reduktionstanken. Det är ett resonemang, som jag på intet sätt kan förstå. Det är det vanliga liberala resonemanget. Man skall gå motståndaren till mötes och räcka honom ett finger eller en god del af handen, men om man håller på med det, så tager han i längden hela handen. Jag tror, att hvad i regeringspropositionen föreslås snarare kan karakteriseras som början till en reduktion eller häfdelagens fullständiga upphäfvande gentemot kronan.

Herr talman! Jag ber att få yrka afslag på Kungl. Maj:ts förslag och instämna i den af herr Håkanson m. fl. afgifna reservationen, och jag vill i korthet sammanfatta skälen därför. Jag anser först och främst, att lagförslaget är för tillvaratagande af kronans rätt obehöfligt. Jag anser, att lagförslagets verkningar för de enskilda medborgarna äro uteslutande ekonomiskt skadliga och kunna komma att träffa personer, som i själfva verket icke af lagen borde beröras. Jag tror, att den tydliga afmattningen i den enskilda företagsamheten, som under den sista tiden gjort sig gällande, nog har sin rot i en alltmera tilltagande misstro mot staten och dess myndigheter, och den kommer enligt min åsikt att genom lagförslagets antagande få ökad näring, så att den af föredragande departementschefen på sidan 37 i propositionen uttryckta farhågan verkligen kommer att besannas. Jag kan icke finna, att ett sådant »nödläge», som ensamt kan berättiga lagen, är tillfinnandes, utan den synes mig vara att betrakta såsom en bekvämlighetsåtgärd för kammarkollegium. Och slutligen, då utvecklingen af häfdinstitutet och rättsuppfattningen i detta afseende hittills gått i den riktningen, att häfdetiden alltmera borde förkortas, så att slutligen lagfartsboken skulle ha vitsord, då synes en lagstiftning, som går i rakt motsatt riktning, snarare än såsom *liberal* kunna betraktas *såsom reaktionär*. En sådan lagstiftningsåtgärd hoppas jag, att kammaren icke vill vara med om.

Herr Clason: Det kan måhända förvåna kammaren, att jag, som icke är jurist, begärt ordet i en fråga som denna. Det beror emellertid därpå, att jag haft ganska mycket anledning att studera frågor, som med den förevarande åtminstone enligt min öfvertygelse ha ganska nära förbindelse. Den kungl. propositionen anger på ett ställe sitt syfte vara att främja »särskilda åtgärder till bevarande eller återvinnande af kronans egendom», som kommit i enskilda händer. Men ett återvinnande, det är eller kommer åtminstone mycket nära *reduktion*, och det har justitieministern själf erinrat om. Nu är förhållandet det, att jag har tidigare ägnat åtskilliga år åt studier af den svenska reduktionshistorien. Det är då tydligt, att sådana frågor som dessa måste särskildt intressera mig, och jag kan säga, att ofta när sådana frågor varit på tal här i riksdagen eller annorstädes, så har jag hört likasom ett eko af yttranden, som under den svenska reduktionstiden fälldes. Men jag har också haft anledning närmare studera den tid, då en stor del af de afsöndringar skedde, som man nu vill återvinna, och slutligen har jag ganska mycket arbetat med sådant aktmaterial som det, med hvilket man nu vill göra gällande dessa återvinningsanspråk. Jag tror mig därför hafva någon kännedom om dessa förhållanden.

Jag nämnde ordet *reduktion*, och då tänka nog herrarna, eller de flesta af dem, på tiden för ett par hundra år tillbaka och undra, hvad en så gammal fråga kan ha för betydelse för nutiden. Emellertid, när jag sysselsatte mig med reduktionsfrågorna, så kom en gång i min hand ett papper, som angaf sig beröra det sista ärende, som var kvar från reduktionen. Det var dateradt den 4 april 1862, det var ett kungligt bref. Hur är det möjligt? Jo, när man griper tag i en sådan sak som reduktionsfrågan, så är det som att taga uti en ända af öfverskådlig längd, ur hvilken det kommer att nystas upp den ena tilltrasslade härfran efter den andra, och där man icke vet, hvar det stannar. Och på det viset hade nu de reduktioner, som började i Sverige på 1650-talet gifvit upphof till ett mål, som afgjordes först på 1860-talet. Hvarför var det så? Jo, man gick fram för ifrigt i början, och när man hållit på några decennier på det sättet, så blef det fråga om återvinningsstalan mot kronan, och det var sådana saker, som lågo kvar.

Det är nu också min tro, att om man slår in på den bana, som här föreligger, nämligen att *ändra lagstiftningen* för att understödja kronans återvinningsanspråk — jag betonar detta uttryck »*ändra lagstiftningen*», ty att kronan inom den nuvarande lagstiftningens ram skall göra hvad den kan för att häfda sina rättigheter, därom råder ju ingen strid — jag säger, att om man slår in på den banan att söka ändra lagstiftningen i det syftet, så kommer man enligt min tanke in på ett öfverskådligt fält. Hvarför? Jo, därför att på grund af bland annat våra

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.

(Forts.)

tidigare reduktioner finnes det enligt min tanke säkerligen ganska litet jordegendom här i landet, som icke någon gång varit i kronans hand eller näst intill. Och blir det då så, att häfden icke får gälla mot kronan, eller så, att man skall ändra lagarna, när kronan vill vinna åter sina förra tillhörigheter, då öppnar man porten till oöfverskådliga återvinningsanspråk mot både stora och små. Enligt min tanke skall det icke heller finnas någon som helst svårighet att skapa de teorier och doktriner, enligt hvilka en nitisk kronoadvokat, som kanske själf har någon aktoratsandel, skulle kunna sträcka ut händerna mot både Pers och Påls egendom eller, om också han till sist icke lyckades vinna den, i allt fall skulle kunna drifva det därhän, att undersökningar och processer anställdes för att se till, »om icke till-*ä*ventyrs någon möjlighet» skulle finnas för kronan att lägga vantarna på denna egendom.

Jag sade »skapa teorier och doktriner». Och det var just det man också gjorde under den gamla reduktionstiden. Den motsats, som herr statsrådet ville betona, då han mot hvarandra ställde reduktion och återvinnande med lagliga medel, den fanns icke alls då, utan man gick äfven då fram med nyskapade teorier och doktriner, som man på deras sida, som drefvo saken, var öfvertygad voro fullkomligt riktiga.

Då säger man, att det visst icke är meningen att komma med några så omfattande åtgärder. Här är bara fråga om några få grupper: vattenfall, skogar, som gifvits till bruksrörelsen, rekognitionsskogar och andra donationer till industrin, o. s. v., grupper, som uppräknas i den kungl. propositionen. Jag lämnar nu alldeles därhän, om icke dessa grupper kunna blifva stora nog, och om icke den jord, som här är fråga om, under tidernas lopp kommit i både den enes och andres besittning; men jag ville framställa den frågan: *Om* det är så, som det säges vara i detta fall, att advokatfiskalen icke har rätt att släppa ifrån sig något mål, där det är fråga om en egendom, som kronan tidigare innehaft, och där kronan genom häfden skulle kunna lida värdeförlust, hvem kan då berättiga honom eller hans efterkommande — ty saken kommer nog att draga ut — att stanna vid blott *de nämnda grupperna*? Alldeles precis samma formfel eller oegentligheter kunna ju föreligga, där kronan sålt eller donerat egendom eller skogslotter till andra enskilda eller till städerna. Lotterna kunna ligga bredvid hvarandra; huru skall då den ena lotten kunna förbigås, men den andra åtalas? Det stämmer åtminstone icke med mina begrepp om likhet inför lagen. Nej, har man slagit in på den bogen, att man nu skall söka ändra lagarna för att börja med återvinningsprocesser, som för några år sedan icke någon människa tänkte på, då får man allt fortsätta längre än man någonsin tänkt.

Då säger man: »Ja, men är det icke bra att göra på det

sättet, att gå tillbaka och söka återvinna det? Om det en gång kommit från kronan och det icke finnes klara papper på, huru därvid gått till, eller om därvid begåtts fel och misstag, är det icke bra, att dessa förhållanden rättas?» Jo, om de blifvit rättade *genast* eller rättade *inom rimlig tid*, då hade det otvifvelaktigt varit bra, men som historiker måste jag ställa mig ganska tvifvelsam i fråga om gagnet af att genom processer efter en 200, 100 eller 50 år eller kanske kortare tid rätta till historiska förhållanden, ty under den tiden har i regel inträffat så ofantligt många förändringar både med afseende på värdeförhållanden och äganderätt o. s. v., så att skall man försöka vrida allt tillbaka, är det ytterst lätt att komma till det plan, där högsta formella rätt blir högsta orättvisa — summum jus summa injuria.

Ang. ändring
i förordning
om tjugudrig häfd
m. m.
(Forts.)

Jag har svårt att komma till någon annan slutsats, äfven om jag ser på beskaffenheten af de fel och misstag, som här skulle vara återvinningsgrunder. De kunna vara af olika slag. Det kan vara rena skriffel, det kan vara formfel vid öfverlättelsen, felaktig värdering af skatten, en oriktig uppmätning af arealen, det kan vara ett felaktigt angifvande i köpebrevet af det, som afsöndrats, så att något för mycket kommit med, och det kan vara så, att det ändamål, hvarför afsöndringen gafs, upphört eller att något villkor icke uppfyllts o. s. v. Jag medger mycket gärna, att dessa fel kunna vara af ganska stor betydelse, och att de *borde* hafva rättats *genast* eller inom rimlig tid. Men hvarför skedde icke detta? Jo, det försumrades eller förbigicks därför, att när afsöndringen skedde, låg i de flesta fall landet så, att åt de förhållanden, som dessa fel och misstag beröra, tillmättes från kronans sida icke *någon vidare betydelse*. Det gällde då för tiden bara *små* värden, och det ansågs ganska betydelselöst, om köparen eller mottagaren kanske fick litet för mycket. Det var ungefär på samma sätt, som när man nu bortskänker ett värdelöst aktiebref, hvilket kanske efter en femtio år kan få ett stort värde. Eller också kanske principen var den, att det från nationalekonomisk synpunkt på den tiden ansågs alldeles förkastligt, att kronan skulle behålla denna jord eller skog; det var mycket bättre, menade man, att den kom till enskilda, och därför var man icke så noga med detaljerna. Sedan hafva emellertid dessa värden under tidernas lopp blifvit *stora*, och det är naturligtvis detta, som frestar till återvinnandet. Men då får jag säga, att nog bjuder det *min* rättskänsla emot, att staten kommer och säger: När ni fick detta, så var det värdelöst, och därför släppte vi det, kanske litet nonchalant, men nu har det blifvit mycket värdt och därför taga vi igen det. Jag skulle kanske kunna förstå detta, om denna princip skulle genomföras i allmänhet, men jag förstår det icke, när den skall genomföras, så att den blott skall gälla för den *ena* parten: kronan

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
drig häfd
m. m.

(Forts.)

mot enskilda, men icke tvärtom: för enskilda mot kronan. Mina herrar: Tro ni, att icke kronan i Sverige stundom gjort folk orätt och begått misstag? Tro ni icke, att i förvärfshandlingar, när kronan varit den förvärfvande, misstag och fel kunna hafva begåtts af samma art, som här föreligger? Men i fråga om den ena egendomen, där kronan varit den förvärfvande, där skulle häfden gälla, därför att detta vore till förmån för kronan såsom godtrosinnehafvare; i fråga om andra egendomar åter, som kronan själf afyttrat — kanske egendomen eller skogsslotten bredvid — där skulle häfden suspenderas, för att kronan skulle blifva i tillfälle att taga igen denna egendom från godtrosinnehafvaren! Jag måste säga, att sådana grundsatser stämma icke öfverens med de föreställningar om rättens majestät, representeradt af Sveriges krona, som jag för min del hyser.

Antag, att någon af mina förfäder, eller någon af herrarnas förfäder, en gång sålt eller på annat sätt afyttrat en egendom, och att han därvid af uraktlåtenhet vid försäljningen låtit en liten jordbit komma med, som man från början icke hade tänkt låta ingå i försäljningen — då för tiden en ganska värdelös jordbit — och till hvilken han, som sagdt, i alla fall då underlät att göra sin rätt gällande. Så ha under tidernas lopp kommit såsom besittare och ägare däraf personer, som kanske äro alldeles oskylda. Jag skulle emellertid för min del känna mig bra generad — och det skulle nog också vara fallet med herrarna — om jag nu skulle komma och försöka väcka återvinnings-talan mot den nuvarande innehafvaren, med påstående att återfå den jord, som kanske någon af mina förfäder af oaktsamhet, såsom det heter på ett ställe i den kungliga propositionen, »slarfvat bort». Nej, mina herrar, skulle man taga någon för hufvudet, då borde det rimligaste naturligtvis vara att väcka process mot dem, som verkligen »slarfvat bort» jorden, det vill säga, göra talan gällande i förevarande fall, såvidt jag kan förstå, mot de tjänstemän i kammarkollegium, genom hvilkas förbiseende eller uraktlåtenhet att i tid väcka frågan på tal denna häfd börjat löpa, såsom den gjort. Men jag undrar, om herr justitieministern skulle vilja leda in strömmen i den riktningen.

Jag sade nyss, att en hel del af de fel och förbiseenden, som blifvit begångna, nog torde hafva skett därför, att på den tid, då dessa afsöndringar skedde, det ansågs såsom national-ekonomiskt förkastligt, att jorden behölls af staten, den *borde* i stället gå till enskilda. Jag ber att få taga ett enda exempel härpå från en af de här uppräknade grupperna, nämligen rekognitionsskogarna, som herrarna nyss hörde talas om. Med dem förhöll det sig så, att under riksdagarna vid förra århundradets början under loppet af 25—30 år, särskildt under riksdagarna från och med år 1809 till och med 1834, gingo ständerna gång på gång in till Kungl. Maj:t med hemställan om *påskyndande*

af försäljningen af dessa rekognitionsskogar. Man visste icke, huru man nog fort skulle bli af med dem. Vid en af dessa riksdagar beslöto ständerna till och med en skrifvelse, af innehåll, att alla de rekognitionsskogar, som icke inom en viss tid hade hunnit försäljas, skulle »försäljas på allmän auktion», äfvensom att om icke bruksägarna köpte dem inom viss utsatt tid, skulle de vara förlustiga rätten att sedan köpa dem. Vid en påföljande riksdag yttrades det, att deras försäljning under enskild äganderätt »till allmän och enskild nytta» — observera uttrycket till *allmän* nytta — borde »utföras så skyndsamt som möjligt är». I fråga om kronans *öfriga* skogar proklamerades samtidigt på samma sätt den allmänna principen så, att någon lämpligare anstalt kunde icke komma i fråga än att de — med vissa särskilda undantag — borde »skiljas från kronans disposition och öfverlämnas till den enskilda äganderätten». Så gick det den tiden och långt fram på 1800-talet just under den framväxande *liberalismens* hägn. Kungl. Maj:t höll ibland emot, men *riksdagarna* drefvo på! Därför är enligt min tanke äfven Riksdagen i hög grad medskyldig i det oriktiga som skett, men äfven detta gör det för mig motbjudande att här stifta, så att säga, en lex in casu för att söka reparera misstaget genom att använda den metoden att slå ned på tredje man, som för närvarande i god tro besitter egendomen.

Hvad så vidare angår det bevismaterial, som här kan tänkas föreligga, ville jag säga några ord också om det. Och jag vill då fästa uppmärksamheten på, att det är en ganska vansklighets sak, öfver hufvud taget, att draga säkra slutsatser af dessa handlingar från något hundratal år tillbaka. Det är något, som vi historici gång på gång få erfara. De, som skrefvo dessa längder, böcker eller register på den tiden, de kunde för det första ganska ofta skriva fel, och de gjorde det också. Och när de skrefvo för *sin* tids behof, så är det därmed visst icke gifvet, att de skrefvo på ett sätt, som lämnar ett säkert bevismaterial för processer, förda ett hundratal år senare. Man får således behandla ett sådant material ytterst försiktigt. Men det är också så, att en god del af materialet försvunnit — äfven om åtskilligt finnes kvar — och när materialet sålunda kommit bort, äro vanskligheterna ännu mycket större. Man vet icke alls, om hvad som numera föreligger verkligen är det afgörande aktstycket. Men dessutom kan det ofta vara en ren slump, om man påträffar det väsentliga. Jag är fullkomligt öfvertygad om, att herr statsrådet från sin verksamhet såsom advokat beträffande dylika frågor skulle kunna ge mig rätt, då jag säger, att detta kan vara en ren slump. Jag skulle godt kunna påvisa mycket viktiga fall, då domstolarna dömt uppenbart oriktigt på grund af bristfällig tillgång eller en felaktig tolkning af det föreliggande aktmaterialet, eller emedan detta material endast ofull-

*Änå ändring
i förordningen
om tjugudrig
häfd
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring i förordningen om tjuguarig häfd m. m. ständigt legat framlagdt för domstolen. Jag beklagar därför, att jag icke kan sätta en alltför stark tilltro till utslaget i dylika processer.

(Forts.)

Vidare är det en speciell fråga, en speciell brist, som jag i detta sammanhang skulle vilja peka på. I Tyskland går man, om jag icke tager miste, så till väga, att om arkivmaterial behöfves för en process af denna art, så får icke den ena parten gå upp i arkivet och själf snoka, utan då vänder sig domstolen till arkivet och ger arkivet anmodan att lägga fram ett fullständigt material i frågan för *båda* parterna. Här åter — det har jag under min arkivtjänstgöring många gånger haft tillfälle att iakttaga — går det till på det sättet, att den ena parten beger sig upp i arkivet och tager ut hvad som passar för honom, med det finns icke den ringaste garanti för, att den andra parten gör detsamma, och att hvad som *icke* passar för den första parten då också kommer fram under rättegången. Det, som kommer fram inför rätten, kan under sådana förhållanden ofta bli ytterst ensidigt. Det har också mer än en gång upprört mig, huru ensidigt parter vid sådan excerpering för processer gått tillväga. Läger man så härtill, att detta material icke blott, såsom jag sade, kan vara ganska osäkert, utan att en stor del däraf befinner sig bland de under kammarkollegii vård i ett ganska hopplöst kaos befintliga handlingar, så måste jag säga, att jag verkligen beklagar de parter, hvilkas väl och ve skall hänga på, hvad man kan leta fram ur detta virrvarr.

Till sist: hvad skulle *vinsten* blifva? Ja, hvad vattenfallen beträffar — där väl de stora värdena skulle antagas ligga — lär ju, enligt hvad som under debatten framhållits, i de allra flesta fall icke någon suspension af häfdelagen behöfvas för processerna om dem, och för öfrigt lära väl dessa stora värdefulla vattenfall ligga så öppet, att det är en enkel sak att klagöra, hvar de finnas, och hvilka som i allmänhet äro ägare till dem. Men hvad återstår då? Då återstår väl endast den i den enskildes hand befintliga jorden eller måhända skogsloten. Jag förstår då mycket väl, att de, som stå på socialdemokratisk grundåskådning, de se nog här ett härligt framtidsperspektiv vinka, om man tänker sig, att staten skulle lägga vantarna på så mycken enskild jord som möjligt. Men för dem, som icke stå på den åskådningen, ställer sig saken annorlunda. Resultatet af processerna skulle först och främst i många fall säkerligen icke blifva någon öfverflyttning af enskild jord till staten, utan blifva en öfverflyttning af jord från en enskild persons hand till en annans? Jag skulle kunna säga, att det blefve en öfverflyttning från arvingarna eller de nuvarande innehafvarna af sådan jord, som gått till bruken, till andra enskilda personer. Men äfven om processerna i andra fall skulle komma att medföra en öfverflyttning af jorden till staten, ja, då skulle ändock jorden i många

fall icke tagas från den ursprungliga mottagaren, utan den skulle tagas från godtrosinnehafvaren, hvem detta än vore, och det kan vara en småbrukare eller en liten bonde. Sedan, när detta skett, skulle staten då behålla, hvad den fått? Nej, det tänker han väl icke, utan det skulle väl komma att gå, så som det gått förut: staten komme väl att med det allra första laga, att jorden åter komme i enskild hand. Vinsten skulle således bli försäljningssumman minus processkostnaden. Att den förra komme att bli så synnerligen hög vågar jag betvivla, särskildt om man tager hänsyn till köpevillkoren vid statsjords försäljning till enskilda i våra dagar. Men att den senare posten, processkostnaden, komme att bli högst betydande, det framgår redan utaf den kungl. propositionen, och man finge naturligtvis till denna post lägga aflöningarna för hela den här af personer, som under en lång följd af år skulle syssla med dessa förhållanden. Men så är det en annan tyngd, som jag också måste kasta i vågskålen, och det är den post på debetsidan, som utgöres af den oerhörda *rättsosäkerhet* och *egendomsosäkerhet*, hvilken skulle blifva följden af allt detta. Denna osäkerhet komme icke blott att drabba den, som för ögonblicket är godtrosinnehafvare af sådan jord, som någon gång kommit från kronan, kanske för ett hundratal år sedan, utan den komme ju äfven att drabba hans fångesmän. Ty den tappande skulle ju hafva rätt att söka sina fångesmän genom en ny process, och om det då gällde jord, som gått i arf, så finge, efter hvad jag förmodar, väl också arfskiftena göras om. Och den, som stode i affärstransaktioner med en familj, af hvilken blott någon medlem kanske för långliga tider sedan varit godtrosinnehafvare af sådan egendom, han skulle, såvidt jag förstår, icke heller kunna vara säker för privata efterräkningar. Det är det oerhörda trassel, som enligt min tanke och enligt mångas tanke på den vägen komme att uppstå, man vet icke i hvilken utsträckning — det är icke minst detta, som gör saken så motbjudande för mig.

Då invänder man: men det blir processer ändå! Ja, det kan naturligtvis hända, men den, som motsätter sig denna lag, gör det icke därför, att han skulle vilja, att kronans egendom på något sätt skall fara, utan hvad som gör, att man icke kan vara med om lagen, det är, att man icke vill genom en suspension af en lag, som skulle ha till uppgift att *begränsa* osäkerhetstillståndet, i stället ge detta osäkerhetsillstånd en ännu större utsträckning än det eljest skulle få. Hvad som man icke kan vara med om är vidare att stifta en *lex in casu*, hvilken skulle slå ned på tredje man nu i våra dagar, därför att kronans *tjänstemän* i gångna tider hafva slarfvat, och hvad som man icke kan vara med om, är slutligen, att man icke vill suspendera en lagbestämmelse, när dess upphäfvande finnes vara till fördel för kronan, men behålla den, då det gäller alla andra.

Ang. ändring
i förordningen
om tjugu-
årig häfd
m. m.

(Forts.)

Ang. ändring i förordningen om tjugudrig häfd m. m. Det är på dessa grunder, som jag icke kan rösta för bifall till föreliggande lagförslag.

Herr Gezelius: I det yttrande, som här hölls af herr Trygger, bestod han äfven några ord åt en reservation, som finnes fogad vid betänkandet och väsentligen byggts på ena delen af det yttrande utan yrkande, som afgifvits af herr Albert Petersson. Då det yrkande, som här burits fram, icke är alldeles detsamma som herr Peterssons yttrande i reservationen — alldenstund där ett par ändringar hafva vidtagits i herr Albert Peterssons särskildt uttalade mening — skulle jag icke hafva haft någon direkt anledning att här begära ordet. Men det lär vara klart för en hvar, som tagit, låt vara endast en flyktig del af handlingarna, att den kritik, som herr Trygger ägnade reservationens tankegång, i själfva verket drabbar det af herr Albert Petersson afgifna yttrandet. Jag har vid behandlingen af förevarande ärende inom lagutskottet, där jag deltagit under den förberedande handläggningen, anslutit mig till samma uppfattning som herr Albert Petersson och anser mig under sådana förhållanden vara skyldig att med några ord svara på hvad herr Trygger i denna punkt yttrade. Det torde vara helt naturligt, om jag gör det anspråket gällande. Med hänsyn till herr Tryggers auktoritet icke minst i lagfrågor samt hans parlamentariska träning, måste gifvetvis beaktas den skarpa form, han gaf sin kritik öfver den af mig åsyftade meningen.

Herr Trygger förklarade, att denna mening var så oformlig, att man knappt kunde tänka sig något värre, han fränkände den rim och reson, och han karakteriserade den såsom fullkomligt opraktisk. Syftet med den rätt till provokatorisk rättegång, som man velat få fastslagen genom en lag i enlighet med herr Albert Peterssons förslag, skulle emellertid — det torde vara klart utan kommentar — i första rummet vara, att man från osäkerhetstillståndet kunde utränga hela klasser af fång från kronan, om hvilka kammarkollegium med jämförelsevis ringa besvär hade kunnat bilda sig den bestämda meningen, att något klander från kronans sida icke hade fog för sig. Om dessa klasser af fång skulle det emellertid gälla — liksom det gäller under den nuvarande lagen —, att vederbörande besittningshafvare icke hade en så trygg ställning, som önskligt vore, såväl i afseende på själfva rätten till jorden som i kreditafseende. Det skulle visst icke vara ligkiltigt, om en dylik lagbestämmelse kunde komma till stånd, äfven alldeles oberoende af den ändring, hvarpå Kungl. Maj:ts proposition syftar. Att kalla kammarkollegii arbete för meddelande af sin uppfattning i ämnet för »ett svarande på dumma frågor» är i afsevärd grad ägnadt att vålla en missuppfattning af den oändligt viktiga betydelsen för dessa människor, hvilka innehafva fastigheterna på osäkra formella

grunder, det vill säga komme att beröras af en utsträckning af kronans eventuella rätt till klandertalan.

Herr Trygger ville vidare påstå, att innebörden i ett sådant lagstadgande vore den, att man öfverlämnade till ett ämbetsverk sådant som kammarkollegium att afgöra, huruvida häfdetiden skulle löpa under de nu stadgade tjugo åren eller någon längre tid. Jag tror, att det icke är möjligt att söka få fram en sådan innebörd af detta stadgande, ty stadgandets innebörd i denna del skulle blott vara den, att kronan icke behöfde eller ville tillgodogöra sig den undantagsrätt, som lagändringen syftar att gifva den, i sådana fall, där förutsättningen för ett sådant behof icke föreligger. Detta är visst icke något teoretiskt öting, det är en, praktiskt sedt, ganska klok åtgärd enligt mitt förmenande.

Det hufvudargument, som af herr Trygger anfördes mot den framkastade tanken, var, att ingen skulle komma att begagna sig af en sådan rätt. Till stöd för detta uttalande anfördes af herr Trygger två skäl. Det första var det, att ingen skulle vilja taga initiativet till en rättegång, då han ju alltid hade den förhoppningen, att om han icke rörde på sig, skulle häfdetiden hinna löpa till slut utan klander. Om det skälet vill jag icke säga något annat, än att det står i direkt motsats mot den uppfattning, herr Trygger gjorde gällande endast ett ögonblick förut i sitt anförande, då han nämligen sade, att det var långt bättre för den enskilde, att kronans talan anhängiggjordes snart, så att han finge komma ur sitt osäkerhetstillstånd, än att han finge vänta på den. Men det afgörande skälet och det som gifvetvis måste, åtminstone för lekmän, då de hörde det från herr Tryggers mun, vara alldeles bestämmande var det, att hemulsrätt skulle icke föreligga, därest rättegång angående bättre rätt till fastighet afgjordes efter provokatorisk form. Jag vågar dock trotsa riktigheten af den af herr Trygger uttalade mening. Utan att göra anspråk på att här bli trodd för den motsatta, vill jag säga, att en sådan tolkning af 11 kap. jordabalken förutsätter en åskådning hos våra svenska domstolar så formalistisk, att jag vågar tro, att de icke skola göra den gällande. Hvad är enligt denna lagstiftning förutsättningen för hemulsrätten? Jo, ett klander, ett klander af fång till fast egendom. Det talas icke i detta jordabalkens stadgande om, huruvida klander skall anhängiggöras i ena eller andra formen, vare sig genom stämning uttagen af den, som vill klandra den andres fång, eller såsom här ifrågasättes genom stämning, uttagen af den, som kräfver, att klander af hans förvärf skall prövas. I hvilketdera fallet som helst får domstolen att afgöra frågan: är klandret befogadt? Klander måste framställas, detta är det yrkande, som domstolen måste pröva, vare sig att yrkandet framläggas för domstolen efter den ena eller andra inledningsproceduren, och det finnes icke något stadgande i lagen, som

*Ang. ändring
i förordning
om tjugudrig häfd
m. m.*

(Forts.)

Ang. ändring i förordningen om tjuguarig häfd m. m. jag skulle kunna fatta så, att hemulsansvar skulle vara uteslutet, om klandertalan kommer inför domstolen i en provokatorisk rättegång.

Jag har med dessa ord velat åtminstone i någon mån visa, att herr Tryggers kritik af denna ståndpunkt — såsom måhända af honom själf erkännes — icke var befogad i form, låt vara att icke åsikterna af honom godkännas i sak. Att denna ståndpunkt skulle vara så undermålig, som Första kammaren måste uppfatta den på grund af denna kritik, det vågar jag bestrida.

Jag har i saken icke annat yrkande än om afslag på den kungliga propositionen. Jag hade i likhet med herr Albert Petersson sökt en annan linje, därför att jag tror icke på denna, såsom jag skulle vilja kalla den, embryoteori, för hvilken herr Trygger gjorde sig till tolk. Jag tror icke, att det möter någon civilrättslig betänklighet att vidtaga en ändring i det syfte, som lagförslaget afser. Men då blir frågan för mig en lämplighetsfråga, och vid den undersökning, jag ägnat frågan, har jag kommit till den uppfattningen, att det skulle hafva varit en klok väg, om man hade gått efter den af herr Albert Petersson angifna linjen.

Därmed hade man icke behöft i minsta mån släppa mitt anspråk på att lämna hvad som direkt berör fastighetskrediten fullkomligt orubbadt. Men vidare hade jag i denna, såsom det synes mig, praktiska fråga genom den utvägen kommit därhän, att vi inom en icke alltför aflägsen framtid kunde erhålla hvad vi behöfva så oändligt väl, nämligen lugn. Också hade vi härigenom kunnat vinna, hvad jag tror icke är alldeles utan betydelse: ett vapen, hvarmed vi med större effekt kunna möta de icke alltför sällsynta krafven på reduktion. Om också icke i denna dag det anspråket tager sig så allvarligt ut, så är det enligt mitt förmenande att räkna med det för en kommande tid.

Jag har, herr talman, med dessa ord icke velat komma till något annat yrkande än om afslag på det föreliggande förslaget.

Herr Alexanderson: Jag har för min del icke deltagit i den reservation, som alldeles nyss blef föremål för herr Gezelii anförande. Men då jag icke gjort det, så har detta visserligen icke berott på de grunder, hvilka, enligt hvad herr Trygger sökte göra gällande, skulle omöjliggöra ett framgående på den linje, reservationen anvisar. Det skäl, som för mig varit bestämmande, har i stället utgjorts af min öfvertygelse därom, att kammarkollegium skulle genom den medgifna rätten till erhållande af de i reservationen omnämnda besked och upplysningar få tiden så strängt upptagen, att kollegiet icke finge erforderlig arbetsro för fullföljande af den särskilda uppgift, det hade att fylla i kronans eget intresse. Men då i dag från regeringsbanken förklarats, att hinder från den synpunkten och från

andra synpunkter icke möter för att i hufvudsak ansluta sig till de i reservationen framförda tankarna, hafva också för mig skälen bortfallit att gå en annan väg än den i reservationen angifna. Emellertid torde det här i kammaren icke gå för sig att framställa ett yrkande, som i viss mån går utom propositionens ram, när detta yrkande icke är förut framställt af utskottet själf. För att då bereda kammaren tillfälle att, oberörd af dessa formella hinder, gå den sålunda utvisade vägen, skall jag, herr talman, taga mig friheten att här yrka återremiss af lagutskottets utlåtande.

Jag skall emellertid också tillåta mig att, då jag nu har ordet, något beröra de från flera andra sidor här förut omtalade rättsprincipiella frågorna, såväl hvad angår den kungl. propositionen som också det tillägg till denna proposition, den afgifna reservationen innefattar. För att då taga reservationen först, ber jag för min del att i den punkten få till fullo instämman uti det anförande, som herr Gezelius uyss haft. Äfven för mig står det klart, att det vore en till ytterlighet formalistisk tolkning af gällande lag, hvilken man i tillämpningen ej behöfde befara, om den omständigheten skulle för rätten till återgångstalan vara afgörande, huruvida *initiativet* till rättegången med kronan tagits från dens sida, hvars fång i själfva verket är föremål för klander från kronan, eller icke. Det förtjänar måhända tilläggas, att det i själfva verket nog är en helt oriktig *utgångspunkt*, som herr Trygger utgick från, när han påstod, att den principen oåterkalleligen är fastslagen i svensk rätt, att klandraren, han och ingen annan, måste hafva instämt den klandertalan, som grundlägger den process, i hvilken svaranden äger att till sin hjälp och för att bibehålla sin hemulsrätt instämman sina fångesmän, för att denna hemulstalan öfverhufvud skall kunna komma under beaktande. Jag åberopar naturligen icke, att lagberedningen i sina linjer för en framtida jordabalk föreslagit något helt annat; men riktigheten af mitt påstående framgår af den utredning, lagberedningen rörande nuvarande rättspraxis framlagt, och hvilken jag i ett annat sammanhang haft anledning sysselsätta mig med. De fåtaliga rättsfall, som på detta område gifvas — de utgöras egentligen endast af ett par kungliga domar från de senaste 60 åren, från 1854 och 1882 — gifva nämligen stöd för den uppfattningen, att till och med då ingen rättegång alls har förekommit, där sålunda egendomen utan strid uppgifvits från den oriktige förvärfvarens sida till den rätte ägaren, så står, om han i sin återgångstalan mot sina fångesmän presterat full bevisning om, att så med skäl skett, hemulstalan fortfarande öppen för honom. Huru mycket mera ej då, om det verkligen blir fastslaget genom en dom, och där hela skillnaden är, att det är han, som tagit *initiativet* till rättegången! Att han tagit detta *initiativ* har ju haft sin

Ang. ändring
i förordningen
om tjugudrig häfd
m. m.

(Forts.)

Ang. ändring i förordningen om tjuguarig häfd m. m. speciella anledning i att kronan har för sin del angifvit, att den anser, att anledning till klander finnes, och sålunda gäller det blott för honom att gå kronan i förväg för att vinna en för honom gynnsammare tidpunkt.

(Forts.)

För att sedan öfvergå till rättsprincipen för den kungl. propositionen, så har ju på det området här i dag af herr Trygger presterats en kritik, som utmynnat i det starka ordet, att här i själfva verket föreligger den frågan, huruvida vi skola komma att här i landet lefva i en rättsstat eller icke. Det blef mig ej fullt klart, om denna vår stats upphörande såsom rättsstat skulle bero redan därpå, att kronan i ett visst afseende kommer i en gynnsammare ställning i fråga om häfden än de enskilda, eller om det skulle bero därpå, att väl förvärfvade rättigheter här i landet ej längre respekterades. Var det förra händelsen, kunna vi ju säga, att den svenska rättsstatens uppkomst är af synnerligen ungt datum, nämligen från år 1881. Förut hade på 200 år icke någon enskild haft häfd mot kronan, och hur det var förut, därom tvista de lärda och lära väl komma att tvista länge. Är det åter det andra skälet, som skulle vara det afgörande, det nämligen, att välförvärfvade rättigheter ej längre respekterades genom att en sådan här lagstiftning infördes, då står och faller själfva detta påstående med det argument, som från herr Tryggers sida framfördes, nämligen att den egendomliga beskaffenheten af häfden vore, att den är ett fång, som sker under en lång följd af år därigenom, att man »liksom bit för bit» förvärfvar sig äganderätt. Jag tror ej, att jag säger för mycket, då jag säger, att det är så långt ifrån, att herr Trygger i det afseendet ger uttryck åt en allmän uppfattning hos de teoretiskt intresserade och skolade juristerna här i landet, att han fast hellre i denna fråga med den uppfattningen torde befinna sig skäligen ensam. Mig åtminstone har det intresserat att, sedan jag hört herr Tryggers ståndpunkt i hans remissdebattsanförande, föra densamma på tal i samtal med ett antal vetenskapsmän och med teoretiskt intresserade jurister bland våra mest framstående praktici, och resultatet har blifvit — idel hufvudruskningar. Däremot brukar det tvistas om, huruvida häfden skall sägas vara ett laga fång eller ej. Från den ena sidan brukar man göra gällande, att hvad som sker egentligen är, att möjligheten afklippes att någonsin få konstateradt, huruvida ett visst fång, t. ex. ett köp, verkligen varit ett laga fång eller ej, och att sålunda den, som sitter på fastigheten, för framtiden kan vara säker på, att den processuella möjligheten till granskning af hans fångs laglighet numera ej finnes. Häfden kommer då hufvudsakligen att hafva en processuell betydelse. En annan uppfattning ger häfden karaktär af ett verkligt civilrättsligt fång, men äfven i sådant fall är det dock för mig en fullkomligt ny uppfattning — och jag har som sagdt ej heller hört den

bestyrkas från annat håll — att detta fång skulle vara något som tilldroge sig under loppet af en hel mängd år i stället för att vara något, som inträffar i ett visst ögonblick. I remissdebattsanförendet framhöll herr Trygger, att för denna »välförvärfvade rättighet» borde man hafva samma skydd som för andra välförvärfvade rättigheter. Det skydd, som denna så kallade välförvärfvade rättighet åtnjuter gentemot rätter ägare och klandrare, det är ju under häfdetidens lopp helt enkelt intet. Under sådant förhållande kan jag ej se annat, än att det skydd, som herr Trygger påkallar från statens sida, i det att staten vid ändring i lagstiftningen skulle vara nödsakad att taga hänsyn till den redan löpta delen af häfdetiden, det är något mera än det skydd, som man under andra förhållanden åtnjuter.

Herr Trygger har som stöd för riktigheten af sin mening åberopat, att den öfverensstämmen med nutida svensk rättsuppfattning, som fanns nedlagd såväl i öfvergångsbestämmelserna i 1881 års lag som i lagberedningens förslag till jordabalk 1907. Nu förhåller det sig ju så, att om man i de regler, som äro gifna i öfvergångsbestämmelserna till en lag, ville utan vidare se uttryck för de rättsprinciper, som äro uppställda inom det landet på det området, så beginge man i de allra flesta fall ett svårt misstag. Det förhåller sig ju fastmera så — hvilket naturligen herr Trygger måste instämma i — att det vid dessa öfvergångsbestämmelsers affattande är synnerligen vanligt, att man går ut ifrån vissa kända rättsprinciper som underförstådda och uttalar i öfvergångsbestämmelserna de *afvikelser* därifrån, som man med hänsyn till det särskilda läget vid just den lagens ersättande med en ny lagstiftning anser betingade. Något annat lär det också vara svårt att bevisa hafva skett i dessa båda fall. För att särskildt se på lagberedningen år 1907, så anför den som grund för sitt förslag, att den redan runna häfdetiden under äldre lag skall få räknas till godo, att detta synes *billigt*. Men redan däri ligger ett erkännande af, att man egentligen och strängt principiellt skulle fordra något annat, men att det med hänsyn till omständigheterna vid den särskilda lagstiftningen framträder som ett billighetskraf, att denna stränga principiella ståndpunkt skall frångås. Att detta ock är lagberedningens ståndpunkt kan man finna af dess motivering på annat håll, nämligen förslaget till jordabalk del II sid. 302, där det heter, att »häfden innebär för närvarande, att *ett blott och bart besittningsförhållande efter viss tid öfvergår till äganderätt*». Man kan ej mera koncist och klart uttrycka den bestämda ståndpunkten, att *före* häfdetidens slutlopp det ej existerar *någon rätt*, utan blott och bart ett faktiskt förhållande. Det skäl, som för lagberedningen varit bestämmande då den affattat den ifrågasvarande öfvergångsbestämmelsen, är också mycket nära till hands liggande och lätt att finna. När lagberedningen affattade be-

Ang. ändring
i förordningen
om tjuguarig
häfd
m. n.

(Forts.)

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)

stämmelsen i fråga, var det ej dess syfte att försvåra häfdens inträde. Tvärtom, den ansåg sig på grundval af ett tilltänkt väsentligen mera specialiseradt fastighetsbokväsende kunna komma till hvad alla anse som ett önskemål, nämligen att häfdetiden måtte kunna förkortas, för att sedermera slutligen, när vi i en långt aflägsen framtid få en verkligt god fastighetsbokföring, alldeles försvinna. Då var det ju ock naturligt, att man vid det tillfället ej ville låta öfvergången från den gamla lagen till den nya verka så, att all häfd brötes af på en viss tid, så att ingen häfdetid finge räknas till godo, som börjat löpa före den nya lagens inträde. Men som sagdt, någon slutsats i fråga om den principiella ståndpunkten kan man ej draga af förslaget. Däremot väl, men i motsatt riktning, af hvad som i motionen yttras.

Det är ju också, såsom redan herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet yttrade, påfallande, att af lagrådets medlemmar ingen enda har yttrat något i riktning af det, som herr Trygger anser vara det teoretiskt riktiga. En har gjort sig mödan att upptaga den ståndpunkten och i korthet fastslå, att den måste betraktas som alldeles oriktig. De andra spilla ej ett ord därpå. Detta kan ej, det säger sig själft, bero på något som helst förbiseende eller därpå, att de betrakta frågan som någonting underordnad eller något, som ej skulle såsom bestämmande för lagrådet spela någon roll för dess afgörande, då det skulle taga ståndpunkt till själfva propositionen.

Jag skall nu, sedan jag tämligen länge uppehållit mig vid det rättsprincipiella, yttra mig helt kort beträffande frågans reala sida. Herr Clason påpekade, att sedan ett visst förhållande under inflytande af vissa allmänna nationalekonomiska och statsrättsliga åskådningar har fått passera under ånhundraden, så kan det vara ett stort felgrepp af lagstiftningen att med hård hand rätta till hvad som länge sedan anpassat sig efter helt olika och ändrade ekonomiska och andra faktiska förhållanden. Ja, för min del ställer jag mig ingalunda främmande för denna uppfattning. Jag kan ej neka till, att jag känner mig ganska tveksam inför de utsikter, som sedan åtskilliga år tillbaka öppnats därhän, att det skulle komma att ske en återvinning i stor skala af för detta kronojord, som numera är under enskild hand. Och detta framför allt med tanken på de vidsträckta återverkningar, som sådant med våra betänkliga hemulsregler måste komma att utöfva på hela landsdelar. Det är ju så, att om t. ex. en bonde för 60 år sedan försålt ett vattenfall, som nu af kronan återförvärfvas, så måste det inträffa, att hans arfvingar i andra och tredje led komma att i återgångsväg instämmas af den, som såsom nuvarande innehafvare af vattenfallet blifvit föremål för kronans klandertalan. Hvilka dimensioner detta kan taga, i synnerhet som ersättningsanspråket ej går ut på

den en gång på 50-talet erlagda köpeskillingen, utan på vattenfalllets nuvarande värde, det kan man lätt sätta sig in i. För min del känner jag mig öfvertygad om, att om det en gång kommer därhän, att man får en öfverblick af, hur pass grundade de anspråk äro, som kronan kan komma att göra gällande, och om det skulle visa sig, att de verkligen hafva stora dimensioner, så skall det framstå såsom en nödvändighet, att kronan ganska väsentligt mildrar sitt framgående, då den betänker de konsekvenser, som det kan medföra. Men just ur en sådan synpunkt kan jag ej finna annat än synnerligen viktigt, att det blir tillfälle för kronans målsmän att i lugn och ro reda ut frågan i hela dess vidd, så att man kan få en uppfattning af, huru mycket det här rör sig om. Det vet ju nämligen ej ens tillnärmelsevis någon något om i denna stund. Ingen kan i denna stund, med anspråk på att blifva sannspådd, profetera om resultatet af dessa stora af kronan igångsatta utredningar — huruvida det kommer att visa sig, att kronans juridiskt giltiga anspråk hopsmälta till en obetydlighet, eller om de tvärtom komma att visa sig äga en väldig omfattning. Hvilketdera som blir verkliga förhållandet, så kan jag ej se annat, än att det måste vara en bestämd fördel, att detta får öfverskådas i sin helhet, så att kronan ej blir tvungen att taga de definitiva måtten och stegen i blindo, som den nu faktiskt gör, utan först sedan den öfverblickat de ekonomiska följderna inom landet i dess helhet. Äfven ur den synpunkten måste jag säga, att jag finner den kungl. propositionen synnerligen välgrundad. Men på skäl, som jag redan förut anfört, och med hänsyn till det anförda, som här i dag hållits af herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, anhåller jag, herr talman, att få yrka återremiss af lagutskottets utlåtande.

Häri instämde herr *Stärner*.

Herr Thyren: Det är visserligen ej utan tvekan, som jag vid denna framskridna tidpunkt förlänger debatten, men det är särskildt ett par i det föregående mindre berörda punkter, som jag anser nödigt att upptaga; och för att få dem i den rätta belysningen skall jag tillåta mig att taga en kort öfversikt af de skäl för och emot, som här under debatten från båda hållen hafva kommit fram.

Skälen för lagändringen sammanfalla ju uppenbarligen med den risk, som kronan löper under den nuvarande lagens giltighet, och för att åter öfverblicka denna risk skall jag tillåta mig att uppdelat fallen i sådana, som äro på det hela taget *outredda*, när de 20 åren löpa ut, och sådana, som då äro i normal grad *utredda*, det vill säga så mycket som man i allmänhet har en sak utredd innan man börjar process.

Ang. ändring
i förordningen
om tjuguarig
häfd
m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugo-
årig häfd
m. m.

(Forts.)

Alltså först de *ouredda* fallen. Ja, i dessa fall kan kronan med nuvarande lag få olägenhet på två sätt. *Antingen* riskerar kronan att icke processa, där den hade bort processa. Då gör den förlust, ty då vinnes klanderfrihet genom att häfdetiden löper ut. *Eller ock* riskerar den att processa, där den hade bort låta bli. Då riskerar den att få utbetala skadestånd för sin onödiga process. Men i båda fallen måste i det stora hela — och jag vill i det afseendet ansluta mig till den af herr Trygger antydda tanken — risken vara rätt mycket, många gånger mera begränsad, än hvad man närmast får intryck af genom att läsa propositionen och öfriga handlingar i ärendet. Ty det är ju alldeles uppenbart, att under det att lagen träffar alla första lagfarter från — låt oss säga — den 1 maj 1892 och till och med den 1 maj 1902, så äro ej alla dessa tio års lagfarter i samma mån riskerade *nu*, i detta närvarande ögonblick. Ingen kan påstå, att t. ex. en lagfart från år 1901 i detta ögonblick innebär risk för förlust genom tjugoårig häfd; ej heller en från 1900, 1899 o. s. v. Nu *kan* det ju finnas enstaka fall, så svårutredda, att man ej kan afgöra frågan om rättegång förrän om många år, men jag tror ej, att man misstager sig något väsentligt, om man säger, att risken i stort sedt ej sträcker sig längre än till lagfarter, som beviljats — låt oss säga 1892 och 1893. Man har ju nämligen, som herr Trygger påpekade, möjlighet att för en utredning taga lagfarterna i tidsordning, först 1892, sedan 1893, sedan 1894 o. s. v. Jag har visserligen en känsla af, att detta kan blifva något obekvämt för vederbörande myndigheter på ena eller andra hållet, men det torde man vara nödsakad att underkasta sig, hellre än att göra en lagändring af ifrågasatta slag, med de olägenheter, som jag snart skall tala om. Alltså: *denna* risk kan i *det hela* undvikas genom en tidsuppdelning, i det att man, beträffande redan kända fall, följer lagfartstiden år efter år och ständigt håller sig t. ex. ett år i försprång före häfdetidens utlöpfande.

Jag kommer härefter öfver till den andra gruppen af fall, nämligen de som äro i normal grad *utredda*. Den framställning, som gifvits af herr statsrådet i propositionen, har åtskilt två arter af dessa mål, hvilka arter äfven äro högst olika. Den ena gruppen utgöres af sådana utredda mål, som jag skulle kunna beteckna som *individuella*, icke lika det ena med det andra, utan egenartade. Den andra gruppen är den, som man betecknat som *typiska* fall, hänförliga till en eller annan typ, inom hvilken en och samma rättsfråga i det hela dominerar. Mellan dessa grupper blir det praktiskt sedt en mycket stor skillnad. Inom den individuella gruppen måste man tydligen instämma målet äfven med den nuvarande lagen. Där inverkar lagändringen ej alls, ty jag anser ej, jag tror ej, att det är regeringens mening, att staten skulle vilja begagna sig af denna lagändring för att i *sådana*

fall, där ju ingen *risk* finnes för staten, förhåla tiden till sin egen *bekvämlighet*, men till skada för motparten. Det har ej framgått af hvad som anförts, och då skulle staten handla alldeles orätt. Sålunda, den gruppen beröres ej af det föreliggande förslaget. Återstår den afgörande, den verkligen praktiskt viktiga gruppen i denna materia, nämligen sådana fall, som visserligen äro tillräckligt noga utredda, för att man skall kunna börja process, men som äro »typiska». Tänker man sig alltså t. ex. 50 fall af eu och samma »typ», så låter det mycket resonabelt att säga — man kan ju medgifva, att här ligger propositionens relativt starka punkt — som så: Hvarför skall man vid 50 eller i alla fall en mängd domstolar låta drifva 50 *processer*, som till sin innebörd äro fullkomligt lika, då det går så förträffligt att taga ut ett »leading case», ett prejudikat, och låta det löpa instanserna igenom och därefter, för så vidt man vinner, träffa *öfverenskommelse* med alla de 49, som äro af samma beskaffenhet? Ja, detta är ett verkligt skäl, och om man skulle känna sig tveksam, om man skulle luta åt bifall till en lagändring, som för öfrigt har så stora betänkligheter, så skulle det vara härför. Jag tror likväl, att de myndigheter — inklusive Kungl. Maj:t — som nu insett och betonat den sidan af saken, dock ej fullt tillräckligt approfonderat den. Jag fäster mig ej så mycket vid det förhållandet, som dock tämligen säkert kommer att göra sig gällande, att fall, som före processen se mycket likartade ut, vid närmare skärskådande visa sig vara mera individuella, än man trott. Det vet hvar och en jurist, att det går ofta så, att nämnda hopp visar sig ej motsvaras af verkligheten. Men här kommer något annat, som är värre, och som, efter hvad jag kunnat finna, alldeles icke uppmärksamrats. Om jag är en af de 49, som suttit och väntat på det ledande fallet, som löper genom instanserna — det kommer att draga lång tid, kanske bortåt 10 år, innan det blir klart — och om det ledande fallet går mig emot och sålunda till kronans fördel, så säger kronan till mig: »Vill Ni ej göra en öfverenskommelse? Det tjänar ju ej till att processa. Ni får ju blott betala rättegångskostnaderna. Uppgör saken i godo!» Ja, det kunde jag nog vilja; jag vill naturligtvis gärna slippa rättegångskostnader. Men märk väl, mina herrar, att hvad uppfattning man än har i den kontrovers, som uppstått mellan herrar Trygger och Alexanderson i fråga om 11: 1 jordabalken, angående hvem som skall vara kärende i detta mål, så är lagen otvetydig i en annan afgörande punkt: en *process* skall det dock förefinnas mellan den klandrande ägaren och innehafvaren, ett instämmande till *domstol* skall hafva skett, för att jag, den i processen tappande innehafvaren, skall ha någon *hemulstalan* mot min fångesman. Utan en sådan process kommer jag ingen väg mot honom. Ätminstone måste frågan ligga på alldeles särskildt vis, om praxis skulle härutinnan kunna tillåta sig en afvikelse

Ang. ändring
i förordningen
om tjuguarig häfd
m. m.

(Forts.)

Ang. ändring i förordningen om tjuguarig häfd m. m.
(Forts.)

från lagens klara och tydliga bestämmelse. Och detta skulle icke kunna hjälpas på annat sätt än genom en lagändring. Men jag får göra herrarna uppmärksamma på, hur svårt det är att genomföra en dylik, ty det är i sin ordning, att fångesmannen, hela raden af fångesmän — kanske många hemulsmän i samma led, samarfva etc. — framför allt få utredt, om de äro hemulsskyldiga, och i jakande fall få tillfälle att i processen framlägga sina bevis mot klanderanspråket. Ty det är ju dock i sista hand på dem — det vill säga på den siste af dem — som bördan hvilar, åtminstone om allt ginge, som det borde gå. Man får således icke vänta sig att i regel vinna så synnerligen mycket genom detta grupperande af typiska fall och uttagande af ett prejudikat samt därefter uppgörelse i godo. Jag vill dock ej drifva detta argument, fast det synes mig ganska afgörande, längre, än det bör gå, och vill erkänna, att jag tror, att det kan finnas en del fall, där man på ett eller annat sätt slipper ifrån hemulsfrågan: ingen hemulsman finnes eller man har kunnat träffa öfverenskommelse med *samtliga* hemulsmännen.

Så mycket om de skäl, som närmast tala för en lagändring. Det är uppenbart, att dessa i det hela inskränka sig till den rest af utredda »typiska» fall, där *icke* hemulsfrågan inverkar. Ty det förutnämnda lilla området af *outredda* fall med lagfarter från 1892 och 1893 är för litet för att bygga en lagändring på. I sistnämnda afseende vill jag fästa uppmärksamheten på en siffra, som nyss anfördes af friherre Fleming. Jag vet ej, om herrarna lade märke till den, men den är intressant nog. Den afsåg en viss grupp af de brukshemman, som kommit på orätt väg. Han uppvisade, tror jag, 156 fall af lagfart från år 1892 till nuvarande tid, bland hvilka det blott förekom 13 fall från åren 1892 och 1893; det vill säga, på första *tiondedelen* af *tiden* kom endast en *tolftedel* af *fallen*. Detta gäller ju ej säkert för alla grupper, men visar, att man ej får fästa för mycket afseende vid den från visst håll gjorda antydning, att just inom den närmaste tiden ett särskildt stort antal af häfdetiderna skulle utlöpa.

Öfvergår jag nu till skälen mot lagförslaget, hvilka naturligtvis sammanfalla med den fara eller skada för erkända intressen, enskilda eller allmänna, som kan uppstå genom den föreslagna förändringen i lagen, så vill jag först och främst beröra en punkt, som jag kanske icke behöfde så starkt accentuera för denna kammars ledamöter. Men det händer ju under en sådan här debatt, att man tillåter sig att hålla ena ögat fäst på pressen och den allmänna opinionen. Hvad jag vill erinra om är, att man aldrig bör glömma, när man talar om den »materiella» rätten eller orätten, att det är emot *godtroinnehafvare* denna lagförändring riktar sig. Det är ju hederligt folk, som sitter där; de tro att de handlat fullkomligt riktigt och hafva icke den aflägsnaste aning om, att det är något orätt med deras fång. Är

innehafvaren i *ond* tro, står han så godt som utanför denna fråga, ty för honom kan häfden icke komma i gång. Jag erinrar dem af herrarna, som icke äro jurister, därom, att en *ond*-troförfärfvare kan få nytta af häfden och således hafva med denna fråga att göra blott i två undantagsfall, antingen i det fall af § 2 häfdelagen, då en föregående godtroförfärfvare legaliserar fånget för en senare ondoförfärfvare, eller i fall hemulstalan kan ledas tillbaka till och stannar på en ondoförfärfvare. Dessa äro de enda tänkbara fallen, och de täcka ett skäligen litet område. I det väsentliga måste jag därför säga, att talet om »materiell» rätt och »materiell» orätt är ett mycket farligt tal. Ty det afgörande är, att här träffas en hederlig man, som tror sig vara i sin goda rätt och icke har anledning att mistänka något annat. Jag skulle icke understryka detta så starkt, om jag icke i pressen sett resonemang om, huru nu tiden vore inne att »straffa bedragarna» och dylikt. Man har sett fraser om, att »efterräkningar» nu skulle ske för tidigare »utsväfningar», att nu skulle utkrävas betalning för den utsugning af staten, som tidigare skett o. s. v. För att icke synas taga något slags parti-hänsyn skall jag nämna, att jag i fjolårets protokoll för Första kammaren funnit ett sådant uttryck — fälldt af en högerledamot och en utpräglad sådan — som att tiden nu vore inne att rätta staten från att »skinnas af egennyttiga personer», hvilka icke veta bättre än att »klå åt sig», när de komma åt. Man synes tro, att häfd är ett institut till förmån för bedragare och att en ändring af häfdelagen alltså riktar sig mot bedragare. Men så är icke fallet; betraktad såsom ett slags straff, vore åtgärden snarast en tillämpning af den så kallade *kinesiska* principen: när ett brott är begånget, skall *någon* straffas, lika godt hvem; yxan skall gå, vare sig den hugger af brottslingens hals eller någon annan hals; rättvisan kräver, att *något* sker. — Frågan gäller alltså innehafvare i god tro i alla vanliga fall. Är det nu så orimligt, om man anser den »materiella rätten» i någon mån tala för dessa innehafvare? Äfven de af herrarna, som icke äro jurister, hafva sig bekant, att vår rätt är sådan, att om jag i dag i god tro köper en stulen häst och ägaren i morgon söker få hästen tillbaka, så kan jag såsom förfärfvare i god tro säga: »Var god tag först hit pengarna, som jag gaf för hästen». Hvar är här den materiella rätten? Enligt vår rätt *behåller jag hästen*, äfven om den är stulen strax förut, såvida jag icke får priset tillbaka. Ifråga om fastigheter är redan *nuvarande lag mycket* strängare mot en innehafvare i god tro och förlänar *mycket* mer skydd åt den ursprunglige ägaren, än då det är fråga om lös-egendom. Öfverhufvud befinner sig lagstiftaren, i dessa vindikationsmål, i en mycket svår kollision mellan två hvar för sig, hvar på sitt vis, *berättigade* intressen, och jag kan under sådana förhållanden icke förstå, att det är riktigt eller lämpligt att an-

*Ang. ändring
i förordnin-
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring i förordningen om tjuguarig häfd m. m. (Forts.)

vända begreppet materiell rätt och orätt på det sätt, herr statsrådet gjorde förut i dag, och som isynnerhet under den långa diskussionen i pressen mycket ofta förekommit. Jag kan i detta sammanhang icke undgå att upprepa och understryka de ord, herr Trygger uttalade, om det olämpliga i det af en lagrådsledamot fälda yttrande — därtill närmast afsedt för lekmän —, genom hvilket häfden, som principiellt hvilar på god tro, på ett högst förvillande sätt sammanställes med preskription af fordringar, där man nästan kan säga att den onda tron är regel. Det är tvenne snarast *motsatta* ting, som icke kunna bringas under en hatt.

Efter dessa anmärkningar om den goda tron såsom grundval för häfden skall jag söka utreda, huru dessa personer i god tro skulle träffas af den förlängning i häfdetiden, som vi tala om. Till att börja med antager jag, att staten väcker talan mot en godtroinnehafvare, mot hvilken staten *icke kunnat* väcka sådan talan, ifall icke den nya lagen tillkommit. Denne person har suttit på sin egendom i 19 år 11 månader, och det fattas endast en månad för att hans fång skulle vara oklanderligt, men under denna månad är det, antaga vi, absolut omöjligt för staten att ens utreda så mycket, att den upptäcker möjligheten af en talan mot innehafvaren. Nu har, genom lagändringen, den tid, hvar under staten kan göra sina anspråk gällande, förlängts; och i detta fall betyder det, om staten vinner, att hvad som skulle ha blifvit hans, om den gamla lagen fått gälla, det blir statens med stöd af den nya lagen. Nu är jag fullkomligt beredd på den repliken, att detta är just »*rättfärdighetens triumf*» och i full enlighet med »*materiell rätt*, det är ägaren som vänder tillbaka till sitt, »*redit dominus ad suum*». Jag kan icke bereda mig någon särdeles njutning af denna »*rättfärdighetens triumf*». För mig är det så, att här är en godtroinnehafvare, som drabbas af en *olycka*, till hvilken han sannolikt själf icke alls är skuld, men till hvilken i hvarje fall staten har mer skuld än han. Om ett statens organ har slarfvat, bör väl slarfvat åtminstone *mer* läggas staten till last än godtroinnehafvaren. Eftersom denne är i god tro och köpt egendomen såsom hederlig karl, skulle den genom häfd hafva blifvit hans, om allt fått vara så som det är. Men nu kommer staten och säger: »Ni är visserligen en hederlig karl och har i hvad på er ankom handlat lagligt; Ni råkar visserligen i olycka och blir kanske ruinerad; visserligen var det jag, som hade en slarfvig tjänsteman. Men det kan ej hjälpas. *Det är jag som är lagstiftare*, och därför kan och skall jag ställa det så, att ni går miste om en rätt, som ni ofelbart skuile fått i morgon, därest jag icke begagnat mig af min lagstiftningsmakt att till förmån för mig själf ändra lagen; ni kan icke påstå, att jag begår någon *rättskränkning*, om jag, som icke *kan* föra min talan i dag, tager mig själf rätt att uppskjuta målet till i morgon,

ty i dag har ni ännu icke någon rätt, den skulle ni först hafva fått i morgon — och för öfrigt, kort sagdt: jag kan icke göra på annat sätt, ty jag vill icke förlora penningar». — Jag vill i förbigående anmärka, att en och annan, som skulle njuta af »rättfärdighetens triumf», därest den ginge ut öfver bolag, kanske skall njuta mindre, i mån som den går ut öfver enskilda, kanske små besittare. Och ingen människa kan i denna stund profetera, huru skadan i sista hand kommer att fördela sig.

Men lagändringen är ingalunda oskadlig äfven för de fall, där den icke rent af möjliggör en eljest omöjlig process. Antag, att den föranleder uppskof af processen. Ett fall t. ex., där staten nu skulle varit nödsakad att instämna 1912, instämmas, med stöd af den nya lagen, först 1922 och slutar så, att innehafvaren vinner mot staten. Om nu processen genom instanserna tager t. ex. 8 år, så är det väl icke innehafvaren alldeles likgiltigt, om han vinner, och sålunda sitter säker, redan år 1920 eller först år 1930. *Förlorar* han åter, så kanske ville man säga, att då har han ju alltid den fördelen att sitta kvar så mycket längre. Men denna fördel mer än uppväges af en nackdel. Ju längre processens början uppskjutes, desto större risk för innehafvaren att förlora sin hemulstalan: är hemulsmannen ett bolag, kan detta upplösas; en enskild hemulsman kan emigrera, bli insolvent o. s. v. — Jag vill nu icke bestrida, att, genom antagande af reservationen, till hvilken herr statsrådet förklarade att han anslöt sig, *dessa olägenheter skulle mildras*. Men till gengäld skulle kammarkollegium blifva formligen öfverlupet af oroliga innehafvare — mot hvilka kronan kanske aldrig tänkt processa —, hvilka önskade klara papper gentemot kronan; vare sig frågorna blefve »*dumma*» eller icke, säkert är, att de blefve *många*, och jag betviflar, att kammarkollegium skulle få mycken tid till öfvers för andra göromål, försåvidt de alla skulle någorlunda skyndsamt och ingående besvaras. Såvidt propositionen åsyftar, bland annat, att lindra besväret för kammarkollegium, torde, genom reservationen, dessa förhoppningar förvandlas till idel luft.

Slutligen är det ju möjligt, att genom lagändringen en process verkligen *inhiberas*, särskildt i de »typiska» fall, där icke hemulsfrågan står i vägen. Det är, såsom jag förut sagt, en fördel. Men innan denna fördel köpes för ett sådant pris, borde man fråga sig, om det icke kunde tänkas någon annan åtgärd, hvarigenom man vann den på bättre och billigare sätt. Hvarför icke, vid dessa typiska fall — *alltjämt förutsatt, att hemulsfrågan icke gör svårigheter* — medgifva parterna befogenheten att, när båda äro ense, få ett sådant mål hvilande, till dess man erhållit ett prejudikat, som gått igenom alla tre instanserna? Hvad vinner man genom den föreslagna lagändringen, som man icke skulle vinna och mycket bättre vinna genom nu nämnda ändring — såvidt det gäller dessa typiska fall? Man skulle slippa att ut-

Ang. ändring
i förordning
gen om tjugu-
årig häfd
m. m.
(Forts.)

Ang. ändring i förordningen om tjugudrig häfd m. m.
(Forts.)

föra de processer, som öfver hufvud kunna undgås. Man håller, genom instämmandet, häfdefrågan öppen och ifråga om hemulens förlorar man åtminstone icke *talán*. Jag har klart för mig, att detta medel icke kan användas med nuvarande lag. Men skall man göra en lex in casu, är det bra mycket bättre, synes mig, att göra en sådan lag än att förlänga häfdetiden.

Emellertid har man icke öfverskådadt olägenheterna tillräckligt, så länge man icke har tänkt på andra än på innehafvarna. Man bör äfven tänka på inteckningshafvarna och hemulsmännen. Nu är det fullkomligt sant, att både inteckningshafvarna och hemulsmännen äro rätt illa ställda, äfven utan förlängning, med den nuvarande lagen; men lika klart är, att dessa olägenheter måste ökas väsentligt. Ju flera fall som komma upp, ju flera som komma i flytning, desto större osäkerhet måste det bli i fråga om inteckningshafvarna. Antingen verkar lagändringen obetydligt, och då är den onödig och till ingen nytta, eller också utöfvar den en mera betydande verkan, och då gör den skada i det afseendet, att då kommer osäkerheten på detta område att växa i proportion till det antal fall, där den gör nytta. En massa inteckningshafvare komma att känna sig osäkra — hvilket vill säga detsamma, som att en mängd inteckningar blifva uppsagda. Äfvenså känna sig alla hemulsmän osäkra. Vi veta, att efter svensk lag hemulsskyldigheten går tillbaka från led till led, eventuellt till flera hemulsmän på samma led. Alla dessa hemulsmän eller den, som det till slut stannar på, den eller de äro skyldiga att ersätta icke blott hvad de någon gång i tiden vunnit eller fått i betalning, t. ex. 10 daler silfvermynt för ett vattenfall, utan hvad vattenfallet *nu* är värdt, t. ex. 100,000 kronor. Så är det ju visserligen redan med den nuvarande lagen, men ju mer man ökar fallen, desto mer ökar man osäkerheten. Att man redan har svårigheter att dragas med är intet skäl att onödigtvis öka dem med femtio procent.

Jag skall ytterligare beröra ett par allmänna synpunkter, som visserligen icke mycket uppmärksammats under debatten, men dock beröras i handlingarna. Så har statsrådet för att stärka propositionen gifvit en komparativ öfversikt af främmande rättssystem. Jag får säga, att denna öfversikt, sådan den förekommer i propositionen, gifver ett mycket litet stöd åt densamma. Statsrådet ville bevisa, att i andra rättssystem staten skulle vara förmånligare ställd än den enskilde. Det gäller egentligen endast *Finland*, därför att man där icke hunnit ändra 1805 års kungl. förklaring. Hvad beträffar anmärkningen om att föremål, som äro anslagna till *offentligt bruk*, stundom äro uttryckligen undantagna, är detta visserligen sant, men det är icke därför att de äro statsegendom, utan därför att de offentligen användas, och det är ju knappt möjligt för den enskilde att »besitta» sådana föremål, som äro i offentligt bruk. Hvad angår romerska rät-

tens ståndpunkt, 40 årig häfd mot statsegendom, så har statsrådet underlåtit påpeka, att mot den långa tiden svarar bortfallandet af krafvet på *titel* öfverhufvud — för att icke tala om lagfart — och jag är för min del öfvertygad att, om man låter en svarande här i Sverige välja mellan att i detta afseende dömas efter svensk eller romersk lag, han mycket ofta med förtjusning skulle taga mot anbudet att dömas efter romersk lag, ty då behöfver han icke lagfart, behöfver icke ens bevisa sin åtkomst, utan endast 40 års besittning. Således, något stöd från den romerska rätten i detta afseende kan omöjligen åberopas. Däremot vill jag å andra sidan anmärka att, om statsrådet, rörande »*usucapio extraordinaria*», påpekat den romerska rättens bestämmelse om 40 års häfdetid för statsegendom m. m. gentemot 30 års tid för flertalet andra fall, det hade kunnat visa en viss skillnad. Äfvenså att statsrådet kunnat hämta något stöd från romerska rätten för sin ståndpunkt däri, att just större rinnande vatten — *flumina perennia* — äro i romerska rätten särskildt undantagna från häfd — men därför att de såsom kommunikationsmedel, någonting liknande landsvägar, fördes till *res publico usui destinatae*.

Beträffande häfdens *rättsgrund* framgår af propositionen den åskådningen, att häfden skulle »väsentligen» grunda sig på den förutsättningen, att det skulle finnas en blott *formell bristfällighet* i fånget. Jag tror bestämdt tvärtom. Häfden kan icke så förklaras. Ett sådant institut hade kunnat tänkas i rättsutvecklingen, men det hade blifvit något helt annat, än hvad häfden nu är. Det skulle tagit sig så ut, att, om någon lämnat ägaren *full materiell valuta* för en fastighet, *likgiltigt* om den öfvertagande vetat om eller icke vetat om någon formell bristfällighet i fånget, fastigheten efter en viss tid skulle blifva hans. I verkligheten har rätten utvecklats sig rakt tvärtom. Så snart köparen *icke vet* om den formella bristfälligheten, *likgiltigt* om det är ägaren, som fått materiell valuta, löper häfden: den är *icke* byggd på presumtion om blott formella fel utan på god tro. Och detta blir ännu tydligare, om man tänker på huru det förhåller sig vid lös egendom, där godtroprincipen är ännu mera utpräglat än i fråga om fastighet.

Jag vill till det anförda lägga ytterligare en reflexion. Jag för min del ser den största faran af förslaget icke i de olägenheter, som alldeles omedelbart skapas — de äro dock stora nog — utan jag ser dem däri, att man med antagandet af detta förslag inaugurerar en princip, som vi icke äro vana att följa vid lagstiftning, nämligen att staten retroaktivt påverkar rättsläget och *sig till förmån* gör ändring i gällande lag med hänsyn till sådana rättsförhållanden eller rättslägen, som redan existera. Jag skulle hafva mycket mindre att invända mot en ny lag, som gaf staten — för framtiden — en undantagsställning gentemot den

Ang. ändring
i förordningen
om tjuguarig häfd
m. m.

(Forts.)

Ang. ändring
i förordning
om tjugu-
årig häfd
m. m.

(Forts.)

enskilde, om den bara icke baklänges påverkade rättsförhållanden, som redan äro i gång. Men denna retroaktiva princip är mycket farlig. Hvem garanterar oss, att icke efter några år — kanske från samma håll — kommer det förslaget, att Konung och Riksdag skola afgifva en autentisk lagförklaring, hvarigenom tvistiga fall skola afdomas till kronans förmån, såsom att när vattenfall, mot afvittringsförordningarna, icke stå omnämnda i afvittringskontrakt, skola de i princip anses tillhöra kronan. Det kunna Konung och Riksdag besluta, om det faller dem in. Om en motion i den riktningen kommer om en 5 à 6 år, då det kanske finnes en liberal majoritet i Första kammaren, så kommer det att heta, att när 1912 års riksdag med en *reaktion* när Första kammare icke drog i betänkande att taga det steget den då gjorde, »så skola väl vi frisinnade göra något litet mera». Jag tror, att det sättet att resonera användts förr, och att det äfven kommer att användas hädanefter. — Hvar och en som känner till Karl XI:s reduktion vet, att det oupphörligen remitterades tvistiga fall till Konungen, och Konungen ansåg, att det var eller borde vara lag, som gaf staten största förtjänsten. Denna metod kan komma att upprepas, om man räcker det minsta finger åt det hållet. Jag kan därför icke finna annat än att det epigrammatiska yttrande är alldeles riktigt, som en mycket framstående jurist — för öfrigt mycket radikal — fälde till mig häromdagen: »antagandet af detta lagförslag betyder första beträdandet af den *laglösa lagstiftningens* väg». Det är mer sanning i detta, än någon kanske först tycker. Att suspendera en lag, så att den verkar bakåt, är alltid en betänklig sak. Att suspendera en lag, så att den verkar till förmån för den *ena* parten, är ännu värre. Men att suspendera så, att den verkar till förmån för *lagstiftaren* själf såsom *ena* parten, är det allra värsta. Och det tror jag, att vi i tid få akta oss för, ty tager man bara det första steget, så vet man icke huru långt det bär.

På dessa grunder, särskildt med afseende därpå, dels att det finnes en annan och bättre utväg att nå det resultat, som verkligen är att vinna, i det att nämligen vid de »typiska» fallen målen göras hvilande, dels att den ifrågasatta lagen är första beträdandet af en farlig väg, måste jag ställa mig emot såväl propositionen som herr Stärners reservation och herr Alexander-sons yrkande på återremiss. Jag vill till slut ännu en gång understryka, att jag icke påstått, att staten skulle begå någon *rättskränkning* genom att taga detta förslag. Men om staten afstår från att lagstifta sig till förmån gentemot dessa »*små stackare*», såsom statsrådet sade — ja, det är nog icke de stora bolagen som träffas af förlängningen utan oftast de små stackarna, om icke annat, så i hemulsväg: staten på bolaget, bolaget på bonden o. s. v. — om, säger jag, staten afstår, så kan den säga sig: »jag har *icke blott icke* begått någon rättskränkning, utan

därutöfver handlat som en *fullt* honnett karl skulle handlat — *Ang. ändring i förordningen om tjuguarig häfd m. m.*
och det är ju alltid en viss tillfredsställelse.

Jag får alltså, herr talman, instämna i afslagsyrkandet.

Herr Trygger: Jag vill blott bemöta ett yttrande, som herr Gezelius hade och som underströks af herr Alexanderson, nämligen att min tolkning af reservationen skulle vara felaktig.

Jag gjorde gällande att, ifall reservationen antoges, kammarkollegium skulle blifva öfverhopadt med arbete, och att detta skulle göra, att kammarkollegium mindre än förut kunde sätta sig in i de processer, som behöfde väckas för kronans räkning.

Herr Gezelius anmärkte häremot, att det blefve lättare, enklare frågor, som skulle komma att underställas kollegiet. Mig förefaller det emellertid egendomligt, om man skulle vända sig till kammarkollegium för att få enkla saker afgjorda, där det således vore tydligt hvad som vore rätt. Det ligger väl närmare till hands, att man vänder sig till kammarkollegium för de svårare fallen. Men jag förutsatte visserligen i mitt yttrande, att det kunde komma att göras åtskilliga dumma frågor, och det var just det, att kammarkollegium möjligen komme att besväras med dylika — något som herr Gezelius anser skulle blifva regel — som gjorde, att jag kände mig än mera tveksam i förhållande till reservationen.

I afseende på provokatorisk rättegång finner jag ingen anledning att frångå mitt föregående yttrande. Jag yrkar afslag.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning af de yrkanden, som därunder framstälts, propositioner komme att göras särskildt beträffande hvart och ett af de ifrågavarande lagförslagen.

I afseende på förslaget till lag innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguarig häfd yttrade herr talmannen vore yrkadt, dels att hvad utskottet hemställt skulle afslås, dels ock att förslaget skulle visas åter till utskottet.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare i enlighet med berörda yrkanden; och förklarades propositionen på afslag å utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

På sedermera gjord proposition biföll kammaren hvad utskottet hemställt i afseende på förslaget till lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

Ang. ändring
i lagen om
val till
Riksdagen.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 27 sistlidne mars och den 2 innevarande april bordlagda utlåtande nr 8, i anledning af väckt motion om ändring af paragraf 18 i lagen om val till Riksdagen.

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 93, hade herr *Nydal* föreslagit, att Riksdagen för sin del ville besluta viss af motionären föreslagen ändrad lydelse af paragraf 18 i lagen om val till Riksdagen.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att herr *Nydals* ifrågavarande motion nr 93 i Andra kammaren icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Herr *Kjellén*: Jag har icke anmält någon särskild mening vid detta betänkande, men jag har dock inom utskottet ställt mig en nyans mera sympatisk mot motionen, och jag tror, att några ord i denna riktning äro på sin plats äfven här i kammaren.

Motionären har fäst uppmärksamheten på de »talrika och belysande erfarenheter», som vunnits i ond riktning med den 1909 fastslagna tämligen snäfva valkretsindelningen vid Andra kammарvalen. Jag vill här mot utskottet anmärka, att en väsentlig del af utskottets motresonemang siktar bredvid målet, så till vida som utskottet citerar herr *Peterssons* i Påboda uttalande 1906 och Kungl. Maj:ts 1907 till förmån för indelning i smärre valkretsar; det är nämligen att observera, att i dessa uttalanden vändes fronten mot *majoritetsvalen*, det vill säga, man försvarar där proportionalismen i små valkretsar gentemot majoritetsval i enmansvalkretsar; man har bromsat tillbaka till dessa små valkretsar, därför att, som Kungl. Maj:t säger, »i rösträttsfrågans nuvarande läge mera icke kan vinnas». Ett sådan resonemang förlorar ju sin udd, då proportionalismen redan är genomförd, och då det icke längre är fråga om att välja mellan proportionalism i småkretsar och majoritetsval, utan mellan proportionalism i småkretsar och proportionalism i stora valkretsar, såsom motionären föreslår.

Gentemot de senare, det vill säga i det här verkliga föreliggande alternativet, har utskottet anfört samma sakskäl, som riktades redan mot Kungl. Maj:ts proposition 1904, där man föreslagit länen till valkretsar, nämligen att de stora valkretsarna skulle i väsentlig mån försvåra den personliga beröringen mellan valmännen och sålunda lägga ett alltför stort inflytande i valledningens händer. Redan med nuvarande indelning, anmärker utskottet på sidan 5, hafva svårigheterna icke varit ringa för åstadkommande af »behörig samverkan mellan valmännen» vid uppsättande af kandidater. Denna synpunkt tillerkännes nu af ut-

skottet afgörande vitsord, och jag har icke velat dissentiera; jag medger, att argumentet äger en viss tyngd. Men det förefaller mig vara af betydande intresse att se till, hvad som talar äfven för den andra sidan, till förmån för de större valkretsarna.

*Ang. ändring
i lagen om
val till
Riksdagen
(Forts.)*

Här har utskottet citerat proportionalvalkommitténs uttalande därom, att »ju större valkretsarna äro, desto bättre är det från proportionalitetens synpunkt». Då detta af kommittén sades, var det bara en tankespekulation; nu hafva vi erfarenhet, ty det första allmänna valet till Andra kammaren har nu ägt rum. Hvad lär oss då denna erfarenhet?

Vid valet 1911 mobiliserade högern ungefär 189,000, de liberala 243,000 och socialisterna 172,000 valmän. Ur valurnorna framgingo respektive 65, 101 och 64 riksdagsmän. Bakom hvarje högerrepresentant i medkammaren står alltså nu i medeltal 2,900 valmän, men bakom hvarje socialist knappt 2,700 och bakom hvarje liberal 2,400 valmän. Detta, mina herrar, är en betydlig skillnad. Den rätta proportionen hade varit resp. 72, 92 à 93 och 66 à 65, det vill säga socialisterna fingo ungefär det rätta antalet representanter, men högern 7 för litet och liberalerna kanske 9 för mycket. Skulle högern fått tillgodoräkna sig liberalismens proportionstal, så skulle dess antal i Andra kammaren nu hafva varit 79 i stället för 65, och det, mina herrar, hade räckt till gemensam voteringsmajoritet under dåvarande förhållanden före Första kammarens upplösning. Man kan tänka sig, att en hel del af vår senaste historia hade då blifvit annorlunda, endast på grund af annan valkretsindelning. Det visar sig, att det så kallade politiska jordskredet icke bara berott på en förkastning i folkviljan utan äfven till någon del på en olämplig valkretsindelning, som denna gång ländt vänstern till fördel — en annan gång kan lotteriet naturligtvis ge högern vinsten.

Denna orätt för det hela blir gifvetvis ännu mera skärpt, om vi betrakta valkrets för valkrets; såsom exempel vill jag blott taga Stockholms första valkrets, där högerns relationstal var 3,175, men vänsterns 1,844. Hela massor af röster visa sig nu ha varit onyttiga, värdelösa, bortkastade, i strid med proportionalismens mening. Efter en öfverslagsräkning i statistiska byråns preliminära meddelanden har jag funnit, att således 18—19,000 högerröster gått förlorade i de fjorton valkretsar, där högern blef utan representanter, däraf 2,200 i en enda. Äfven socialisterna hafva blifvit utanför i fjorton valkretsar, men de bortkastade rösterna äro 15—16,000 och i en enda valkrets högst 1,900. Liberalerna ha däremot stannat utanför blott i tre valkretsar, där deras samlade röstetal utgjorde 3,000.

Alternativet stora eller små valkretsar innesluter således verkliga politiska realiteter. Utskottet erkänner också, »att minoritetspartierna uti de olika valkretsarna i många fall ej fullt kunnat

Ang. ändring i lagen om val till Riksdagen.
(Forts.)

få tillfälle att utnyttja sina röstetal, och att till följd häraf rätt betydande röstöfverskott uppstått». Utskottet säger, att de anmärkningar, åt hvilka motionären här gifvit uttryck, »icke kunna fränkännas betydelse». Det ställer sig icke absolut emot reformtanken men förklarar, att »tillräcklig» anledning »nu» icke föreligger att tillstyrka någon förändring. Det är detta, som för mig möjliggjort att gå med på utskottets motivering och kläm, och som gör att jag nu icke har något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan; så mycket mera som det ännu är alldeles outredt, på hvilken grad af valkretsarnas utsträckning den anmärkta felkällan kan anses reducerad till rimliga propositioner. Men jag har ansett, att motionären inlagt förtjänst genom att hålla frågan varm, och jag tror, att utvecklingen kommer att gå i den riktning, han angifver, därest proportionalismen skall bli långlifvad här i landet.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets den 27 nästlidne mars och den 2 innevarande april bordlagda utlåtande nr 9, i anledning af väckt motion om ändring af § 2 i förordningen om landsting, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Bergström* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

- 1:o) angående förvärfvande åt kronan af vissa jordområden för anläggande af en skjutbana för Älfsborgs regemente m. m.;
 - 2:o) angående bestämmelser för användningen af kronans område å viss del af Vaxön;
 - 3:o) angående upplåtande åt staden Jönköping af vattenrätt i Roksjön.
-

På hemställan af herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan till aftonsammanträdet.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts vid sammanträdet början aflämnade nådiga proposition till Riks-

dagen angående beredande af medel till aflönande af öfvertaliga befattningshafvare vid navigationsskolorna efter ingången af år 1913.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till aflönande af en extra mariningenjör m. m.;

2:o) angående täckande af öfverbetalning å den för Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs fästning afsedda delen af extra ordinarie anslagen till nybyggnader för kustartilleriets förläggning m. m.;

3:o) angående användande af besparingar å vissa extra ordinarie anslag till anskaffning af krigsfartygsmateriel för täckande af brister i andra dylika anslag; samt

4:o) angående inköp af mark och uppförande af nya byggnader för folkskoleseminariet i Uppsala.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet, och

nr 34, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående omföring i 1912 års räkenskaper af visst belopp från reservationsanslaget till flottans öfningar till reservationsanslaget till flottans nybyggnad och underhåll;

bankoutskottets utlåtande nr 16, angående inrättande af ytterligare en kammarskrifvaretjänst i riksgäldskontoret; äfvensom

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående afskaffande af ordnar och medaljer, samt

nr 10, rörande väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att bereda indelt manskap bättre möjlighet att efter afsked ur krigstjänsten såsom egna hem förvärfva innehafda soldattorp.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag

delS till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

nr 58, angående förkortande af stadgade tider för inlämnande af ansökning och öfverklagande af förslag till vissa tjänster;

nr 59, angående rätt för pensionerad ordinarie järnvägs-personal till fribiljetter för visst antal resor å statens järnvägar; samt

nr 60, rörande statsunderstöd till bestridande af kostnaderna för patienters resor till och från de s. k. kustsanatorierna;

dels ock till delar af riksdagsbeslutet:

nr 1, ingressen;

nr 2, slutmeningen;

nr 3, angående beslutade ändringar i rikets grundlagar;

nr 4, angående val af Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare;

nr 5, angående verkställd omröstning öfver högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter;

nr 6, angående val af tryckfrihetskommitté;

nr 7, angående ändring i 2 kap. 3 § kyrkolagen;

nr 8, angående ändring af bestämmelserna om danaarf;

nr 9, angående upphäfvande af tullen å med rent eller tennhaltigt bly öfverdragna plåtar af järn af mindre tjocklek än 0,25 millimeter;

nr 10, angående ändrad lydelse af 16 kap. 10 § rättegångsbalken;

nr 11, rörande ändringar i lagen angående villkorlig straffdom;

nr 12, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken;

nr 13, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 14, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret i fråga om deras åtgärder för uppförande å Helgeandsholmen af riksdags- och riksbankshus;

nr 15, angående ändring i 1 § af kungl. förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämming;

nr 16, angående afsöndring af lägenheter från prästerskapets löneboställen under löpande arrendetid;

nr 17, angående upphörande af den i värnpliktslagen föreskrifna mönstring med de värnpliktige;

nr 18, angående ändring i grunderna för inskrifningsnämndernas organisation;

nr 19, angående ändring i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning;

nr 20, angående förslag till ändrad lydelse af §§ 4 och 5 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 samt § 17 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

nr 21, angående åtgärder i syfte att bestämmelserna om stämpelbeläggning af aktiebref icke må kunna kringgås;

nr 22, rörande införande af stadgande om efterbeskattning i förordningen angående beviljning af fast egendom samt af inkomst; och

nr 23, angående ändring i vissa delar af värnpliktslagen den 14 juni 1901.

Kammaren åtskildes kl. 4,46 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 13 april, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga proposition till Riksdagen angående förvärfvande åt kronan af vissa jordområden för anläggande af en skjutbana för Älfsborgs regemente m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts under dagen aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående bestämmelser för användningen af kronans område å viss del af Vaxön; och

2:o) angående upplåtande åt staden Jönköping af vattenrätt i Rocksjön.

Om skadestånd för vissa genom skogsbrand i Värmland lidna förluster.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 27 sistlidne mars och den 2 innevarande april bordlagda utlåtande nr 25, i anledning af väckta motioner om utbetalning af skadestånd för förluster genom en i juli 1904 utbruten skogsbrand å Apertins och Ilbergsbyns hemmans marker.

I särskilda likalydande motioner, nämligen nr 31 i Första kammaren, väckt af herr *K. Larsson* med instämmande af herr *A. Lindh m. fl.*, och nr 88 i Andra kammaren, väckt af herr *G. M. Sandin*, hade hemställts, att Riksdagen måtte besluta att af medel, som Riksdagen bestämde, utbetala ett belopp af kronor 19,409:80 till de personer och enligt den fördelning, som i motionen angäfvos, såsom skadestånd för genom en den 14 juli 1904 timad skogsbrand å Apertins och Ilbergsbyns hemmans marker lidna förluster.

Utskottet hade i detta utlåtande på anförda skäl hemställt, att herr Larssons m. fl. och herr Sandins förenämnda motioner icke måtte af Riksdagen bifallas.

Reservation hade afgifvits af grefve *F. Wachtmeister*, friherre *C. H. Falkenberg* samt herrar *A. Ekman* och *E. A. Nilson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte medgifva, att ett anslag af högst 7,917 kronor finge utgå att användas till framkallande af kultur å ofvannämnda, af skogsbrand den 14 juli 1904 härjade mark och utbetalas i den mån genom intyg af vederbörande skogstjänsteman visades, att marken blifvit kultiverad.

Friherre Falkenberg: Ibland de stora frågor, som för närvarande sysselsätta Riksdagen, torde detta lilla betänkande ha fallit i glömska, hvarför jag skall be att med några ord få återföra det i herrarnas minne.

Den 14 juli 1904 utbröt en skogsbrand utefter järnvägen i närheten af Kils järnvägsstation i Värmland. Omkring 1½ timme innan detta skedde, passerade ett tåg utefter järnvägslinjen, och elden synes ha fattat i ett sleepersupplag, som låg vid sidan af banvallen, samt därifrån spridt sig till skogen. Elden härjade där på ett område af cirka 250 tunnland. Markägarna begärde ersättning af statens järnvägar, men järnvägsstyrelsen svarade, att som något bevis för att elden uppkommit från lokomotiv ej förelåg, kunde ingen ersättning tilldelas dem. Med hänsyn till de stora förluster de lidit gaf detta markägarna anledning att instämma staten till domstol. Så skedde äfven, och bedröfligt nog hafva markägarna förlorat i alla instanser. Men om herrarna se på sid. 2 i betänkandet står där, att »gemensamt för dessa samtliga utslag är uti motiveringen anfördt, att stor sannolikhet finns för att elden

uppkommit från lokomotivet, som passerat sleepersupplaget — men att det ej är bevisadt. På den grund har någon skadeersättning ej beviljats.» Detta har nu gifvit en ledamot af kammaren, herr K. Larsson, anledning att väcka motion om att Riksdagen måtte besluta utbetalande af ett belopp af cirka 19,000 kronor till de genom skogsbranden lidande markägarna. Jag vill nu icke ingå vidare på den rättsliga sidan af saken, men man får icke förundra sig öfver, att befolkningen i orten är upprörd öfver att staten icke velat betala ut ersättning, då frågan är så pass tvistig som den synes vara, och — i högsta domstolen hafva *tre justitieråd* stått mot fyra ledamöter. Reservanterna vilja emellertid icke tillstyrka Riksdagen att antaga motionen lika litet som att gå in på utskottets hemställan, hvad motionen beträffar, därför att det enligt reservanternas mening skulle innebära ett upphäfvande af ett högsta domstolens beslut, något som skulle kunna leda till vidtgående konsekvenser; utan reservanterna förmena, att det oafsedt anledningen till eldens uppkomst synes vara ett statsintresse, att den af elden härjade skogsmarken försattes i kultur. Sålunda ha vi ansett oss böra tillstyrka, att skogsägarna genom Riksdagens bemedling blifva satta i tillfalle att föranstalta om denna kultur. Denna torde i annat fall icke komma till stånd i följd af markägarnas ekonomiska omständigheter. Ortens jägmästare har, som herrarna finna, på sid. 5 i betänkandet, gjort en beräkning öfver hvad kostnaderna för denna kultur, skulle belöpa sig till och dessa skulle gå till kronor 7,916: 83. Om nu denna form af hjälp från statens sida användes, torde icke några allvarliga konsekvenser däraf kunna uppstå, alldenstund ersättningen skulle utgå allenast i den mån intyg inkomma som visa, att kultur ägt rum. För min del har jag den uppfattningen, att om denna reservation varit skriven i statsutskottet, då frågan där behandlades, är det all anledning antaga, att utskottet stannat vid det förslaget och icke vid det utlåtande, som här föreligger.

Jag anhåller, på grund af hvad jag nu anfört och med hänsyn till de ömmande omständigheter som föreligga, om bifall till reservationen.

Herr Jonsson, Olof: Det är riktigt hvad den siste talaren yttrade, att denna reservation eller något yrkande i samma riktning icke förelåg inom utskottsafdelningen, då behandlingen af denna motion förekom, men därför är jag icke alldeles färdig med att godkänna hans sista argument, att i så fall skulle också utskottet tillstyrkt en framställning i saken. Det synes nämligen, som om vid domstolarnas pröfning af denna sak icke den behårda bevisningsskyldigheten lagts till grund för domstolarnas utslag, utan såvidt man kan finna af förhandlingarna i ärendet, har bevispröfningen varit fullständigt objektiv och fri och

Om skadestånd för vissa genom skogsbrand i Värmland lidna förluster.
(Forts.)

Om skadestånd för vissa genom skogsbrand i Värmland lidna förluster.
(Forts.)

att på denna grund icke någon af de tre instanserna ansett sig kunna tillstyrka bifall till framställningen om skadestånd. Nu ha emellertid reservanterna ställt sig på en helt annan linje än motionärerna och vilja icke grunda sin argumentering på att det skall vara en skadeersättning för skogsbranden i fråga utan endast understöd för att till kultur återställa den mark, som blifvit afbränd, och det är naturligtvis en annan sak än hvad motionärerna här ifrågasatt. Men frågan kan i alla fall vara den, om staten skall i ett fall sådant som detta på grund af enskild framställning lämna hjälp, eller om icke snarare vederbörande skogsvårdsstyrelse, hvars uppgift och skyldighet det är att med de medel, som den disponerar öfver, i första hand träda emellan när en olycka af detta slag inträffar, här borde framträda och hjälpa för att återställa marken i kultur eller häfd. Det är detta, som gjort mig tämligen tveksam om, huruvida det kan vara lämpligt att här utan vidare biträda reservationen i fråga, och jag undrar, om icke reservanterna och förslagsställarna borde kunna nöja sig med, att vederbörande ginge in till Kungl. Maj:t med en framställning i saken, i hvilket fall Kungl. Maj:t nog icke skulle underlåta att till en kommande riksdag framlägga det förslag, hvartill anledning kunde finnas, därest det ansåges skäligt, att staten i denna form skulle träda emellan. Det är därför, som jag icke är sinnad att gå in på reservanternas förslag utan håller fast vid afdelningens förslag och får för den skull yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson, Knut: Andra representanter från Värmland hafva jämte mig skrivit denna motion och begärt, att Riksdagen ville behjarta det tillstånd, som uppkommit genom den här branden vid Apertin, antagligen förorsakad af något lokomotiv vid järnvägsdriften. Det är ju så att hela frågan är vid domstolarna utagerad. Häradsrätten, hofrätten och Kungl. Maj:t hafva gifvit sina utlåtanden, men motiveringen vid alla domarna är den, att det ansetts vara nära full bevisning, ehuru ingen sett precis då gnistorna foro öfver från lokomotivet till sleepershögen, som låg invid järnvägen. I hofrätten har en af ledamöterna dömt ut ersättning och i högsta domstolen hafva tre justitieråd mot fyra kommit till samma slut. Jag har vågat vända mig med denna motion till Riksdagen under anhållan, att den ville behjarta denna sak och att den, då bevisningen varit så nära bindande som man rimligtvis kan fordra vid en dylik eldsolycka, som är förorsakad af järnvägen, måtte lämna någon ersättning till dessa sex jordägare, hvilka på så kännbart sätt blifvit berörda af denna brand. Jag kan försäkra, att rundt om i orten är det en allmänt utbredd tanke, att det är ytterligt upprörande, att järnvägen icke kan förmås att utbetala någon ersättning till dessa jordägare, som här tillskyndats så stor förlust. Jag tror icke

man kan säga att om Riksdagen beviljar detta ersättningsbelopp till de brandskadade, den har föregripit någon dom, ty det är ytterst sällan som i en sådan fråga som denna så kraftig bevisning kan åstadkommas som i detta fall presterats. Ingen har kunnat se, att i närheten af sleepershögen invid järnvägsspåret någon människa uppehållit sig omedelbart före eldsolyckan; elden upptäcktes i sleepershögen, som låg alldeles invid spåret, och samma dag hade lokomotivet tändt tre gånger på sträckan mellan Kil och närmaste station, Skåre, fastän de eldarna blefvo släckta. Det är därför jag vågar tro, liksom öfriga representanter från Värmland i denna kammare och äfven inom Andra kammaren, att Riksdagen skall behjerta förhållandet i fråga. Nu vill jag icke strida mot utskottets utlåtande utan jag får förklara, att jag skulle känna mig mycket tacksam, om Riksdagen ville bifalla reservationen, ty då åtminstone beviljas så stor ersättning åt dessa af elden skadade marker, att de blifva försatta i skogbärande skick. Hvar och en som passerar Kils järnvägsstation finner ett område af omkring 500 tunnland invid järnvägslinjen ligga alldeles slätt, och jag tycker det skulle ligga i Riksdagens intresse att åtminstone söka återställa denna mark till kultur. Jag hemställer därför till kammaren, att kammaren måtte behjerta det verkligen beklagansvärda tillstånd, som dessa sex jordägare iråkat genom att få sina marker afbrända. Jag vågar därför vända mig till kammaren med en vördsam anhållan, att åtminstone reservationen måtte bifallas, så att dessa jordägare må erhålla det af länsjägmästaren i Värmland uträknade belopp för beredande af skogarnas återväxt.

Om skadestånd för vissa genom skogsbrand i Värmland lidna förluster.
(Forts.)

Herr Berger: Det är af vikt att i förevarande ärende riktigt värdesätta högsta domstolens ifrågavarande dom. I vanliga fall säga ju domstolarna alldeles bestämdt ifrån huru sakerna förhålla sig, men i vissa fall nödgas de tyvärr säga, att sanningen har icke kunnat utletas i denna sak och därför måste käromålet ogillas. Så är förhållandet här. Såsom af utskottets utlåtande synes framgå, har högsta domstolen visserligen uttalat, att det torde vara mycket sannolikt eller nästan säkert, att elden uppkommit genom gnistor från ett statens lokomotiv, men då detta ej kunnat med säkerhet konstateras, har högsta domstolen måst stanna vid att underkänna anspråket på skadestånd. Följer nu häraf, att staten ej *bör* betala skadestånd? Nej, den frågan står fortfarande öppen. Högsta domstolen har endast resolverat: staten kan icke *åläggas*, staten kan icke *tvingas* att betala, men det veta vi ju alla, att man många gånger känner sig pliktig att betala, ehuru man icke kan åläggas betalningsskyldighet. Och då enligt högsta domstolens utsago det är så godt som visst, att staten vid sin järnvägstrafik vållat den ifrågavarande skadan, tvekar jag ej att för min del anse, att

Om skade-
stånd för
vissa genom
skogsbrand
i Värmland
läna för-
luster.
(Forts.)

staten skulle handla rätt i detta ords högsta mening, om staten godtgjorde skadan.

Jag skulle således helst velat yrka bifall till motionen. Jag vill erinra därom, att redan motionen innebär en betydlig prutning, ty vid bifall till denna skulle skogsägarna i allt fall gå förlustiga åtta års ränta på omkring 19,000 kronor. Branden timade nämligen redan år 1904. Då emellertid ej någon ledamot af utskottet velat tillstyrka bifall till motionen, torde ett yrkande därom vara lönlöst, hvarför jag anhåller om bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Ekelund: I likhet med den föregående ärade talaren skulle äfven jag mycket gärna vilja tillstyrka bifall till den föreliggande motionen, men då, såsom han nämnde, ingen från utskottet framställt något dylikt yrkande, torde det vara lönlöst för mig att göra det. Det är i alla fall en så viktig fråga som saken gäller, att jag skall be att få häri angifva min ståndpunkt.

Utskottet erkänner sannolikheten af att det varit gnistor från ett förbipasserande lokomotiv, som vållat den ifrågavarande skogselden, och utskottet erkänner också därför det berättigade uti motionärernas framställning. Men det oaktadt anser utskottet sig icke hafva kunnat tillstyrka motionen och det egentligen af tre skäl: dels därför att domstolarna icke ansett sig kunna ådöma staten ersättningsskyldighet, dels därför att inga »nya omständigheter blifvit i saken förebragta» — det skulle vara efter sedan domstolarna fällt sina utslag — samt slutligen därför att utskottet fruktat, att ett bifall till motionen »skulle kunna leda till vidtgående konsekvenser», såsom utskottet uttrycker sig.

Här har redan förut påpekats betydelsen af de afkunnade domarna. Att några nya omständigheter icke blifvit förebragta ligger, såvidt jag kan förstå, i sakens natur; man ser ju af motionärernas framställning resultatet såväl af polisundersökningen som af den utredning, hvilken ägt rum vid domstolarna, och någon vidare utredning angående nya omständigheter utöfver dessa kan jag för min del knappast tänka mig kunna åstadkommas. Och så komma vi till de vidtgående konsekvenserna om motionen bifölles, och hvilka männe de skulle vara? Jo, att staten möjligen skulle få tid efter annan ersättningsanspråk framställda af enskilda för skador, som staten antages genom sin verksamhet eller genom utöfvandet af sin järnvägsdrift ha vållat. Jag kan icke förstå, att det skulle vara en så förfärligt farlig konsekvens, så mycket mindre som jag föreställer mig, att detta icke skulle kunna anföras såsom något prejudikat, då ju Riksdagen i hvarje fall har, om man tänker sig ett återupprepande af en sådan som den ifrågavarande motionen, fortfarande sin pröfnings- och beslutanderätt. Det synes mig, att de »vidtgående

konsekvenserna» här skulle kunna vara mera ödesdigra på ett annat sätt, nämligen för de enskilda markägarna, därest man skulle få tolka ett afslag på motionen såsom ett tecken till att en skogsägare, som lidit skada genom statens järnvägsdrift, icke på något sätt skulle kunna få ersättning därför af staten. Då kunde konsekvenserna blifva vidtgående, ty de kunde under vissa förhållanden komma att verka rent af ruinerande, och det kan väl icke anses riktigt eller rättvist.

Om skadestånd för vissa genom skogsbrand i Värmland lidna förluster.
(Forts.)

Såsom jag förut nämnt, skulle jag för min del helst velat yrka bifall till motionen, men då jag ej har någon förhoppning om att kammaren skulle bifalla ett sådant yrkande, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till reservationen.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservation; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 27 nästlidne mars och den 2 innevarande april bordlagda utlåtande nr 26, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgad befogenhet för vattenfallsstyrelsen att ändra af styrelsen avslutade kontrakt, m. m.

Om utvidgad befogenhet för vattenfallsstyrelsen att ändra kontrakt.

I en den 23 februari 1912 till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, nr 51, hade Kungl. Maj:ts, under åberopande af bifogadt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen medgifva, att vattenfallsstyrelsen måtte äga eftergifva fordran, härledande sig från den styrelsen anförtrodda affärsrörelse, samt restituera belopp, som till gäldande af sådan fordran inbetalts till styrelsen eller densamma underlydande verk eller förvaltning, i de fall, då åtgärd, som nu nämnts, måtte anses främja nämnda rörelse eller eljest vara skälig.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på angifna grunder hemställt, att Riksdagen måtte, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning, medgifva, att vattenfallsstyrelsen skulle äga eftergifva fordran, härledande sig från den styrelsen anförtrodda affärsrörelse, samt restituera belopp, som till gäldande af sådan fordran inbetalts till styrelsen eller densamma underlydande verk eller förvaltning, i de fall, då åtgärd, som nu nämnts, måtte anses främja nämnda rörelse eller eljes vara skälig; dock att styrelsen skulle vara skyldig att för hvarje särskildt fall, efter

Om utvidgad af styrelsen i sådant afseende fattadt beslut, hos Kungl. Maj:t befogenhet för vattenfallsstyrelsen att ändra kontrakt.

(Forts.)

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! I förevarande betänkande har statsutskottet gjort ett tillägg till Kungl. Maj:ts förslag af innehåll, att vattenfallsstyrelsen skulle »vara skyldig att för hvarje särskildt fall, efter af styrelsen i sådant afseende fattadt beslut, hos Kungl. Maj:t göra anmälan» om de lindringar och ändringar, som skedde i upprättade kontrakt.

I själfva saken har jag ingenting att erinra, utan finner tvärtom utskottets tillägg vara välbetänt. Jag vill dock säga, att det nog kan inträffa, att det blir så många kontrakt, som behöfva ändras, och så små ändringar i dessa kontrakt, i den mån som vattenfallsstyrelsens verksamhet utvecklar sig, att det vore olägligt, därest man måste fatta utskottets åsikt så, att för hvarje särskildt sådant fall anmälan skulle ske hos Kungl. Maj:t. Det vore, synes det mig, mera praktiskt, att vattenfallsstyrelsen finge komma in med en anmälan om flera lindringar och ändringar på en gång, t. ex. kvartals- eller månadsvis. Jag föreställer mig, att någon ändring i utskottets kläm ej därför kan behöfvas, utan att med detta uttalande Riksdagen kan bifalla utskottets förslag och vattenfallsstyrelsen ändock äga att, därest det befinnes lägligt för styrelsen, samla dylika medgifvanden periodvis och på en gång inkomma med dem till Kungl. Maj:t. Det är ej någon profning från Kungl. Maj:ts sida, som det här är fråga om; blott en anmälan för att sätta Kungl. Maj:t i lättare tillfälle följa de ändringar, som vidtagas.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

Om bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att utlämna byggnadslån från Trollhätte fastighetsförvaltnings rörelsekapital.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 27 sistlidne mars och den 2 innevarande april bordlagda utlåtande nr 27, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att från Trollhätte fastighetsförvaltnings rörelsekapital utlämna byggnadslån för uppförande af egnahemsbyggnader å statens egendomar vid Trollhättan.

I en den 1 mars 1912 till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, nr 59, hade Kungl. Maj:t under åberopande af bifogadt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, att från Trollhätte fastighetsförvaltnings rörelsekapital måtte, enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t utfärdade, af vattenfallsstyrelsen utlämnas byggnadslån åt personer,

till hvilka med äganderätt eller tomträtt upplätas tomter inom sådant för egna hem afsedt område å de till Trollhätte fastighetsförvaltning hörande fastigheter, för hvilket plan blifvit af Kungl. Maj:t fastställd.

Om bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att utlämna byggnadslån från

Utskottet hade i detta utlåtande på åberopade grunder hemställt,

Trollhätte fastighetsförvaltnings rörelsekapital.

att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande proposition, måtte medgifva, att från Trollhätte fastighetsförvaltnings rörelsekapital finge, enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t utfärdade, af vattenfallsstyrelsen utlämnas byggnadslån åt i statens tjänst anställda personer, till hvilka med äganderätt eller tomträtt upplätas tomter inom sådant för egna hem afsedt område å de till Trollhätte fastighetsförvaltning hörande fastigheter, för hvilket plan blifvit af Kungl. Maj:t fastställd.

(Forts.)

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! Utskottet har i detta betänkande uttalat, att endast i statens tjänst anställda personer borde komma i åtnjutande af de förmåner, som de nu ifrågasatta byggnadslånen skulle komma att innebära, men utskottets kläm har erhållit en affattning, hvaraf det kan framgå, att utskottet menat, att hela det rörelsekapital, som Riksdagen ställt till vattenfallsstyrelsens förfogande för att utlämnas som byggnadslån vid Trollhättan, skulle få utlämnas allenast åt i statens tjänst anställda personer. Det beror, tror jag, på något missförstånd hos den ledamot af utskottet, som talat med mig i denna fråga, om hvad jag då yttrade. Det var min mening att då framhålla, att jag ej hade något emot, att för de större områden, för hvilka lån skulle få lämnas till högst 75 % af byggnadens värde, till dess detta uppginge till 15,000 kronor, inskränkning gjordes till i statens tjänst anställda personer. Där emot skulle det vara olämpligt och olägligt, därest en sådan begränsning skulle anses böra drabba den egnahemslånerörelse, som Riksdagen förut medgifvit. Det är nämligen så, att de lån, som förut medgifvits intill ett värde af högst 4,000 kronor för hvarje tomt, i hufvudsaklig utsträckning utlämnas till arbetare, som icke äro i statens tjänst. Det vida öfvervägande flertalet arbetare, som staten har vid Trollhättan, hafva bostäder eller bostadsersättning från statens sida. Det har varit för att uppmuntra industrien där och underlätta möjligheterna för dess arbetare att vinna egna hem, som Riksdagen hittills åt kroppsarbetare och med dem likställda anvisat medel i form af byggnadslån till byggande å de tomter, som äro upplätta med tomträtt. Jag föreställer mig, att såsom saken nu ligger och för att göra minsta möjliga ändring i utskottets förslag, det för närvarande kunde vara tillräckligt, att kammaren ville vara vänlig

Om bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att utlämna byggnadslån från

och tillåta, att i klämmen ordet: *företrädesvis* inskjutes mellan orden: »byggnadslån» och »åt i statens tjänst anställda personer».

Trollhätte fastighetsförvaltningsrörelsekapital.
(Forts.)

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Efter den förklaring, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet nyss lämnat, har jag ingenting emot att för min del gå in på den förändring som han föreslagit af utskottets kläm; och ber jag därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets framställning med det af herr statsrådet föreslagna tillägg.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talman yttrade, att därunder endast yrkats, af grefve *Wachtmeister, Fredrik*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att näst efter ordet »byggnadslån» insattes ordet »företrädesvis».

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på godkännande af berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 27 nästlidne mars och den 2 innevarande april bordlagda utlåtanden:

nr 28, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande af anslag till uppförande af vissa tillbyggnader vid sanatoriet vid Apelviken för skrofulösa barn, och

nr 29, i anledning af väckt motion om rätt för riksförsäkringsanstalten att utbetala preskriberad lifränta till arbetaren Sven Andersson från Holje,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af bevillningsutskottets den 27 sistlidne mars och den 2 innevarande april bordlagda betänkande nr 21, i anledning af väckt motion om nedsättning af afgifterna för inrikes postanvisningar, biföll kammaren hvad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 27 sistlidne mars och den 2 innevarande april bordlagda utlåtande nr 32, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar af sjölagen samt till lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 12 juni 1891, innefattande vissa bestämmelser om sjöfynd.

*Lagförslag
om ändring i
vissa delar af
sjölagen m. m.*

Genom en den 26 januari 1912 dagtecknad proposition, nr 26, hvilken af båda kamrarna hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga förslag till lag om ändring i vissa delar af sjölagen och lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 12 juni 1891, innefattande vissa bestämmelser om sjöfynd, båda förslagen så lydande, som bilagor vid propositionen utvisade.

Utskottet hade i detta utlåtande på åberopade grunder hemställt, att ifrågavarande proposition måtte af Riksdagen bifallas.

Herr Ericson, Hans: Herr talman! Det är nog så, att vid internationella öfverenskommelser af nu ifrågavarande slag det icke låter sig göra, att alla parter blifva fullt tillfredsställda. Så har nog varit fallet äfven beträffande dessa lagändringsförslag, ty inom sjöfartskretsar icke allenast här i landet utan äfven i Norge har det yttrats vissa betänkligheter mot en och annan af dessa lagändringar. Dess bättre ligger helt visst frågan så, att den punkt, hvarom de största betänkligheterna yttrats, är af det slag, att den kan ändras, utan att vederbörande konvention trädes för nära.

Jag syftar nu på sista stycket i 222 §, hvori stadgas: »Aftal, hvarigenom någon fritager sig från ansvar för skada å person i följd af sammanstötning, vare utan verkan». Denna bestämmelse har kommit in i förslaget på grund af sista stycket i art. 4 i konventionen angående sammanstötning, som bestämmer, att det tillkommer lagstiftningen i de särskilda staterna att, såvidt angår regresstalan, bestämma innebörden och verkan af de på aftal eller lag grundade regler, som begränsa fartygsägares ansvar gentemot ombordvarande personer. Delegerade afgäfv sitt förslag till lag den 6 november 1911. Lagrådets betänkande är dateradt den 15 december samma år. Ingendera af dessa korporationer hade sig bekant, att följande dag, det vill säga den 16 december 1911, England fastslog de lagbestämmelser, som föranledts af den nu föreliggande konventionen. Dessa lagbestämmelser medge frihet från ersättning för skada å person i följd af sammanstötning, sålunda tvärt emot bestämmelsen i det svenska lagförslaget.

Jag anhåller att få genom ett litet exempel söka klargöra hvad följderna torde kunna blifva, om vi godkänna detta lagförslag

Lagförslag om ändring i vissa delar af sjölagen m. m. oförändradt och England har sin lag kvar. Om t. ex. en engelsk och en svensk ångare sammanstöta på Nordsjön och en passagerare, för enkelhetens skull, skadas å hvardera fartyget och de båda fartygen på grund af skadan måste gå in i engelsk hamn, kommer engelsk domstol att afdöma målet. Antag då, att domstolen bestämmer, att hvardera af de skadade skall tillerkännas en ersättning af 10,000 kronor! Det engelska rederiet har vid biljettförsäljningen tillförsäkrat sig frihet från ansvar för skada å sina passagerare. Hvad blir då följden? Jo antagligen den, att den skadade passageraren på det engelska fartyget skall hafva ersättning med 10,000 kronor, men att det engelska fartyget ej behöfver deltaga i gäldandet af denna ersättning, utan det svenska fartyget får betala alltihop. Beträffande passageraren å det svenska fartyget får detta, som på grund af ifrågavarande bestämmelse i den svenska sjölagen ej haft möjlighet att fritaga sig från ansvar, betala hälften och det engelska fartyget hälften af den till honom utgående ersättningen. Det svenska fartyget får alltså betala sammanlagdt 15,000 kronor och det engelska fartyget allenast 5,000 kronor, vid lika ansvar för skadan. Detta om målet afdömes vid engelsk domstol. Har sammanstötningen skett på så belägen punkt, att fartygen i stället gått in till svensk hamn, tager svensk domstol nog ej hänsyn till hvad den engelska sjölagen bestämmer, utan de båda fartygen få antagligen betala hälften hvar af båda skadeståndsbeloppen.

Det kan ju ej vara lämpligt för oss att hafva sådana bestämmelser, som världens största sjöfarande nation icke ansett vara ändamålsenliga, och jag skulle vilja hemställa, att kammaren måtte ur förslaget utesluta sista stycket af 222 §. Det lär ej möta någon svårighet från lagteknisk synpunkt att så göra — därom har jag gjort mig underrättad — och det har äfven sagts mig, att samma yrkande kommer att göras i Andra kammaren vid frågans behandling där.

Jag anhåller alltså, herr talman, att få yrka bifall till lagutskottets hemställan med den ändring, att sista stycket i 222 § strykes.

Herr Håkanson: Herr talman, mina herrar! Vid ärendets behandling i lagutskottet hade vi oss icke bekant, att i England antagits den lag, som den föregående talaren omnämnde. För min del hade jag så mycket mindre någon betänklighet mot att tillstyrka det nu ifrågavarande momentet i 222 §, som jag ansåg, att det var med vanlig svensk rättsuppfattning mest öfverensstämmande, att man icke kunde genom ett på förhand träffadt aftal fritaga sig från ansvar för skada, till hvilken man vore vållande och i anledning af hvilken skadestånd kunde utdömas enligt vanliga straffrättsliga grunder, det vill säga enligt 6 kap. strafflagen. Men jag har heller icke någon vidare

betänklighet mot, att momentet utgår ur den nu ifrågavarande lagen. Skadestandsfrågan får då bedömas enligt vanlig svensk rättsuppfattning. I förekommande fall får domstolen pröfva, huruvida rederiet eller befälhafvaren kunnat genom ett föregående aftal fritaga sig och huruvida ett dylikt aftal skall anses giltigt eller icke. Jag har talat med åtskilliga ledamöter i lagutskottet, hvilka härutinnan varit af samma uppfattning som jag.

Jag har intet yrkande att framställa, utan har endast velat säga, att jag icke har något att erinra mot bifall till det af den föregående talaren framställda yrkandet.

*Lagförslag
om ändring i
vissa delar af
sjölagen m. m.*
(Forts.)

Herr Alexanderson: Jag tillhör icke de utskottsmedlemmars antal, som hafva blifvit öfvertygade af den bevisföring, som herrarna nyss hört från herr Ericsons sida och hvartill nu herr Håkanson har anslutit sig. Jag kan vitsorda, att, såvidt äfven jag kan finna, lagförslaget visserligen kan antagas i det skick, att man helt enkelt tager bort andra momentet i 222 §, utan att därigenom uppstå några komplikationer, några fel eller brister i lagen i öfrigt. Men jag måste också instämma i den uppfattning, som herr Håkanson uttalade, att den bestämmelse, som är gifven i detta andra stycke af 222 §, står i god öfverensstämmelse med rådande svensk rättsuppfattning. Herr Håkanson ville begränsa detta till det fall, att någon varit vållande till skadan, men såvidt jag kunnat finna, hafva vi i flera olika författningar lagrum, som gifva ett ganska starkt stöd åt en motsvarande uppfattning, äfven där skadestånd utgår utan att vållande ligger den skadeståndsskyldige till last. Jag erinrar i sådant afseende om 1886 års lag angående ansvarighet för skada i följd af järnvägs drift och 1902 års lag innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar. För dessa båda författningar är gemensamt, att, sedan de behandlat skadeståndsskyldigheten för skada, som uppstår vare sig å person eller egendom, ett senare stadgande i samma författningar angifver, hvilka följderna äro af, att någon på förhand aftalsvis fritager sig från skadeståndsskyldighet, i hvad angår skada på *egendom*. Dessa författningar — och det har också varit den teoretikers mening, som här i landet särskildt behandlat skadeståndsrätten — synas alltid utgå från en rättsuppfattning af just det innehåll, att man ej skulle kunna på förhand aftalsvis fritaga sig skyldighet att ersätta skada å person.

Hvad nu särskildt beträffar de sjörättsliga bestämmelserna ställer det sig så, att de aftalande kontrahenterna, rederiet och passageraren, stå i det förhållandet till hvarandra, att den ene — redaren — är tämligen i tillfälle att dekretera villkoren i hvad angår dylika biklausuler. Genom att alltid inrycka ett förbehåll om, att icke något ansvar för skada skall drabba rederiet, skulle således den egentligen gällande bestämmelsen sättas

Lagförslag
om ändring i
vissa delar af
sjölagen m. m.
(Forts.)

ur kraft, men jag hemställer, huruvida detta är ett egentligen värdigt sätt att lagstifta, att i lagen först uttala en viss princip såsom den i själfva verket riktiga och sedan lämna den ene kontrahenten, som har saken alldeles i sin hand, tillfälle att sätta detta lagstadgande alldeles ur spelet. Det är ju dock icke så, att all sjöfart är en utrikes sjöfart, och att alla sammanstötningar, som äga rum, äga rum mellan svenska och engelska fartyg, utan här skulle i själfva verket genom den regel, som är uttryckt i 222 §, gifvas en bestämmelse af helt annan räckvidd. Det är ju icke heller så, att en viss passagerare, som befinner sig på ett fartyg, tillhörande den ena af dessa bägge nationer, nämligen den engelska, skulle vinna en bättre ställning, genom att vi ändrade den här bestämmelsen, utan man tänker sig, att förhållandena skola repareras därigenom, att i ett annat fall en annan passagerare, en engelsk passagerare, på ett svenskt fartyg skall komma i en ställning, som i viss mån ekvivalerar den ofördelaktiga ställning, som den förstnämnde passageraren har råkat i. För denne är det således icke synnerligen mycket glädjande, utan det är en sorts vedergällning, som här utöfvas två nationer emellan, och dessa bägge nationer skulle, såvidt jag kan se, komma att ställa sig på ett lägre rättsligt plan, än hvad världens öfriga civiliserade sjöfarande nationer göra. Vid en fransk domstol eller vid en tysk domstol godtages icke i förhållande till den regresssökande ett aftal, som den regressskyldige träffat med sin passagerare, utan det är endast den engelska rätten — låt nu vara att den engelska nationen är världens största sjöfarande nation — som vägrar att ställa sig i jämnbredd med de rättsprinciper, som i öfrigt i världen äro gällande och som genom själfva konventionen tydligen äro tillerkända en högre giltighet. Jag kan således ej tillerkänna intresset af vedergällning, riktad mot en viss nation, någon afgörande betydelse, så mycket mindre som, såsom äfven herr Håkanson antydde, det är mer än problematiskt, om den ifrågasatta ändringen i sak betyder någonting annat, än att det blir rådande en viss rättsosäkerhet på en punkt, där allt talar för, att man bör hafva klar lag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan oförändrad.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu föredragna utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock af herr *Ericson, Hans*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att i förslaget till lag om ändring i vissa delar af sjölagen sista stycket af 222 § uteslötes.

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och

förklarades propositionen på bifall till det af herr Ericson, Hans, framställda yrkandet vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af Första kammarens andra tillfälliga utskotts den 27 sistlidne mars och den 2 innevarande april bordlagda utlåtande nr 7, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående beredande af möjlighet för municipalsamhällen att erhålla lån från vissa pensionsanstalter och kassor, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och som Andra kammarens i ämnet fattade beslut således icke blifvit oförändradt antaget, skulle, jämlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen, ärendet återlämnas till Andra kammaren för vidare behandling.

Vid ånyo skedd föredragning af Första kammarens andra tillfälliga utskotts den 27 nästlidne mars och den 2 innevarande april bordlagda utlåtande nr 8, i anledning af väckt motion angående afgiftsfria resor i vissa fall för värnpliktige, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 2 och 10 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 31, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter tvätterskan Emilia Andrietta Lindberg från Sala, och

nr 32, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter arbetaren Carl Johan Holmstedt från Solberget,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af bevillningsutskottets den 2 och 10 innevarande april bordlagda betänkande nr 22, i anledning af väckt motion om upphäfvande af tullen å klorkalk eller restitution af erlagd tull vid utförsel af med klorkalk blekt cellulosa, biföll kammaren hvad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning af bankoutskottets den 2 och 10 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

nr 14, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt bankspektören R. H. Benckert, och

nr 15, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående beredande af årligt understöd åt förre arbetsledaren vid telegrafverket H. A. Olsson,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 2 och 10 i denna månad bordlagda utlåtande nr 34, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om understödsföreningar, lag om ändrad lydelse af 162 och 163 §§ i lagen om försäkringsrörelse samt lag om ändring i vissa delar af lagen om sjuk-kassor den 4 juli 1910, *dels ock* i anledning däraf väckta motioner.

Genom en den 30 december 1911 dagtecknad proposition, nr 2, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag om understödsföreningar, lag om ändrad lydelse af 162 och 163 §§ i lagen om försäkringsrörelse samt lag om ändring i vissa delar af lagen om sjuk-kassor den 4 juli 1910.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft två i anledning af nämnda proposition i Andra kammaren väckta motioner, nämligen nr 262 af herr *Erlansson* och nr 263 af herr *Bystrom*.

Vid föredragningen af utlåtandet begärdes ordet af

Herr Håkanson, som yttrade: Herr talman! I afseende å föredragningssättet tillåter jag mig hemställa:

att lagförslagen föredragas hvar för sig paragrafvis med rubrik och utskottets hemställanden sist;

att vid behandlingen af 1 § i förslaget till lag om understödsföreningar öfverläggningen må omfatta förslagen i sin helhet;

att lagtext ej må behöfva uppläsas i vidare mån än sådant af någon kammarens ledamot begäres;

att, för den händelse lagförslagen eller något af dem komma att i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i afseende å de delar, som blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana

jämknings, som af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas; samt

att i afseende å nummerbeteckning af paragrafer och moment utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas af kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten 1.

Utskottet hade i denna punkt på angifna skäl hemställt, att Riksdagen, med tillkännagifvande att det i förevarande proposition framlagda förslag till lag om understödsföreningar icke kunnat i oförändradt skick af Riksdagen godkännas, måtte, i anledning af sagda proposition samt herrar Erlanssons och Byströms motioner, för sin del antaga förslag till lag om understödsföreningar, så lydande, som utskottets utlåtande utvisade.

Utskottets förslag till lag om understödsföreningar.

*Lagförslag
om under-
stödsförening-
gar.*

1 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

Med understödsförening förstås i denna lag sådan förening för inbördes bistånd, som afser att utan affärsmässigt drifvande af försäkringsrörelse och utan att meddela sjukhjälp

bereda medlem pension efter afgang från tjänst eller uppnående af viss ålder;

vid medlems död utbetala ett kapitalbelopp till bestridande af kostnaderna för hans begravning eller såsom understöd åt hans familj;

meddela pension åt afviden medlems änka eller barn;

bereda medlem understöd vid bestående förlust eller nedläggning af arbetsförmågan (invaliditet) eller vid arbetslöshet;

eller idka annan till personförsäkring hänförlig verksamhet.

Understödsförening, som afser att bereda pension, kallas i denna lag *pensionskassa*.

Herr Lindley: Jag ber först att få betona, att jag icke är någon principiell motståndare till statens rätt och, må jag tillägga, skyldighet att kontrollera ekonomiska föreningars handhavande af deras fonder. Trots denna principiella åskådning måste jag dock ansluta mig till den af reservanterna, herrar Sven Persson och Lindhagen, uttalade meningen. Jag anser nämligen, att denna lag griper om allt för mycket redan från första början, den blir för omfattande.

Syftet med denna kontroll är gifvetvis att skapa garantier för

Lagförslag
om under-
stödsförening-
gar.
(Forts.)

de fattigas insatta penningar och bevaka deras intressen i dessa fonder. Men för att kunna utöfva denna kontroll måste staten pålägga dessa ekonomiska föreningar något så när likartade former. Detta åläggande kommer gifvetvis att åsamka små föreningar en oerhördt stor svårighet, och jag är öfvertygad om, att i många fall blir det helt enket omöjligt för dessa små föreningar att fortsätta sin verksamhet efter de former, som staten här vill fastställa. Men å andra sidan måste man erkänna, att dessa små föreningar fylla ett behof, ett mycket godt och samhällsgagnande ändamål. Om man nu, då man söker åstadkomma kontroll, samtidigt åstadkommer något annat, nämligen att dessa små föreningar måste upplösas, har man såsom det brukar sägas, »kastat ut barnet med badvattnet».

Men också en annan sida af saken måste beaktas. Det finnes många ideella föreningar, som drifva en gagnande understödsverksamhet. Jag vill framdraga ett konkret fall, som ligger nära till hands därför att jag har med föreningen att göra. Sjömans- och eldareförbundet i vårt land har försökt att vid sidan af den rent fackliga verksamheten bevaka medlemmarnas intressen på annat sätt. Förbundet skall nämligen enligt sina stadgar biträda och hjälpa de sjömän, som vid förlisning förlorat sina kläder. En sjöman står icke i samma ställning som en arbetare på land. Om denne genom en eldsvåda eller annan olyckshändelse förlorat sina kläder, så kan han skaffa sig nya så småningom. Han kan i värsta fall låna kläder, så att han kan gå till sitt arbete och få förtjänst. Men så förhåller det sig icke med en sjöman. Han kan icke gå till sjöss, icke få någon förtjänst förr än han äger kläder tillräckligt goda för att motsvara de behof, som föreligga under olika säsonger af hans tjänstgöring. Tror någon, att om lagen går igenom, förbundet frångår sin förutvarande verksamhet som ideell förening och låter inregistrera sig för att fylla lagens fordringar? Nej, säkert icke, utan följderna blir, att man nedlägger understödsverksamheten; den skulle utgöra ett besvärande block om foten för organisationen.

Jag betviflar, att det kan vara gagneligt för hela fackföreningsrörelsen, att man genom en lag som denna renodlar fackföreningarna från denna deras understödsverksamhet, hvilken nu bedrifves i ganska stor utsträckning. Enligt lagförslaget måste en dualism uppstå inom fackföreningarna. Det blir två organisationer, en ideell för den fackliga verksamheten och en för understödsverksamheten med två från hvarandra skilda kassor och styrelser. Personer finnas, som tycka, att det är lämpligt och bra att på detta sätt skilja den fackliga verksamheten från understödsverksamheten, men jag undrar, om de, som hysa den uppfattningen, finnas i denna kammare.

Under den tid, som jag vistades i England, hörde jag ofta

dessa spörsmål diskuteras, och de hafva där sedermera dryftats och debatterats i många år. Själfr har jag sökt att teoretiskt och praktiskt sätta mig in i saken. I England finnas två uppfattningar beträffande fackföreningarnas verksamhet. Den gamla skolan anser, att fackföreningarna skola i största möjliga utsträckning tillse och fylla medlemmarnas understöds kraf, och att fackföreningarna icke bara äro till för lönerörelser utan också skola hjälpa sina medlemmar, när helst de behöfva kollektiv hjälp och kollektivt stöd. I slutet af 1880-talet uppväxte en ny uppfattning i England, hufvudsakligen utgående från de icke yrkeslärdas arbetarna, som organiserats efter den nya principen.

Denna uppfattning anser, att fackföreningarna icke böra belamras med den tunga rustning, som åtföljer understödsverksamheten, utan att man bör låta dessa organisationer vara lösa och lediga i sin verksamhet genom att befria dem från sådana uppgifter. Ännu är man icke fullt på det klara med, hvilken af dessa former är den lämpligaste. Är det då så ofarligt för oss att taga steget fullt ut och bestämma, hvilken ståndpunkt vi ännu intaga? Jag tror nästan, att det vore oförsiktigt synnerligast från svenska Riksdagens sida, som har en sådan i mångt och mycket efterblifven syn på de fackliga organisationernas verksamhet, att likväl här gifva ett direktiv, efter hvilket den i framtiden skall ordnas.

Nu åsyftar visserligen detta förslag icke fackföreningarna utan ekonomiska organisationer, men i och med att förslaget blir lag, måste gifvetvis fackföreningarnas ekonomiska verksamhet komma under dessa bestämmelser, och följaktligen kommer lagen att motarbeta deras ekonomiska understödsverksamhet. Det är många sådana synpunkter, som kunna anläggas på förslaget och hvilka hos mig väcka betänkligheter mot att taga förslaget sådant det nu föreligger. Jag tror icke, att lagförslaget blir till så ofantligt stor nytta, utan att det tvärtom blir till skada att taga förslaget sådant det är. Jag anser därför att det varit bättre, om Kungl. Maj:t uteslutande hade försökt åstadkomma kontroll öfver och garanti för de företag, som närmast åsyftas, nämligen försäkringsföreningar, pensionsföreningar m. fl, ty det behöfves väl, att staten tar kontroll öfver dessa. Hade man gått den vägen, kunde man möjligen sedan så småningom hafva utsträckt lagen i allt större och större cirklar för att få en nödig kontroll. Men jag är öfvertygad om, att sådant förslaget nu är framlagdt, skall det verka icke förmånligt utan mycket oförmånligt. I samband härmed ber jag få peka på, att i principdebatten i Andra kammaren 105 röster stodo mot 104. Följaktligen hängde det bara på en röst, att man i principvoteringen förkastat lagen. Detta visar, att man där var ganska betänksam.

Jag vill icke upptaga tiden med att gå längre in i diskussion om dessa spörsmål, utan kort och godt med stöd af hvad

Lagförslag
om under-
stödsförening-
gar.
(Forts.)

jag anfört, yrka, att förslaget måtte afslås, i förhoppning att vi ett annat år få emotse ett förslag, som är bättre afpassadt efter förhållandena. Jag yrkar afslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att beträffande förevarande paragraf endast yrkats, att densamma skulle afslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare enligt nyssnämnda yrkande, och förklarade sig finna den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Lindley* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § i lagutskottets i punkten 1 af utlåtandet nr 34 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås ifrågavarande paragraf.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 37.

2—16 §§.

Godkändes.

17 §.

Ifrågavarande paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag)

(i utskottets förslag)

16 §.

17 §.

Ledamot af styrelsen må ej utses för längre tid än fem år. Ledamot af styrelsen må ej utses för längre tid än två år.

Ändå att den tid, för hvilken styrelseledamot blifvit utsedd, ej gått till ända, må han skiljas från uppdraget genom beslut af den, som utsett honom.

Ändå att den tid, för hvilken styrelseledamot blifvit utsedd, ej gått till ända, må han skiljas från uppdraget genom beslut af den, som utsett honom.

*Lagförslag
om understödsföreningar.*
(Forts.)

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! I förevarande paragraf har utskottet gjort en förändring i Kungl. Maj:ts förslag och gått på samma stadgande, som i detta afseende är gällande för de ekonomiska föreningarna. Hvad beträffar sjukkassorna gäller det däremot, att ledamot af styrelsen kan väljas för högst 5 år. För min del tror jag, att understödsföreningar i detta afseende närmast kunna likställas med sjukkassor, och att det är lämpligast, att Kungl. Maj:ts förslag här bibehålles oförändradt. Det är nämligen så, att vissa af dessa föreningar, som ha en mycket stor omfattning, hålla sina sammanträden endast hvart annat eller hvart tredje år och utse halfva antalet styrelseledamöter den ena gången och halfva antalet den andra gången. Det skulle då kunna uppstå en del alldeles obehöfliga omläggningar, om tiden här sattes till två år. Jag skulle därför vilja uttala önskvärheten af att Kungl. Maj:ts förslag bibehålles oförändradt, och jag vill meddela, att Andra kammaren fattat beslut i enlighet med detta Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag ber att i fråga om tidsbestämmelsen i denna paragraf få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det finnes åtskilliga nu existerande understödsföreningar, för hvilka en tidsbestämmelse i enlighet med utskottets förslag skulle förorsaka vissa svårigheter. Då nu utskottet icke i förevarande afseende ändrat bestämmelsen af annan anledning än önskvärheten af att få denna lag lika med lagen om ekonomiska föreningar, och då intet ytterligare sakskäl därför anförts, men å andra sidan det icke finnes något verkligt skäl att begränsa och försvåra understödsföreningarnas verksamhet, hemställer jag om bifall i detta afseende till Kungl. Maj:ts förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande paragraf allenast yrkats, att motsvarande paragraf i Kungl. Maj:ts förslag i ämnet skulle godkännas.

Härefter gjordes propositioner, först på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag samt vidare på bifall till berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

18—31 §§.

Godkändes.

Lagförslag
om under-
stödsförening-
gar.

32 §.

Nu föredragna paragraf lydte sålunda:

(Forts.)

Styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper skola granskas af minst två revisorer.

Revisorerna väljas å föreningssammanträde; dock må i stadgarna kunna bestämmas, att revisorer skola på annat sätt utses.

Till revisor må ej utses den, som är i föreningens eller styrelseledamots tjänst.

Den tid, för hvilken revisor å föreningssammanträde utses, må ej utgå före nästa ordinarie sammanträde och ej omfatta längre tid än två år. Revisor må, ändå att den tid, för hvilken han blifvit utsedd, ej gått till ända, skiljas från uppdraget genom beslut af den, som utsett honom.

Afgår af föreningen vald revisor, innan den tid, för hvilken han blifvit vald, gått till ända, och finnes ej suppleant, åligger det styrelsen att ofördröjligen föranstalta om val af ny revisor.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då i förevarande paragraf förekommer en tidsbestämmelse, som står i ett visst sammanhang med den bestämmelse, hvarom beslut nyss fattats, hemställer jag om återremiss till utskottet af denna paragraf. Sådant återremissbeslut har fattats af Andra kammaren.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande paragraf allenast yrkats, att densamma skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare på bifall till nyssnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

33 och 34 §§.

Godkändes.

35 §.

För denna paragraf hade föreslagits följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag)

Föreningsmedlems rätt att deltaga i handhafvandet af föreningens angelägenheter utöfvas å föreningssammanträde; dock

(i utskottets förslag)

Föreningsmedlems rätt att deltaga i handhafvandet af föreningens angelägenheter utöfvas å föreningssammanträde; dock

må i stadgarna bestämmas, att vissa ärenden, som ej enligt denna lag skola handläggas å förenings-sammanträde, må i annan ordning afgöras.

Ej må någon själf eller genom ombud eller såsom ombud för annan deltaga i behandling af fråga rörande aftal mellan honom och föreningen. Ej heller må han deltaga i behandling af fråga om aftal mellan föreningen och tredje man, där han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot föreningens. Hvad sålunda stadgats äge motsvarande tillämpning beträffande gifva från föreningens sida, så ock beträffande rättgång eller annan talan mot honom eller tredje man. Styrelseledamot må ej deltaga i beslut om ansvarsfrihet för förvaltningsåtgärd, för hvilken han är ansvarig, eller i val af revisor.

Å förenings-sammanträde må ärende, *som ej i kallelsen till sammanträdet blifvit angifvet, ej företagas till afgörande*, där det ej enligt stadgarna skall förekomma å sammanträdet eller omedelbart föranledes af ärende, som där skall afgöras.

Hafva de ärenden, som skola företagas till behandling å förenings-sammanträde, blifvit medlemmarna särskildt meddelade på sätt och å tid före sammanträde, som i stadgarna angifvas, vare så gillt, som om ärendena varit upptagna å kallelsen till sammanträdet.

må i stadgarna bestämmas, att vissa ärenden, som ej enligt denna lag skola handläggas å förenings-sammanträde, må i annan ordning afgöras.

Ej må någon själf eller genom ombud eller såsom ombud för annan deltaga i behandling af fråga rörande aftal mellan honom och föreningen. Ej heller må han deltaga i behandling af fråga om aftal mellan föreningen och tredje man, där han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot föreningens. Hvad sålunda stadgats äge motsvarande tillämpning beträffande gifva från föreningens sida, så ock beträffande rättgång eller annan talan mot honom eller tredje man. Styrelseledamot må ej deltaga i beslut om ansvarsfrihet för förvaltningsåtgärd, för hvilken han är ansvarig, eller i val af revisor.

Å förenings-sammanträde må ärende, *som ej blifvit i kallelsen till sammanträdet angifvet, ej till afgörande företagas*, där det ej enligt stadgarna skall förekomma å sammanträdet eller omedelbart föranledes af ärende, som där skall afgöras; dock att ärende, *hvilket ej angår ämne som i 44 eller 45 § afses, jämväl må till afgörande företagas, såframt tre fjärdedelar af de närvarande därtill gifva sitt samtycke*.

Hafva de ärenden, som skola företagas till behandling å förenings-sammanträde, blifvit medlemmarna särskildt meddelade på sätt och å tid före sammanträde, som i stadgarna angifvas, vare så gillt, som om ärendena varit upptagna å kallelsen till sammanträdet.

Lagförslag om understödsföreningar.
(Forts.)

Lagförslag
om under-
stödsförening-
gar.
(Forts.)

Där för giltighet af beslut erfordras, att det fattas å två på hvarandra följande förenings-sammanträden, må kallelse till andra sammanträdet ej ske, innan det första hållits.

Öfver beslut, som å förenings-sammanträde eller annorledes af föreningen fattas, skall genom styrelsens försorg föras protokoll. Senast *fyra* veckor från beslutets dag skall protokollet vara tillgängligt för föreningsmedlemmarna.

Där för giltighet af beslut erfordras, att det fattas å två på hvarandra följande förenings-sammanträden, må kallelse till andra sammanträdet ej ske, innan det första hållits.

Öfver beslut, som å förenings-sammanträde eller annorledes af föreningen fattas, skall genom styrelsens försorg föras protokoll. Senast *två* veckor från beslutets dag skall protokollet vara tillgängligt för föreningsmedlemmarna.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jämväl i förevarande paragraf förekommer en tidsbestämmelse, som står i ett visst samband med den i 17 paragrafen beslutade förändringen. Sist i 35 paragrafen förekommer nämligen den bestämmelsen, att »öfver beslut, som å förenings-sammanträde eller annorledes af föreningen fattas, skall genom styrelsens försorg föras protokoll. Senast *två* veckor från beslutets dag skall protokollet vara tillgängligt för föreningsmedlemmarna».

Jag hemställer, att jämväl här beslut må fattas i öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag, hvilket kommer att harmoniera med beslutet rörande 17 paragrafen. Andra kammaren har fattat dylikt beslut.

Herr Håkanson: Herr talman, mina herrar! Den ändring, som lagutskottet här gjort, står i öfverensstämmelse med motsvarande paragraf i lagen om ekonomiska föreningar. Lagutskottet har i allmänhet i de fall, där det nu förevarande lagförslaget afvikit från lagen om ekonomiska föreningar, sökt åvägabringa öfverensstämmelse mellan dessa båda lagar. Och jag finner ingen anledning, hvarför icke protokollet lika väl för understödsföreningar som för ekonomiska föreningar skulle kunna vara tillgängligt inom två veckor från beslutets dag. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag tror, att det föreligger ett rent sakligt skäl för att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Under det att de ekonomiska föreningarna i allmänhet äro lokala föreningar, som verka på en enda plats och där ha sina medlemmar samlade, så förekommer det understödsföreningar, hvilka hafva lokalföreningar öfver hela landet, och som hafva sina årsmöten organiserade såsom ombudsmöten. Dessa möten äro af

en helt annan typ än de sammanträden, som förekomma hos föreningar med ekonomisk verksamhet. För dessa större understödsföreningar kan det uppstå svårigheter att hinna få sina protokoll utskrifna och justerade till den tid, som utskottet fastställt. Och då jag icke kan finna någon anledning, hvarför man i dylikt afseende skulle försvåra dessa föreningars verksamhet, hemställer jag om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

*Lagförslag
om under-
stödsföreningar.*
(Forts.)

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende på förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas oförändrad, dels ock, af herr *Ekman, Carl Gustaf*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att sista stycket däraf erhöles den lydelse, som af Kungl. Maj:t föreslagits.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till herr *Ekman*s yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Håkanson* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som godkänner 35 § i lagutskottets i punkten 1 af utlåtandet nr 34 framställda lagförslag med den af herr *Ekman, Carl Gustaf*, föreslagna ändring, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets förslag i denna del oförändradt.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 67.

36 §.

Godkändes.

Lagförslag
om under-
stödsförening-
gar.

37 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Före den 1 augusti hvarje år skall hållas ordinarie förenings-
sammanträde, vid hvilket revisorernas berättelse framlägges.

Å detta sammanträde skall frågan om beviljande af ansvars-
frihet åt styrelsen för den tid, berättelsen omfattar, företagas till
afgörande.

Frågan om ansvarsfrihets beviljande må kunna uppskjutas
till afgörande vid nytt sammanträde.

Herr Ekman, Carl Gustaf: I denna paragraf bestämmes,
att »före den 1 augusti hvarje år skall hållas ordinarie förenings-
sammanträde, vid hvilket revisorernas berättelse framlägges». Syf-
tet med förändringen i § 17 var, att styrelseledamöter skulle kunna
uteses för längre tid än två år. Därmed afsågs också att möjlig-
göra för föreningarna att hålla föreningssammanträde exempelvis
hvar annat år. I förevarande paragraf har man, utan att tänka
på denna möjlighet, infört bestämmelsen på sådant sätt, att den
framtvingar ordinarie sammanträde hvarje år. För att gifva
utskottet tillfälle att med anledning af beslutet beträffande
§ 17 taga den nu förevarande paragrafen under förnyadt
öfvervägande, har i Andra kammaren framställtts yrkande om
återremiss. Och en sådan återremiss påkallas ju af sakliga skäl,
därest man i fortsättningen vill tillämpa innebörden af § 17. Jag
tillåter mig därför att jämväl beträffande denna paragraf hem-
ställa om återremiss.

Herr Håkanson: Herr talman, mina herrar! Den ändring,
som af utskottet gjorts i Kungl. Maj:ts proposition, är föranledd
af en motion. Äfven Kungl. Maj:ts proposition innebar emeller-
tid, att ordinarie sammanträde skulle hållas hvarje år. Uti en
motion, som väckts inom Andra kammaren af herr Erlansson —
vill jag minnas — hade framhållits, att den af Kungl. Maj:t
föreslagna tidsbestämmelsen, »före den 1 juni», vore olämplig;
man skulle icke hinna få räkenskaperna färdiga till denna tid.
Det föreslogs därför, att bestämmelsen »1 juni» skulle förändras
till »1 augusti», och utskottet ansåg, att man borde visa sig till-
mötesgående i detta afseende. Jag kan icke finna, att denna
paragraf har det sammanhang med § 17, som den föregående
talaren anser föreligga. Jag ber därför att få yrka bifall till
paragrafen i enlighet med utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade
herr talmannen, att beträffande förevarande paragraf yrkats, dels

att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle visas åter till utskottet.

*Lagförslag
om under-
stödsförening-
gar.*
(Forts.)

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 37 § i lagutskottets i punkten 1 af utlåtandet nr 34 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas paragrafen åter till utskottet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 42.

38—46 §§.

Godkändes.

47 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

(i Kungl. Maj:ts förslag)

Menar styrelsen eller ledamot däraf eller föreningsmedlem, att understödsförenings beslut icke tillkommit i behörig ordning eller eljest strider mot denna lag eller föreningens stadgar, äge därå tala genom stämning å föreningen inom tre månader från beslutets dag. Försummas det, vare rätt till

(i utskottets förslag)

Menar styrelsen eller ledamot däraf eller föreningsmedlem, att understödsförenings beslut icke tillkommit i behörig ordning eller eljest strider mot denna lag eller föreningens stadgar, äge därå tala genom stämning å föreningen inom två månader från beslutets dag. Försummas det, vare rätt till

Lagförslag
om under-
stödsförening-
gar.

(Forts.)

klandertalan mot beslutet för-
lorad.

Vill styrelsen anhängiggöra klandertalan, vare lag som i 28 § andra stycket sägs; dock skall styrelsens rätt till talan anses bevarad, om det där omförmälda föreningssammanträdet blifvit inom ofvan i denna paragraf stadgad tid utlyst att hållas så snart det med iakttagande af föreskrifven kallelsetid kan ske.

Har klandertalan anhängig-
gjorts, äge domstolen, när skäl därtill förekommer, att, innan slutligt utslag i målet meddelas, förordna, att klandrade beslutet ej må verkställas. Om förordnandet skall, där klandrade beslutet är af beskaffenhet att det bör registreras, underrättelse ofördröjligen genom rättens eller domarens försorg afsändas för registrering.

Domstols utslag, hvarigenom understödsförenings beslut upphäfts eller ändrats, gälle jämväl för de medlemmar, som ej instämt klandertalan.

klandertalan mot beslutet för-
lorad.

Vill styrelsen anhängiggöra klandertalan, vare lag som i 28 § andra stycket sägs; dock skall styrelsens rätt till talan anses bevarad, om det där omförmälda föreningssammanträdet blifvit inom ofvan i denna paragraf stadgad tid utlyst att hållas så snart det med iakttagande af föreskrifven kallelsetid kan ske.

Har klandertalan anhängig-
gjorts, äge domstolen, när skäl därtill förekommer, att, innan slutligt utslag i målet meddelas, förordna, att klandrade beslutet ej må verkställas. Om förordnandet skall, där klandrade beslutet är af beskaffenhet att det bör registreras, underrättelse ofördröjligen genom rättens eller domarens försorg afsändas för registrering.

Domstols utslag, hvarigenom understödsförenings beslut upphäfts eller ändrats, gälle jämväl för de medlemmar, som ej instämt klandertalan.

Herr statsrådet Schotte: Jag vågar ifrågasätta, att i § 47 mom. 1 den tid, inom hvilken stämning mot föreningen skall anhängiggöras, måtte bestämmas till *tre* månader efter beslutet, såsom föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition, och icke till *två* månader, såsom utskottet föreslagit. Frågan är visserligen icke af någon större betydelse. Men då Andra kammaren ansett lämpligt att gå på Kungl. Maj:ts förslag, föreställer jag mig, att Första kammaren i den här bagatellfrågan kan fatta samma beslut.

Herr Håkanson: Herr talman, mina herrar! Äfven denna paragraf är förändrad till öfverensstämmelse med lagen om ekonomiska föreningar, hvilken utskottet tagit till förebild för denna lag. Då jag icke kan finna någon anledning, hvarför kammaren skulle afvika från utskottets beslut, ber jag få yrka bifall till detsamma.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jämväl här företräder herr Håkanson den rent formella ståndpunkten: önskvärdheten af att få likhet emellan denna lag och lagen om ekonomiska föreningar. Men å andra sidan är det säkert, att å föreningarnas sida föreligger önskvärdheten af en sådan bestämmelse om tiden, som förefinnes i Kungl. Maj:ts förslag. Och jag kan icke förstå, hvarför man icke i dylika fall, då intet ur kontrollsynpunkt äfventyras, och då icke i något afseende något statsintresse trädes för nära, skulle kunna lämna bestämmelser, som för föreningarna möjliggöra det bekvämast möjliga verksamhetsättet. Jag tror således icke, att kammaren af rent formella skäl bör afslå ett yrkande, som faktiskt har sakskalet för sig. Jag hemställer därför om bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

*Lagförslag
om under-
stödsförening-
gar.
(Forts.)*

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på nu föredragna paragraf vore yrkadt, dels att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag, dels ock att kammaren skulle godkänna motsvarande paragraf af Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande enligt hvad utskottet föreslagit vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och godkändes en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som godkänner 47 § i lagutskottets i punkten 1 af utlåtandet nr 34 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motsvarande paragraf af Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 52.

Lagförslag
om under-
stödsförening-
gar.

48—87 §§.

Godkändes.

(Forts.)

88 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

Sådan understödsförening, som afses i 87 §, skall jämväl bilda *säkerhetsfond* på sätt här nedan sägs.

Intill dess säkerhetsfonden uppgår till ett belopp, motsvarande en tjugondel af premiereserven för lifförsäkringar, skall till säkerhetsfond afsättas den behållning, som enligt den försäkrings- tekniska utredningen finnes hafva uppstått å rörelsen i dess helhet. Då säkerhetsfonden uppgår till ofvan sagda belopp, vare afsättning till fonden ej erforderlig; nedgår fonden under samma belopp, skall afsättning därtill ånyo vidtaga.

Nedsättning af säkerhetsfond må icke utan särskildt medgifvande af tillsynsmyndigheten äga rum, där sådant ej erfordras för betäckande af förlust, som icke kunnat ersättas genom uppkommen årsvinst.

År föreningen befriad från skyldigheten att hvarje år afgifva försäkringsteknisk utredning, varde uppkommet öfverskott, intill dess sådan utredning afgifves, afsatt på sätt i 14 § sägs.

Herr Stårner: Jag har vid denna paragraf antecknat min reservation och jag skall därför be att få meddela — hvilket jag anser vara riktigt — hvad jag i detta afseende har stödt mig på, då jag begärt ändring i paragrafen.

Om man går ut ifrån, att understödsföreningarna skola vara solidariskt starka och ansvara i likhet med ömsesidighetsbolag, som de enligt de nya bestämmelserna blifva alltmera jämförliga med, måste man väl hålla med om, att de förmåner, som tillerkännas ömsesidighetsbolag, äfven böra komma dessa föreningar till godo. Men detta är icke efter min mening iakttaget enligt § 88. Föreningarna äga icke disponera vinsten, årsvinsten, förrän säkerhetsfonden uppgår till en tjugondel af premiereserven, men bestämmelserna för lifbolagen äro sådana, att de alltid äga disponera halfva vinsten. Om man ställer detta vid sidan af försäkringslagens öfriga medgifvanden åt lifbolagen, att dessa kunna såsom tillgång redovisa organisations- och anskaffningskostnaderna, äfven för under året antagna försäkringar, så innebär detta faktiskt en fördel i ekonomiskt afseende för lifbolagen. Det blir således hårdare villkor för föreningarna än för lifbolagen.

Det är ju sant, och det har invändts af de sakkunnige, att det måste vara fördelaktigt, att säkerhetsfonden så fort som möjligt blir färdigbildad. Detta gäller naturligtvis eller borde gälla äfven för bolagen. Om föreningarna äro inskränkta till sin rätt

att utfästa högre liffförsäkringsbelopp, borde däraf följa, att deras risk är mindre och att behofvet af en säkerhetsfonds snabba bildande icke är så trängande. Man skulle därför kunna säga, att det riktiga vore, att understödsföreningarna, som äro bundna af denna begränsande lagstiftning, icke skulle behöfva lägga upp någon särskild säkerhetsfond, som här omnämnas, utan vara befriade från denna förpliktelse. Men om man medger, att en sådan förpliktelse medför ökad soliditet, och man således ur den synpunkten — då hela lagens innebörd är att gifva föreningarna styrka — icke vill vara med om detta, borde dock halfva vinsten kunna få disponeras. Detta skulle för föreningarna innebära en fördel i många afseenden. Men frånsedt detta torde icke finnas skäl att belägga föreningarna med hårdare villkor, än som ansetts lämpliga och nödvändiga för ömsesidiga lifbolag.

Detta har varit skälet till att jag antecknat min reservation. Då jag icke vunnit ära i utskottet för denna min uppfattning, vill jag icke heller besvara kammaren med något yrkande. Jag har endast velat påvisa saken; och det är möjligt, att frågan i någon form kan komma till behandling, om lagen på nytt skall beredas af lagutskottet.

Efter härmed slutad öfverläggning godkändes den föreliggande paragrafen.

Öfriga delar af utskottets förslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten 1.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkterna 2 och 3.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning af jordbruksutskottets den 2 och 10 innevarande april bordlagda memorial nr 39, med förslag till sammanjämkning af kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för ortsbefolkningen att å statens skogar inom Västerbottens och Norrbottens län afgiftsfritt taga stubbar för tjärbränning, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af statsutskottets den 10 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande nr 33, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkterna 176 och 177 under åttonde hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till naturhistoriska riksmuseet, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Justerades femton protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 9,24 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 16 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Larsson* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag om ändrad lydelse af 18 § 1 punkten i lagen om val till Riksdagen; och

2:o) angående understöd till beväringssmannen Oskar Manfred Karlsson.

Upplästes följande ingifna läkarintyg:

Att ledamoten af Riksdagens Första kammare friherre *N. Trolle* lider af Laryng. tracheit. ac. och på grund häraf under närmaste tiden är oförmögen deltaga i riksdagsarbetet intygar
Stockholm den 14 april 1912.

O. T. Hult,
leg. läkare.

Anmälde lagutskottets memorial nr 35, angående remitterande till annat utskott af Kungl. Maj:ts proposition nr 60 m. m.

Föredrogs ett från Andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 260, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning af herrar A. Cederborgs och K. A. Tengdahls motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om införande af stenografi såsom läroämne vid landets undervisningsanstalter.

Herr vice talmannen: Första kammaren biföll den 28 februari sitt första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3 med hemställen, att en inom denna kammare af herr Clason väckt motion af likartadt innehåll med den ifrågavarande icke måtte föranleda någon Första kammarens åtgärd. Under sådana förhållanden hemställer jag, att den gjorda delgifningen från Andra kammaren icke må erfordra något vidare yttrande från Första kammaren.

Efter härmed slutad öfverläggning bifölls herr vice talmannens hemställen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran följande den 13 innevarande april bordlagda ärenden, nämligen statsutskottets utlåtanden nr 5 och 34, bankoutskottets utlåtande nr 16 äfvensom Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 9 och 10.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse af 18 § 1 punkten i lagen om val till Riksdagen.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga proposition till Riksdagen angående understöd till beväringssmannen Oskar Manfred Karlsson.

Afgåfvos och bordlades följande motioner:
nr 100, af herr *Holmquist m. fl.*, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt till jakt, och
nr 101, af herr *Olsson, Valerius*, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i aflöningsreglementet för tjänstemän vid telegrafverket samt fastställande af telegrafverkets stat för driftkostnader år 1913.

Justerades tre protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 3,14 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
